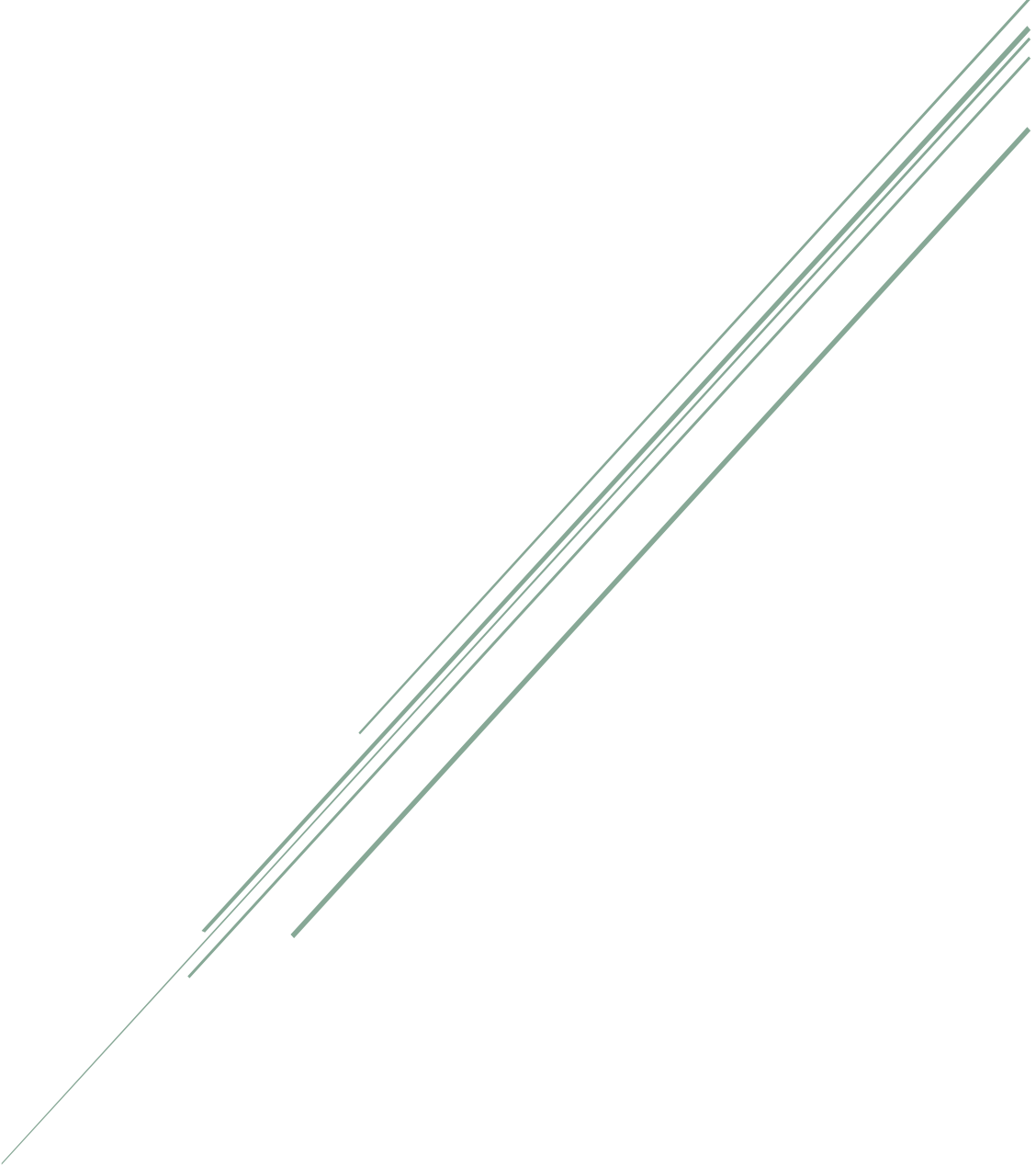

VERSTERKEN VAN HET ZELFBEELD

Een onderzoek naar het groepsmatig versterken van het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking.

Manon van Gastel – 80584
HZ University of Applied Sciences, Vlissingen
Opleiding Pedagogiek
Onderzoeken & Ontwerpen CU41304
1^e examiner: Sander van Alphen
2^e examiner: Maartje Timmers
Koninklijke Visio Goes, Revalidatie & Advies, Kind & Jeugd
Rucphen, 15 mei 2023
Versie 1
Zelfbeeld visuele beperking
Self-image visual impairment

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd bij de afdeling Kind & Jeugd van Koninklijke Visio in Goes en Breda. De aanleiding van dit onderzoek is dat ontwikkelingsbegeleiders merkten dat kinderen uit de midden- en bovenbouwrevalidatiegroep baat zouden hebben bij het ontdekken van hun eigen kennen en kunnen en te kunnen werken aan het zelfbeeld. Kinderen met een visuele beperking lopen tegen meer uitdagingen aan, wat het risico op een negatief zelfbeeld vergroot. In de leeftijd van zes tot twaalf jaar gaan kinderen ontdekken waar zij goed en minder goed in zijn door sociale vergelijkingsprocessen. Dit is ook de leeftijd waarop kinderen met een visuele beperking zich bewust worden van hun beperking. Doordat ze zichzelf vergelijken met andere kinderen worden ze zich ervan bewust dat ze 'anders' zijn dan andere kinderen. De onderzoeksvraag die centraal staat in dit onderzoek luidt als volgt: *Op welke manier kan het zelfbeeld van kinderen van 8-12 jaar met een visuele beperking bij Visio Goes en Breda groepsmatig versterkt worden?*

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag heeft een kwalitatief onderzoek plaatsgevonden. Het onderzoek is kwalitatief omdat het kleinschalig is met relatief weinig respondenten. De procedure van het verzamelen van resultaten is opgedeeld in twee fases: de voorbereidende fase en de vervolgfase. In de voorbereidende fase hebben gesprekken plaatsgevonden met drie ontwikkelingsbegeleiders en drie kinderen uit de revalidatiebovenbouwgroep. In de vervolgfase is een focusgroep samengesteld vanuit de doelgroep waarin besproken is welke aanpassingen er nodig zijn om het spel toegankelijk te maken voor alle kinderen met een visuele beperking. Begin vragen die gesteld zijn tijdens deze gesprekken gingen over het zelfbeeld van de kinderen en wat nodig zou zijn om dit te kunnen versterken. De gesprekken zijn semigestructureerd afgenomen.

Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat bevraagde factoren, die een bijdrage leveren aan het zelfbeeld, allemaal een rol spelen in het versterken van het zelfbeeld. Volgens de ontwikkelingsbegeleiders speelt de ene factor een grotere rol dan de andere factor. Autonomie is een factor die van grote invloed is op het zelfbeeld volgens de ontwikkelingsbegeleiders. Ook de kinderen geven aan het leuk te vinden autonomie te hebben. Als het gaat om een passend beroepsproduct om het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking groepsmatig te kunnen versterken, wordt door vijf van de zes respondenten een spel genoemd. Toegankelijkheid voor alle kinderen met een visuele beperking wordt daarbij benoemd als een belangrijke factor.

Vanuit de resultaten in de voorbereidende- en vervolgfase is het beroepsproduct ontworpen. Om het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking in groepsverband te versterken is een bordspel gemaakt: het Zelfbeeldspel. Het Zelfbeeldspel heeft als doel het versterken van de verschillende onderdelen van het zelfbeeld. Dit wordt gedaan aan de hand van zelfbeeldkaartjes waar vragen op staan die helpen bij het versterken van het zelfbeeld. Door de vragen op de Zelfbeeldkaartjes uit het spel te beantwoorden, wordt gewerkt aan het versterken van het zelfbeeld. Er zijn vier categorieën zelfbeeldkaartjes die overeenkomen met de verschillende domeinen van het zelfbeeld; het emotionele zelfbeeld, het fysieke zelfbeeld, het intellectuele zelfbeeld en het sociale zelfbeeld. Het spel wordt gespeeld onder begeleiding van een volwassen spelleider en naar aanleiding van een activiteit waarin in groepsverband wordt gewerkt aan zelfredzaamheid.

De conclusie die uit dit onderzoek getrokken kan worden, is dat om het zelfbeeld te versterken, er eerst nagegaan moet worden welke factoren hieraan bijdragen. Deze factoren zijn verwerkt in de vragen van het Zelfbeeldspel. Door over de vragen na te denken en deze te beantwoorden, zijn de kinderen bewust bezig met hun zelfbeeld. Daarnaast is naar voren gekomen dat het belangrijk is dit te doen op een positieve manier en dus te begeleiden vanuit een growth mindset. Herhaling is hierbij belangrijk. Tot slot zijn er op basis van dit onderzoek drie aanbevelingen geschreven voor de praktijk. In één van deze aanbevelingen is beschreven dat er meerdere exemplaren geproduceerd zouden kunnen worden van het Zelfbeeldspel. Door meerdere exemplaren te produceren van het Zelfbeeldspel kan het spel door meerdere locaties van Visio in Nederland gebruikt worden. Deze aanbeveling wordt uitgevoerd door de onderzoeker zelf in samenwerking met de kennis coördinator van Kennis & Expertise van Visio. Er wordt gekeken naar mogelijkheden voor het produceren van meerdere exemplaren van het Zelfbeeldspel.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1. Inleiding.....	4
2. Theoretisch kader	6
2.1 Sociale ontwikkeling 8-12 jaar	6
2.2 Zelfbeeld	6
2.3 Visuele beperking	8
2.4 Zelfbeeld en visuele beperking.....	9
2.5 Implicaties voor het onderzoek	10
3. Methode	11
3.1 Onderzoeksopzet.....	11
3.2 Procedure	11
3.3 Meetinstrument	12
4. Resultaten	13
4.1 Resultaten voorbereidende fase: individuele gesprekken	13
4.1.1 Resultaten vervolgfase: focusgroep.....	14
4.2 Beschrijving beroepsproduct.....	14
4.3 Resultaten monitoring implementatie beroepsproduct	16
5. Discussie.....	18
5.1 Analyse resultaten	18
5.2 Analyse evaluatie.....	19
5.3 Reflectie.....	20
6. Conclusie en aanbevelingen	23
6.1 Conclusies	23
6.1.1 Conclusie onderzoeksvraag	23
6.1.2 Conclusie implementatie	23
6.1.3 Conclusie evaluatie	23
6.2 Aanbevelingen	24
• Inzetten beroepsproduct.....	24
• Produceren meerdere exemplaren	24
• Nader onderzoek	24
Referenties.....	26
Bijlage.....	28
Bijlage 1: Meetinstrument	28
Bijlage 2: Beginvragen.....	29
Bijlage 3: Gesprekken.....	31
Bijlage 4: Mind map focusgroep	63
Bijlage 5: Feedbackformulieren implementatie	64

Bijlage 6: Aantekeningen evaluatiesessie	74
Bijlage 7: Speluitleg Zelfbeeldspel	76
Bijlage 8: Zelfbeeldkaartjes	79
Bijlage 9: Zelfbeeldspel	84
Bijlage 10: Feedback opdrachtgever.....	86
Bijlage 11: Peer-assessment	87
Bijlage 12: Self-assessment.....	90

1. Inleiding

In Nederland zijn naar schatting tussen de 2.500 en 3.000 kinderen slechtziend of blind (Visio, z.d.-a). Kinderen met een visuele beperking hebben een hoger risico op het ontwikkelen van een laag zelfbeeld dan ziende kinderen. Het zelfbeeld ontwikkelt zich op dezelfde manier, maar visueel beperkte kinderen lopen tegen meer uitdagingen aan, wat het risico op een negatief zelfbeeld vergroot (Hadidi & Al Khateeb, 2013). In Ontwikkelingspsychologie beschrijft Feldman (2016) dat kinderen in de schooltijd, de leeftijd van 6 tot 12, gaan ontdekken dat ze goed zijn in het één en minder goed zijn in het ander. Er is sprake van sociale vergelijking waarbij kinderen het verlangen voelen om hun eigen gedrag, vermogens, expertise en meningen te vergelijken met die van anderen, meestal met leeftijdsgenoten (Feldman, 2016). Dit is ook de leeftijd waarop kinderen met een visuele beperking zich bewust worden van hun beperking. Doordat ze zichzelf vergelijken met andere kinderen worden ze zich ervan bewust dat ze 'anders' zijn dan andere kinderen (eduVIP Redactie, 2019).

Bij Koninklijke Visio wordt gewerkt met kinderen met een visuele beperking. Visio is een organisatie die verspreid over heel Nederland verschillende locaties heeft. Visio ondersteunt onder andere kinderen met een visuele beperking bij het ontwikkelen van talenten en mogelijkheden (Visio, z.d.-b). Binnen Visio zijn verschillende onderdelen voor hulp en ondersteuning voor mensen met een visuele beperking. Eén van die onderdelen is Revalidatie en Advies, Kind & Jeugd. De doelgroep van Kind & Jeugd zijn kinderen/jongeren met een visuele beperking van 0 tot 18 jaar. Bij de afdeling Kind & Jeugd wordt ambulante ondersteuning gegeven aan kinderen en jongeren met een visuele beperking. Naast ambulante ondersteuning worden er ook revalidatiegroepen gepland. Deze revalidatiegroepen zijn onderverdeeld per leeftijd in onderbouw, middenbouw en bovenbouw. De midden- en bovenbouw revalidatiegroep zijn twee groepen bestaande uit acht kinderen met een visuele beperking. In de middenbouw zitten kinderen van 8 tot 10 jaar, in de bovenbouwgroep zitten kinderen van 10 tot 12 jaar. Eén keer per maand komt de groep samen. Er worden dan activiteiten aangeboden die gericht zijn op het stimuleren van de zelfstandigheid en de sociale ontwikkeling (A. Verhage, persoonlijke communicatie, 7 september 2022).

Binnen de midden- en bovenbouw revalidatiegroep is geprobeerd preventief in groepsverband te werken aan het zelfbeeld door gebruik te maken van het Dit ben IK-boek (A. Verhage, persoonlijke communicatie, 7 september 2022). Het Dit ben IK-boek is een boek wat ontstaan is vanuit het Dit ben IK-project, een project waar verschillende disciplines van Visio bij betrokken zijn. Het boek wat uit het project is ontstaan, is een werkboek voor kinderen van 8-12 jaar. Het doel van de methode is kinderen meer kennis op te laten doen over hun visuele beperking en de vertaling te kunnen maken naar het dagelijks leven. Daarnaast geeft het kinderen een realistische kijk op het eigen kennen en kunnen (Peeters, 2022). Omdat het Dit ben IK-boek vooral gericht is op individuele begeleiding is het niet gelukt dit groepsmatig toe te passen (A. Verhage, persoonlijke communicatie, 7 september 2022).

De ontwikkelingsbegeleiders merkten dat kinderen uit beide groepen baat zouden hebben bij het ontdekken van hun eigen en kennen en kunnen in de ontwikkeling van het zelfbeeld. Dit omdat de leeftijd van de kinderen van de midden- en bovenbouw groep de leeftijd is waarop kinderen, zoals bovenstaand beschreven, zich bewust worden van hun visuele beperking. Dit kan zorgen voor een negatief zelfbeeld, omdat ze zien dat ze 'anders' zijn dan andere kinderen. Omdat het stimuleren van de sociale ontwikkeling één van de hoofddoelen is van de revalidatiegroep, wilden zij graag binnen de midden- en bovenbouw revalidatiegroep werken aan het versterken van het zelfbeeld. Vanuit deze probleemstelling is bij de ontwikkelingsbegeleiders van Kind & Jeugd de vraag ontstaan een product te ontwerpen, wat groepsmatig inzetbaar is voor de midden- en bovenbouw dat gericht is op het versterken van het zelfbeeld van de kinderen (A. Verhage, persoonlijke communicatie, 7 september 2022).

Het doel van dit onderzoek is het groepsmatig versterken van het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking van 8-12 jaar bij Visio Goes en Breda. Aan dit doel is gewerkt door middel van een beroepsproduct wat ontworpen is. Het beroepsproduct is een bordspel waarin factoren die het

zelfbeeld kunnen versterken, verwerkt zijn. Op die manier werken de kinderen in groepsvorm aan het zelfbeeld. Volgens Remmerswaal (2015) oefenen groepen een belangrijke invloed uit op iemands zelfbeeld.

De hbo-pedagoog kan in groepsvorm met kinderen met een visuele beperking werken aan het versterken van het zelfbeeld aan de hand van het Zelfbeeldspel. Zoals eerder beschreven loopt een kind met een visuele beperking tegen meer uitdagingen aan bij de ontwikkeling van het zelfbeeld. De hbo-pedagoog kan hierbij het kind ondersteunen. In speluitleg van het Zelfbeeldspel is de rol van de spelleider duidelijk beschreven, waardoor het spel voor elke hbo-pedagoog gemakkelijk inzetbaar is.

De centrale onderzoeksvraag waar onderzoek naar gedaan is luidt als volgt: *Op welke manier kan het zelfbeeld van kinderen van 8-12 jaar met een visuele beperking bij Visio Goes en Breda groepsmatig versterkt worden?*

Na de inleiding zal het theoretisch kader volgen met verdiepingen in onderwerpen als de sociale ontwikkeling van kinderen van 8 tot 12 jaar, het zelfbeeld, de visuele beperking en de sociale ontwikkeling van kinderen met een visuele beperking. In de laatste paragraaf van het theoretisch kader zullen de implicaties voor het onderzoek weergegeven worden. Na het theoretisch kader volgt de methode, waarin onder andere de operationaliseringstabel en het meetinstrument toegelicht zullen worden. Daarna volgt het hoofdstuk met de resultaten van de gesprekken en de uitwerking en implementatie van het beroepsproduct. Na dit hoofdstuk volgt de discussie. Daarna worden de conclusie van de hoofdvraag en de aanbevelingen beschreven. Tot slot zijn de referenties en bijlage uitgewerkt in het onderzoeksrapport. In de bijlage is het beroepsproduct terug te vinden.

2. Theoretisch kader

2.1 Sociale ontwikkeling 8-12 jaar

Kinderen proberen in de schooltijd een plek te verwerven in de sociale wereld. In de leeftijd van 6 tot 12 doorloopt het kind het stadium van vlijt-versus-minderwaardigheid; één van de stadia van Erikson, die door Feldman (2016) worden beschreven. In dit stadium moeten kinderen zich bewegen tussen diverse sociale groepen, rollen en relaties met familie of vrienden. Kinderen ontwikkelen in dit stadium competenties, waarmee ze problemen tussen diverse sociale groepen en rollen het hoofd kunnen bieden. Wanneer dit succesvol doorlopen wordt, leidt dit tot gevoelens van competentie en bekwaamheid. Wanneer hier moeilijkheden in ervaren worden, kan dit zorgen voor gevoelens van mislukking of onvermogen (Feldman, 2016).

Datta (2014) beschrijft dat kinderen zich tussen de 5 en 11 jaar bewust worden van zichzelf. Kinderen ontwikkelen een 'sense of self': het idee dat ze een 'zelf' zijn en wat dat is. Tussen de 6 en 8 jaar zijn kinderen in staat om zichzelf te beschrijven. Dit ontwikkelt zich verder in de volgende jaren. Voor de optimale ontwikkeling van het zelfbeeld hebben kinderen zowel autonomie als individualiteit nodig. Daarnaast is vertrouwen van familie en omgeving ook belangrijk zodat kinderen een veilige plek hebben om naar terug te keren bij een negatieve ervaring (Datta, 2014). In hoofdstuk 2.2 wordt de definitie van het zelfbeeld verder toegelicht.

Schoolkinderen bepalen hoe goed ze ergens in zijn door middel van sociale-vergelijkingsprocessen. Dit is het verlangen om eigen gedrag, vermogens, expertise en meningen te vergelijken met anderen en aan de hand hiervan te beoordelen. Kinderen vergelijken elkaars vermogens met personen die overeenkomsten vertonen met zichzelf (Feldman, 2016). Datta (2014) beschrijft net als Feldman dat het zelfbeeld van het kind ontwikkelt, doordat er een vergelijking wordt gemaakt met anderen in de omgeving. Vaak wordt de sociale vergelijking gedaan met kinderen die beter presteren dan zichzelf, dit wordt ook wel opwaartse sociale vergelijking genoemd. Dit kan ervoor zorgen dat kinderen beter gaan presteren. Aan de andere kant kan het er ook voor zorgen dat kinderen een negatief zelfbeeld ontwikkelen en ze zichzelf slechter gaan voelen. Daarom kiezen sommige kinderen ervoor om een neerwaartse sociale vergelijking te maken. Hierbij maken kinderen een sociale vergelijking met anderen die minder succesvol of competent zijn. Een neerwaartse vergelijking kan het zelfbeeld van het kind beschermen, doordat het kind altijd beter zal zijn dan degene met wie het kind zichzelf vergelijkt (Feldman, 2016).

In de schooltijd maakt de eigenwaarde van het kind een belangrijke ontwikkeling door. Eigenwaarde wordt door Feldman (2016) omschreven als de waardering van zichzelf, met alle goede en minder goede kenmerken en competenties, die daarmee geassocieerd kunnen worden. Tijdens de schooltijd wordt de eigenwaarde van het kind, net als het zelfbeeld, gedifferentieerd. Over het algemeen groeit de eigenwaarde in de schooltijd. Op sommige vlakken zal de eigenwaarde groter zijn dan op andere vlakken, maar over het algemeen zal deze positief zijn (Feldman, 2016). Volgens Augestad (2017) kan een sterk gevoel van eigenwaarde een diepgaande rol spelen in alle aspecten van de ontwikkeling van het kind. In hoofdstuk 2.2 wordt verder ingegaan op een sterk gevoel van eigenwaarde en een zwak gevoel van eigenwaarde.

2.2 Zelfbeeld

Onder het zelfbeeld worden volgens Solomon en Bamossy (2013) de eigenschappen verstaan die iemand denkt te hebben en hoe diegene deze waardeert. In een artikel van Hilderink (2015) wordt het zelfbeeld omschreven als het beeld van wie je bent en wat je in meer of mindere mate aan anderen laat zien. Volgens Van Der Wal en De Wilde (2017) is het zelfbeeld een beeld dat we in de loop van de tijd gevormd hebben met kennis en ideeën van onszelf. Iemand kan een negatief of een positief zelfbeeld hebben (Dijkstra, 2017).

Een positief zelfbeeld wordt omschreven als een realistische inschatting van kwaliteiten en acceptatie voor mindere kanten. Iemand is in staat zich gewaardeerd en gerespecteerd te laten voelen, zodat iemand de doelen en waarden in het leven kan uitspreken (Hilderink, 2015). Een

positief zelfbeeld is gericht op datgene wat iemand wel kan/bezit en alle andere positieve kenmerken. Het hebben van een positief zelfbeeld is voor de meeste mensen normaal, het is een teken van psychisch gezond welzijn. (Dijkstra, 2017). Mensen met een positief zelfbeeld hebben zelfrespect. Wanneer dit niet het geval is verwachten mensen dat ze niet goed presteren, schamen ze zich en gaan ze pogingen die kunnen mislukken of afwijzingen uit de weg (Solomon & Bamossy (2013). Volgens Rajendran en Anandarasu (2020) bezitten we met een positief zelfbeeld het vermogen en de mogelijkheden om positief naar ons zelf te kunnen kijken terwijl we daarnaast ook realistisch zijn over beperkingen die we hebben. Ook Dijkstra (2017) beschrijft dat mensen met een positief zelfbeeld beseffen dat ze in het verleden fouten hebben gemaakt, maar dat ze de positieve kanten hiervan inzien.

Wanneer er sprake is van een negatief zelfbeeld, wordt de aandacht gericht op de gemaakte fouten, zwakke kanten, mislukkingen en gebreken (Rajendran & Anandarasu 2020). Zoals in hoofdstuk 2.1 beschreven, kunnen kinderen ook door middel van een opwaartse sociale vergelijking een negatief zelfbeeld vormen, door zich te vergelijken met kinderen die beter presteren dan zij (Feldman, 2016). Volgens Hilderink (2015) zal het negatieve zelfbeeld het gedrag gaan bepalen, waardoor er minder snel positieve ervaringen opgedaan kunnen worden. Dit omdat er meer gekeken zal worden naar situaties, waarin het negatieve zelfbeeld bevestigd wordt (Hilderink, 2015).

Volgens Klein (2017) kan het hebben van een negatief zelfbeeld en een lage eigenwaarde ernstige gevolgen hebben. Mensen met een negatief zelfbeeld hebben meer kans op depressies, angststoornissen of suïcidale gedachte. Deze gevolgen kunnen aanhouden tot ver in de volwassen periode (Klein, 2017). Uit een onderzoek van Takizawa et al. (2014) blijkt dat mensen die als kind gepest werden 40 jaar later nog steeds negatieve gevolgen ervaren van de pesterijen. De respondenten van het onderzoek waren er op hun vijftigste zowel fysiek als psychisch slechter aan toe dan respondenten die als kind niet gepest zijn (Takizawa et al., 2014). Door de negatieve of positieve ervaringen die iemand opdoet, zoals bijvoorbeeld gepest worden, wordt het zelfbeeld ontwikkeld (Klein, 2017). Dit blijkt ook uit het artikel van Hilderink (2015) waarin beschreven wordt dat mensen met een negatief zelfbeeld het zich vaak niet kunnen voorstellen dat anderen, in tegenstelling tot zichzelf, hen wel waarderen. Er is aangeleerd delen van het zelfbeeld te verbreken uit angst voor afkeuring of afwijzing.

Volgens Remmerswaal (2015) kan in het zelfbeeld onderscheid gemaakt worden tussen het uiterlijke zelfbeeld (public self) en een privé zelfbeeld (private self). Het uiterlijke zelfbeeld is het zelfbeeld wat mensen naar buiten toe presenteren. Dit is gericht op acceptatie door anderen en gaat vooral om de positieve kanten van zichzelf, zoals ervaringen en eigenschappen die goed gaan. Het privé zelfbeeld is meer intern en daar zijn alleen mensen uit zeer naaste omgeving van op de hoogte. Bij het privé zelfbeeld horen twijfels, onzekerheden, angsten, teleurstellingen, kwetsbaarheden. Dit zijn dus ervaringen en eigenschappen die niet zo goed gaan. Daarnaast kan het privé zelfbeeld ook juist mooie aspecten hebben zoals waarden, kernkwaliteiten en levensthema's (Remmerswaal, 2015). Volgens Feldman (2016) is het zelfbeeld verdeeld in vier domeinen: drie persoonlijke domeinen en één intellectueel domein. Elk van de vier domeinen van het zelfbeeld kan nog verder onderverdeeld worden. De drie persoonlijke domeinen bestaan uit fysiek zelfbeeld, emotioneel zelfbeeld en sociaal zelfbeeld. Het fysieke zelfbeeld kan onderverdeeld worden in fysieke vermogens en uiterlijk. Het emotionele zelfbeeld kan onderverdeeld worden in specifieke emotionele stemmingen. Het sociale zelfbeeld kan onderverdeeld worden in leeftijdsgenoten en familie & vrienden. Het intellectuele zelfbeeld kan onderverdeeld worden in vakgebieden zoals taal, geschiedenis of rekenen (Feldman, 2016).

Het zelfbeeld heeft een grote invloed op onze eigenwaarde, de begrippen zelfbeeld en eigenwaarde liggen dicht bij elkaar. Waar het zelfbeeld meer gericht is op opvattingen en percepties over jezelf is eigenwaarde meer emotioneel georiënteerd (Klein, 2017). Er is volgens Augestad (2017) sprake van een sterk gevoel van eigenwaarde wanneer iemand zichzelf competent vindt in domeinen waarin diegene wil uitblinken. In hoofdstuk 2.1 kwam het begrip eigenwaarde al kort naar voren. Iemand kan een sterk gevoel van eigenwaarde hebben en iemand kan een gebrek aan eigenwaarde hebben. Wanneer er sprake is van een sterk gevoel van eigenwaarde kom je vanzelf terecht in een

cyclus van succes. In de cyclus van succes zorgt het sterke gevoel van eigenwaarde voor hogere verwachtingen, wat leidt tot grotere inspanningen en minder angst. Hierdoor wordt de kans op succes groter. Dit helpt weer mee in de bevestiging van een sterk gevoel van eigenwaarde. Wanneer er sprake is van een gebrek aan eigenwaarde kom je terecht in de cyclus van mislukking. Deze cyclus is steeds moeilijker door breekbaar. In de cyclus van mislukking zorgt het gebrek aan eigenwaarde voor lage verwachtingen wat leidt tot een lage inspanning en grote angst. Dit zal leiden tot daadwerkelijke mislukking waardoor het gebrek aan eigenwaarde versterkt zal worden (Feldman, 2016). Wanneer er sprake is van een gebrek aan eigenwaarde, is er meestal ook sprake van een negatief zelfbeeld (Augestad, 2017).

Het gevoel van eigenwaarde en een positief zelfbeeld kunnen versterkt worden door middel van waardering. Dit door iemand het gevoel van acceptatie te geven en dat iemand de moeite waard is. Het tegenovergestelde hiervan is kritiek, dit kan het gevoel geven dat de eigenwaarde aangevallen wordt, wat een negatief zelfbeeld kan versterken (Remmerswaal, 2015).

Groepen oefenen een belangrijke invloed uit op iemands zelfbeeld. Bij de ontwikkeling van het zelfbeeld in een groep zijn drie vormen van erkenning van belang: inclusie, controle en affectie. Bij inclusie gaat het om het gevoel erbij te horen en geaccepteerd te worden. Bij controle gaat het om competent zijn om een bepaalde invloed te hebben. Tot slot gaat het bij affectie om het gevoel gewaardeerd te worden als persoon en aardig gevonden worden (Remmerswaal, 2015).

2.3 Visuele beperking

Een visuele beperking gaat niet over één visuele stoornis, maar is een verzamelnaam voor een groot aantal stoornissen in de visuele functies. De stoornissen zijn het gevolg van afwijkingen in het visueel systeem. Het visueel systeem bestaat uit de twee oogbollen, de oogzenuwen en het optisch centrum in de hersenen (Gringhuis et al., 2013). Om goed te kunnen zien moeten de hersenen en ogen goed functioneren. De ogen en de hersenen voeren samen functies uit die ervoor zorgen dat iemand goed kan zien. Er zijn twee soorten visuele functies: de lage en de hoge visuele functies. De lage visuele functies bepalen de kwaliteit van het visuele beeld en de oogbewegingen. De hoge functies bepalen de verwerking van de visuele informatie die wordt waargenomen (Zuidhoek, 2019).

Over het algemeen wordt erkend dat een visuele beperking een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van het kind. Om de ontwikkeling van het kind met een visuele beperking te stimuleren is vroegtijdige revalidatie van belang. Om daarvoor in aanmerking te komen moet er worden voldaan aan toelatingsvoorwaarden. Deze zijn gebaseerd op de definities van slechtziendheid en blindheid waarbij gekeken wordt naar de gezichtsscherpte en het gezichtsveld (Van Der Zee, 2019). Zoals bovenstaand is benoemd, zijn er twee soorten visuele functies. In het visueel functie onderzoek wordt onderzoek gedaan naar de lage visuele functies door een oogarts, orthoptist of de optometrist (Zuidhoek, 2019). In een visueel functie onderzoek kan onder andere de gezichtsscherpte en het gezichtsveld gemeten worden. De gezichtsscherpte wordt uitgedrukt in een breuk. Bij iemand met een gezichtsscherpte van 1/10, kan iemand op 1 meter afstand details van elkaar onderscheiden, die een goedziende op 10 meter afstand van elkaar kan onderscheiden (Gringhuis et al., 2013). Wanneer er sprake is van een gezichtsscherpte van tussen de 1/10 en 3/10 wordt er gesproken van slechtziendheid. Wanneer er sprake is van een gezichtsscherpte tussen de 1/10 en 0,5/10 wordt er gesproken van ernstige slechtziendheid (Delaet, 2012). Naast de gezichtsscherpte bepaalt ook het gezichtsveld het visueel functioneren. De omvang van het gezichtsveld wordt aangegeven in graden. Wanneer het gezichtsveld kleiner is dan 30 graden is er sprake van een niet-corrigeerbaar functieverlies. Wanneer iemand een gezichtsveld van 10 graden of minder heeft, wordt er gesproken van blindheid. Bovenstaande grenzen zijn niet scherp te trekken, omdat persoonlijke mogelijkheden zoals intelligentie, interesse en motivatie ook bepalend zijn voor het visueel functioneren. Naast persoonlijke mogelijkheden spelen ook persoonlijke omstandigheden een rol in het visueel functioneren, zo kan er sprake zijn van vermoeidheid, een oogontsteking of een tijdelijk verhoogde oogdruk (Gringhuis et al., 2013).

Naast een stoornis in gezichtsscherpte of gezichtsveld kunnen er ook stoornissen zijn in de contrastgevoeligheid, het kleurenzicht, het dieptezicht, de licht/donkeradaptatie of oogbeweeglijkheid. In het visueel functie onderzoek wordt, naast de gezichtsscherpte en het gezichtsveld, ook gekeken naar deze mogelijke stoornissen (Delaet, 2012).

Naast een afwijking in de lage visuele functies, kan er ook een afwijking zijn in de hoge visuele functies. Er is dan een afwijking in de oogzenuw of de hersenen. Er is niets mis met het oog zelf, maar de visuele prikkels worden dan niet goed verwerkt in de hersenen (Delaet, 2012). Cerebral Visual Impairment (CVI) is een voorbeeld van een aandoening met een afwijking in de hoge visuele functies. Zoals eerder benoemd leveren de ogen visuele informatie aan die in de hersenen verwerkt wordt. Bij CVI wordt de visuele informatie niet optimaal verwerkt door de hersenen. CVI is een verzamelnaam voor allerlei verschillende vormen van cerebrale slechthooftheid. Zo kan er bij de één een stoornis zijn in de visuele selectieve aandacht, en bij de ander in de visuele waarnemings- of begripsfuncties. De ene persoon met CVI is de andere niet (Zuidhoek, 2019). Het is van belang voor kinderen dat CVI tijdig wordt gediagnosticeerd. Dit voor het aanbieden van passende begeleiding in het ontwikkelen van vaardigheden. Hoe eerder dit gedaan wordt, hoe beter de resultaten zullen zijn op latere leeftijd. Echter wordt CVI vaak pas ontdekt op de basisschool, wanneer het kind bijvoorbeeld gaat leren lezen. Daarnaast kan CVI ook over het hoofd gezien worden, wanneer het kind ook een visuele beperking in de lage visuele functies heeft (Lueck et al., 2019).

2.4 Zelfbeeld en visuele beperking

Zoals benoemd in hoofdstuk 2.3 wordt erkend dat een visuele beperking een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van het kind (Van Der Zee, 2019). Dit blijkt ook uit het onderzoek van Hadidi en Al Khateeb (2013), waarin ze beschrijven dat het zelfbeeld van visueel beperkte kinderen zich op dezelfde manier ontwikkelt als bij ziende kinderen, maar dat een visueel beperkt kind tegen meer uitdagingen aanloopt. Daardoor is het risico van een laag zelfbeeld groter bij kinderen met een visuele beperking (Hadidi & Al Khateeb, 2013). Dit komt volgens Datta (2014) doordat het zelfbeeld onder andere ontstaat uit informatie die een kind over zichzelf verkrijgt van anderen. Negatieve uitingen van de omgeving kunnen een negatief effect hebben op het zelfbeeld van een kind. Omdat kinderen met een beperking vaak als anders gezien worden door de omgeving, is het risico op een negatief zelfbeeld groter (Datta, 2014).

Uit een onderzoek van Tekkar en Tripathi (2022) blijkt dat er een verband is tussen het sociale stigma en het zelfbeeld van mensen met een visuele beperking. Het stigma van mensen met een beperking heeft een negatieve invloed op het zelfbeeld. Vooroordelen die mensen hebben en discriminatie spelen hierbij een grote rol (Tekkar & Tripathi, 2022). Volgens Remmerswaal (2015) zorgt ook sociale stigmatisering voor een negatief zelfbeeld. Mensen krijgen op grond van fysieke afwijkingen, psychische afwijkingen of religieuze groepering een sociale identiteit toegeschreven waar het stigma in centraal staat. Het stigma heeft sterke consequenties voor het zelfbeeld en de zelfwaardering. Dit uit zich in gevoelens van schaamte, zelfverachting of zelfvernedering (Remmerswaal, 2015).

Een belangrijk aspect voor het ontwikkelen van een positief zelfbeeld is sociale steun en vriendschap. Daarnaast is onafhankelijkheid in mobiliteit belangrijk voor de zelfwaardering van het kind. Dit omdat kinderen op deze manier meer ruimte hebben hun kunnen te ontdekken en hier zelfwaardering uithalen (Augestad, 2017). Uit een onderzoek van Datta (2014) komt naar voren dat kinderen met een visuele beperking vaak het minst scoren op het gebied van sociale relaties met andere kinderen. Terwijl volgens Augestad (2017), zoals bovenstaand beschreven, sociale relaties juist een belangrijk aspect zijn voor het ontwikkelen van een positief zelfbeeld.

Zoals kort in de inleiding benoemd, wordt binnen Visio gebruik gemaakt van de Dit ben IK methode om preventief te werken aan het zelfbeeld. Dit ben IK is een methode die opgezet is voor kinderen van 8 tot 12 jaar met een visuele beperking. Het doel van de methode is meer kennis te verkrijgen over de visuele beperking en een vertaling te kunnen maken naar het dagelijks leven. De methode geeft kinderen met een visuele beperking een realistische kijk op het eigen kennen en

kunnen. Wanneer gewerkt wordt met deze methode is het belangrijk dat de begeleider werkt vanuit een growth mindset (Peeters, 2021). Een growth mindset is een manier waarop naar uitdagingen en tegenslagen gekeken kan worden. Iemand met een growth mindset gelooft dat vaardigheden aangeleerd kunnen worden door eraan te werken (Morin, 2022). Peeters (2021) beschrijft growth mindset als oplossingsgericht denken en een waarderende houding naar het kind toe. Bij een growth mindset wordt de focus gelegd de mogelijkheden van een kind met een visuele beperking (Peeters, 2021). Morin (2022) beschrijft dat een growth mindset kan helpen bij het behouden van motivatie door het opdoen van positieve ervaringen.

2.5 Implicaties voor het onderzoek

Volgens Datta (2014) ontstaat tussen 5 en 11 jaar het zelfbeeld. Kinderen worden zich op deze leeftijd bewust van zichzelf. In Ontwikkelingspsychologie van Feldman (2016) wordt beschreven dat het beeld dat kinderen van zichzelf hebben in de schooltijd steeds duidelijker wordt. In het theoretisch kader worden een aantal definities beschreven van het zelfbeeld. De definities van Solomon & Bamossy (2013), Hilderink (2015) en Van Der Wal & De Wilde (2017) komen sterk met elkaar overeen. Voor het verdere onderzoek wordt de definitie van Van Der Wal & De Wilde (2017) aangehouden. Zij beschrijven dat het zelfbeeld het beeld is wat in de loop van de tijd gevormd is met kennis en ideeën van onszelf. Dit is ook wat overeen komt met de theorie van Datta (2014) en Feldman (2016) waarin ze beschrijven dat het zelfbeeld van kinderen ontwikkelt, doordat kinderen zichzelf vergelijken met anderen in hun omgeving. Remmerswaal (2015) onderscheidt het zelfbeeld in het uiterlijke zelfbeeld en het privé zelfbeeld. Het uiterlijke zelfbeeld is het beeld wat anderen zien en het privé zelfbeeld is wat alleen mensen die dichtbij staan en de persoon zelf zien. Feldman (2016) omschrijft dat het zelfbeeld opgedeeld is in vier domeinen: drie persoonlijke domeinen en één intellectueel domein. Bij het opstellen van het meetinstrument is gebruik gemaakt van de vier domeinen die Feldman omschrijft (2016).

Volgens Datta (2014) is autonomie en individualiteit van belang voor de ontwikkeling van het zelfbeeld. Daarnaast speelt vertrouwen van familie en omgeving ook een belangrijke rol, omdat kinderen een veilige plek nodig hebben om naar terug te keren bij een negatieve ervaring (Datta, 2016). Augestad (2017) lijkt het hiermee eens te zijn. Hij beschrijft dat sociale steun, vriendschap en onafhankelijkheid in mobiliteit belangrijke aspecten zijn voor de ontwikkeling van een positief zelfbeeld. In het meetinstrument worden de factoren om het zelfbeeld te versterken weergegeven als indicatoren.

Van Der Zee (2019) beschrijft dat een visuele beperking een negatieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van het kind. Hadidi en Al Khateeb (2013) lijken het hiermee eens te zijn als het gaat om de ontwikkeling van het zelfbeeld. Zij beschrijven dat kinderen met een visuele beperking een groter risico hebben in het ontwikkelen van een laag zelfbeeld, doordat zij tegen meer uitdagingen aanlopen (Hadidi & Al Khateeb, 2013).

Peeters (2021) beschrijft dat het belangrijk is om vanuit een growth mindset te werken. Ook Morris (2022) beschrijft dat werken vanuit een growth mindset bijdraagt aan het aanleren van vaardigheden. Bij het ontwerpen van het beroepsproduct wordt uitgegaan van werken vanuit de growth mindset.

Door de beschreven literatuur is voorkennis opgedaan over het zelfbeeld, de doelgroep en het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking. In de gesprekken met de respondenten zal meer onderzoek gedaan worden naar het versterken van het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking tussen de 8 en 12 jaar.

3. Methode

3.1 Onderzoeksopzet

De onderzoeksoort is een kwalitatief survey. Baarda (2019) beschrijft dat het bij een kwalitatief survey-onderzoek gaat om het verkrijgen van inzichten. Er worden het onderzoeksverslag beschrijvingen geschreven. In dit onderzoek zijn meningen en inzichten achterhaald in gesprekken met ontwikkelingsbegeleiders en kinderen. Het onderzoek type is verkennend, omdat onderzocht is hoe het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking tussen de 8 en 12 jaar groepsmatig versterkt kan worden. Het onderzoeks-ontwerp is een actieonderzoek. Baarda (2019) beschrijft dat een actieonderzoek is bedoeld om veranderingen tot stand te brengen. Een actieonderzoek is bijna altijd participierend, omdat bevindingen worden besproken met betrokkenen (Baarda, 2019). Bij dit onderzoek word gestreefd naar een verandering in het groepsmatig versterken van het zelfbeeld van kinderen tussen de 8 en 12 jaar met een visuele beperking. Het onderzoek is participierend, omdat de onderzoeker het probleem eerst besproken heeft met betrokkenen. Daarna is een plan opgesteld wat zelf uitgevoerd is. Daarna is er geëvalueerd en bijgesteld.

Voor het verzamelen van resultaten om een beroepsproduct te ontwerpen is het onderzoek opgedeeld in twee fases: een voorbereidende fase, waarin data word verzameld door middel van individuele gesprekken en een vervolgfase, waarin de resultaten uit de voorbereidende fase zijn geïmplementeerd in een focusgroep. In de voorbereidende fase hebben individuele gesprekken plaatsgevonden met kinderen met een visuele beperking en ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes. Er is gesproken met drie van de zes kinderen uit de bovenbouw revalidatiegroep en drie ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes. Vanuit de gesprekken met de respondenten kwam naar voren dat het van belang is een beroepsproduct te ontwerpen wat toegankelijk is voor alle kinderen met een visuele beperking. Deze interpretatie is besproken in de vervolgfase met de focusgroep. De focusgroep bestaat uit vijf kinderen met een visuele beperking uit de revalidatiebovenbouwgroep. Bij een focusgroep wordt met een groep respondenten gerichte groeps gesprekken gehouden om meer inzicht te krijgen in de gevoelens of gedachten van respondenten met betrekking tot een specifiek onderwerp (Baarda, 2019).

Voor de individuele gesprekken met de kinderen en ontwikkelingsbegeleiders is een selectieve steekproef gedaan. Voor de begeleiders is gedaan op basis van ervaring in het werken aan het zelfbeeld. Voor de gesprekken met de kinderen is gekozen uit kinderen die individueel gewerkt hebben aan hun zelfbeeld met het Dit ben IK-boek. Als het gaat over de samenstelling van de focusgroep is geen steekproef gedaan, daarbij waren alle aanwezige kinderen betrokken. Daarna is een beroepsproduct ontworpen en op de locaties Breda en Goes uitgetoetst.

3.2 Procedure

In januari 2023 is de voorbereidende fase van het onderzoek gestart: de gesprekken met drie kinderen en drie ontwikkelingsbegeleiders van de afdeling Kind & Jeugd van de locatie Goes hebben toen plaats gevonden. De gesprekken met de respondenten waren semigestructureerd. Alle topics zijn bij alle respondenten bevraagd met eenzelfde beginvraag. Daarna is doorgevraagd op het gegeven antwoord. De beginvragen voor de kinderen waren anders geformuleerd dan de beginvragen voor de ontwikkelingsbegeleiders. Dit omdat de beginvragen van de kinderen afgestemd waren op het ontwikkelingsniveau. Daarnaast is voorafgaand aan de gesprekken met de kinderen toelichting gegeven over wat het zelfbeeld is. Alle gesprekken zijn opgenomen met een mobiele telefoon, de respondenten zijn hierover voorafgaand aan het gesprek geïnformeerd. Naast de kinderen zelf, zijn ook de ouders geïnformeerd over het opnemen van de gesprekken. Aan de hand van de opnames, zijn transcripten uitgeschreven welke bijgevoegd zijn in bijlage 3. In februari 2023 is gestart met de vervolgfase, waarin de focusgroep is opgezet. De focusgroep bestond uit kinderen met een visuele beperking uit de revalidatiebovenbouwgroep. Met hen is besproken welke aanpassingen zij nodig hebben om een bordspel te kunnen spelen. Deze vraag is ontstaan, vanuit de interpretatie van de resultaten, dat het van belang is een product te ontwerpen dat toegankelijk is

voor alle kinderen met een visuele beperking. Het middel om de resultaten van de vervolgfase in de focusgroep vast te leggen is een mind map. Hierin konden de respondenten van de focusgroep opschrijven welke aanpassingen zij nodig hebben om een bordspel te kunnen spelen met hun visuele beperking. De mind map die gemaakt is door de respondenten uit de focusgroep is bijgevoegd in bijlage 4.

Aan de hand van de resultaten uit het literatuuronderzoek, de resultaten van de gesprekken en de resultaten vanuit de focusgroep, is in maart 2023 het beroepsproduct ontworpen. Het ontworpen beroepsproduct is een bordspel.

In april 2023 is het spel uitgetest met ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes, kinderen uit de bovenbouw revalidatiegroep van Visio Goes en Visio Breda. Bevindingen zijn gedeeld en besproken, tijdens feedbackmomenten en een evaluatiesessie met de ontwikkelingsbegeleiders. Op basis van de feedback, is het beroepsproduct aangepast.

3.3 Meetinstrument

Voordat het bordspel over het zelfbeeld is ontworpen, is in gesprekken besproken hoe het zelfbeeld van de kinderen is en wat nodig is om dit te kunnen versterken. Er is met drie van de zes kinderen uit de bovenbouw revalidatiegroep gesproken over het zelfbeeld. Daarnaast vonden er ook gesprekken plaats met drie ontwikkelingsbegeleiders. Om beginvragen voor de gesprekken vast te stellen is een meetinstrument opgesteld. Het meetinstrument is terug te vinden in bijlage 1. Het kenmerk is het zelfbeeld versterken. De vier dimensies zijn afgeleid van de theorie van Feldman (2016), die het zelfbeeld verdeelt in fysiek zelfbeeld, emotioneel zelfbeeld, sociaal zelfbeeld en intellectueel zelfbeeld.

Deze vier dimensies zijn vervolgens onderverdeeld in concrete indicatoren. De indicatoren geven voorbeelden waaraan gedacht kan worden bij een bepaalde dimensie. Vanuit de indicatoren zijn vervolgens gespreksvragen opgesteld. Zoals benoemd in hoofdstuk 3.2 zijn er beginvragen opgesteld voor kinderen en voor volwassenen. De beginvragen voor de gesprekken zijn opgenomen in bijlage 2. De beginvragen zijn een leidraad voor het gesprek. Gedurende het gesprek is doorgevraagd om meer verdiepende informatie te verkrijgen.

4. Resultaten

4.1 Resultaten voorbereidende fase: individuele gesprekken

Om meer te weten te komen over het versterken van het zelfbeeld bij kinderen met een visuele beperking, hebben gesprekken plaatsgevonden met zes respondenten. De gesprekken gingen over factoren die het zelfbeeld kunnen versterken. Drie respondenten zijn ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes die kinderen met een visuele beperking begeleiden. De andere drie respondenten zijn kinderen met een visuele beperking die in begeleiding zijn bij Visio Goes.

Het eerste besproken domein is het fysieke zelfbeeld. Twee kinderen geven aan het fijn te vinden dat mensen aan bepaalde hulpmiddelen die zij gebruiken (zoals een taststok) kunnen zien dat zij een visuele beperking hebben. Eén van de begeleiders geeft aan dat wanneer de visuele beperking zichtbaar is, dit ook begrip en empathie kan meebrengen. De ontwikkelingsbegeleiders geven alle drie aan dat wanneer kinderen zich bewust worden van de uiterlijke kenmerken van de visuele beperking, dit veel kan doen met het zelfbeeld, omdat ze gaan merken dat ze anders zijn en dat kan positief of negatief bijdragen aan het zelfbeeld. Eén van de begeleiders geeft aan dat dit ook onzekerheid met zich mee kan brengen. Verder benoemen alle drie de ontwikkelingsbegeleiders dat het belangrijk is de visuele beperking bespreekbaar te maken en hierbij compensaties, strategieën die toegepast worden om met de visuele beperking om te gaan, te benoemen. Drie kinderen geven aan het fijn te vinden over de visuele beperking te kunnen praten met iemand.

Het tweede domein wat is besproken, is het sociaal zelfbeeld. Alle kinderen geven aan het fijn te vinden sociale steun te ervaren. Twee van de begeleiders geven aan dat het belangrijk is dat de sociale steun aangepast is op de behoeften van het kind. Twee van de drie kinderen geven aan het spannend te vinden iets zelf te moeten doen. Wel geven alle kinderen aan het leuk te vinden iets zelf te mogen doen. Eén van de kinderen geeft ook aan het leuk te vinden om andere kinderen te kunnen helpen; *‘Ja, dat vond ik eigenlijk wel leuk, want nu kon ik een keer iets uitleggen.’* Alle drie de ontwikkelingsbegeleiders geven aan dat het belangrijk is autonomie te stimuleren voor de ontwikkeling van zelfstandigheid. *“Als je het gevoel hebt dat je regie hebt, dat je autonoom bent, dat dat positief bijdraagt aan het zelfbeeld. Dat ervaren kan natuurlijk onbewust zijn. Maar je kunt het een stukje bewuster maken in de begeleiding dat dat dan nog een extra werking heeft eigenlijk.”* De ontwikkeling in mobiliteit speelt ook een grote rol in de ontwikkeling van het zelfbeeld, geven alle drie de ontwikkelingsbegeleiders aan. Eén van de begeleiders geeft aan dat mobiliteit een belangrijke voorwaarde is om deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Ook de kinderen geven aan het fijn te vinden, wanneer ze onafhankelijk zijn in mobiliteit. Eén van de kinderen benoemd niet zo afhankelijk te hoeven zijn van zijn ouders wanneer hij ergens zelf naartoe kan. Alle drie de begeleiders geven aan dat het voor een kind met een visuele beperking belangrijk is om lotgenoten in hun sociale netwerk te hebben. Dit zodat ze zich niet steeds een uitzondering voelen, maar een gelijke aan andere kinderen kunnen zijn. Eén van de kinderen geeft aan het liefst met kinderen die ook visueel beperkt zijn te praten over zijn visuele beperking; *“Dan snap je elkaar beter.”* Eén van de begeleiders geeft aan dat het ook belangrijk is goedziende kinderen in het sociaal netwerk te hebben. Volgens alle begeleiders speelt waardering een grote rol in de ontwikkeling van het zelfbeeld. Daarbij Benoemd één van de begeleiders dat Benoemd mag worden dat het niet makkelijk is om met een visuele beperking mee te doen in de ziende wereld en daar ook complimenten over gegeven mogen worden.

Het derde besproken domein is het emotionele zelfbeeld. Twee van de drie kinderen zeggen nooit verdrietig te zijn over hun visuele beperking. Eén van de kinderen geeft aan hier soms verdrietig over te zijn. Twee ontwikkelingsbegeleiders geven aan dat wanneer een kind weinig belemmering ervaart door de visuele beperking, dit positieve gevoelens met zich meebrengt en dit bijdraagt aan een positief zelfbeeld. Daarbij geven twee van de drie ontwikkelingsbegeleiders aan te denken dat kinderen met een visuele beperking minder zelfwaardering hebben en dit minder snel uit spreken. Eén van de begeleiders zegt dat het belangrijk is daarbij aandacht te hebben voor het positieve.

Het vierde domein wat besproken is, gaat over het intellectueel zelfbeeld. Alle drie de kinderen geven aan het fijn te vinden te merken, wanneer ze iets kunnen wat ze eerder nog minder goed konden. Alle begeleiders benoemen dat het belangrijk is, bij het aanleren van nieuwe competenties, alert te blijven op de kracht van het kind.

In de gesprekken benoemen vijf van de zes kinderen en ontwikkelingsbegeleiders dat een spelvorm een passend beroepsproduct zou kunnen zijn om in groepsvorm aan het zelfbeeld te kunnen werken. Eén van de kinderen Benoemd het leuk te vinden om iets op een spelende manier bij te leren. Daarbij benoemen twee ontwikkelingsbegeleiders dat het belangrijk is dat het toegankelijk is voor alle kinderen met een visuele beperking en hierbij rekening te houden met wat kinderen met een visuele beperking nodig hebben. Eén andere ontwikkelingsbegeleider benoemd dat het interessant zou kunnen zijn om kinderen vanuit een spel een koppeling te kunnen laten maken naar een bepaalde situatie door daarop te reflecteren. Eén van de kinderen geeft aan goed te kunnen leren door te zien hoe andere kinderen bepaalde dingen aanpakken of doen.

4.1.1 Resultaten vervolgfase: focusgroep

Naar aanleiding van de individuele gesprekken in de voorbereidende fase met de kinderen en ontwikkelingsbegeleiders is naar voren gekomen dat het belangrijk is een beroepsproduct te ontwerpen wat toegankelijk is voor alle kinderen met een visuele beperking. In de focusgroep, bestaande uit vijf kinderen, is gebrainstormd over hoe het beroepsproduct toegankelijk gemaakt kan worden voor alle kinderen met een visuele beperking.

De kinderen van de focusgroep geven aan dat aanpassingen als grotere vakjes en pionnen belangrijk zijn om een bordspel te kunnen spelen. Daarnaast geven de kinderen aan dat voelbare vakjes belangrijk zijn. Als het gaat om gebruik van kleuren geven de kinderen aan het best gebruik te maken van kleuren als groen, rood, oranje, blauw en zwart. Geel zou een kleur kunnen zijn voor de achtergrond van het bordspel. Tot slot geven de kinderen ook aan dat gebruik van grote letters en eventueel braille helpend zijn.

4.2 Beschrijving beroepsproduct

Naar aanleiding van de individuele gesprekken in de voorbereidende fase en de gesprekken met de focusgroep in de vervolgfase, is een beroepsproduct ontwikkeld voor kinderen met een visuele beperking tussen de 8 en 12 jaar. Er is gekozen voor een bordspel omdat begeleiders en kinderen in de gesprekken aangaven dat dit een passend beroepsproduct zou zijn wat in de groep gespeeld kan worden. Remmerswaal (2015) beschrijft dat groepen een belangrijke invloed uitoefenen op iemand zijn zelfbeeld. Vanuit deze uitkomsten is het Zelfbeeldspel ontworpen. Het Zelfbeeldspel is een bordspel voor kinderen tussen de 8 en 12 jaar met een visuele beperking. Het spel wordt onder begeleiding gespeeld. In de gesprekken gaf één van de begeleiders aan dat het interessant zou kunnen zijn om de kinderen vanuit een spel een koppeling te laten maken naar een bepaalde situatie door daarop te reflecteren. Eén van de kinderen gaf aan goed te kunnen leren van hoe andere kinderen iets aanpakken.

Vanuit deze resultaten is het idee ontstaan een spel te ontwerpen, dat gespeeld wordt na afloop van een activiteit, waarbij in groepsverband gewerkt wordt aan zelfredzaamheid. Op die manier kunnen de kinderen concreet een koppeling maken naar de activiteit en dus ook concreet antwoord geven op de vragen op de zelfbeeldkaartjes, welke een bijdrage leveren aan het versterken van het zelfbeeld. Op de zelfbeeldkaartjes staan vragen of opdrachten die helpen bij het versterken van het zelfbeeld. Het doel van het spel is het versterken van een positief zelfbeeld.

Bij het ontwerp van het Zelfbeeldspel is rekening gehouden met wat de kinderen uit de focusgroep tijdens de vervolgfase hebben aangedragen. Remmerswaal (2015) beschrijft dat inclusie één van de belangrijke factoren is voor de ontwikkeling van het zelfbeeld in een groep. Volgens de kinderen van de focusgroep is geel de beste kleur voor de achtergrond van het bord. Groen, rood, oranje, blauw en zwart zijn kleuren die verder gebruikt zouden kunnen worden. Hier is dan ook rekening mee gehouden. Verder is gebruik gemaakt van grotere en voelbare vakjes. Om het spel ook

toegankelijk te maken voor kinderen met een stoornis in het kleurenzien, is gebruik gemaakt van symbolen die terugkomen op de kaartjes en de uitleg van het Zelfbeeldspel. Ook is gekeken naar kleurcontrast. De hartjes op het spelbord zijn bijvoorbeeld wit in plaats van zwart; zwart op rood geeft weinig contrast. Om er zeker van te zijn dat de gebruikte kleuren in het spel een goed contrast hebben, is het bordspel eerst in zwart/wit afgedrukt. Een andere belangrijke aanpassing in het bordspel is het gebruik van een groot lettertype en braille op de spelkaarten. Doordat de kinderen zelf het kaartje kunnen lezen, wordt ook gedacht aan de autonomie van het kind. Autonomie is een belangrijke factor voor de ontwikkeling van het zelfbeeld (Datta, 2014). Ook in de gesprekken geven de ontwikkelingsbegeleiders aan dat het voor de ontwikkeling van het zelfbeeld van belang is autonomie te stimuleren.

De werkwijze van het spel wordt beschreven in de speluitleg, die is terug te vinden in bijlage 5. De speluitleg is bedoeld voor zowel de begeleider, die het spel begeleidt, als voor de kinderen. Daarom is ervoor gekozen om de belangrijkste details van de speluitleg op de achterkant van de doos te zetten. In de tabel, waar de verschillende symbolen in staan, worden de belangrijkste instructies toegelicht. Op deze manier is het overzichtelijk voor de kinderen wat bij welk vakje van ze verwacht wordt. Deze tabel is toegevoegd in de speluitleg. In de speluitleg wordt beschreven dat de begeleider, die het spel begeleidt, een growth mindset moet aannemen. Dit houdt in dat de begeleider oplossingsgericht denkt, een waarderende houding heeft en de focus legt op mogelijkheden. Volgens Peeters (2021) is dit een belangrijke houding als begeleider. Volgens Morin (2022) kan een growth mindset helpen bij het aanleren van nieuwe vaardigheden. In de speluitleg worden voorbeelden gegeven van activiteiten die gedaan kunnen worden voorafgaand aan het spelen van het spel. Er is ook ruimte om zelf een activiteit te bedenken. Ook wordt in de speluitleg een korte toelichting gegeven over de zelfbeeldkaartjes.

Het spel bevat zes pionnen, een draaischijf, de speluitleg, 60 zelfbeeldkaartjes en het speelbord. Door middel van de draaischijf wordt bepaald hoeveel stappen er gezet mogen worden op het bord. Er is gekozen voor het gebruik van een draaischijf in plaats van een dobbelsteen omdat een dobbelsteen over de tafel verplaatst, waardoor het steeds een uitdaging zou kunnen zijn de dobbelsteen terug te vinden. Een draaischijf kan door alle spelers vanuit een centraal punt gebruikt worden. Voor de uitwerking van het speelbord is gekozen voor een relatief simpel spel, omdat het doel van het Zelfbeeldspel ligt bij het versterken van het zelfbeeld. Om deze reden is gekozen voor een andere manier van winnen: om het spel te winnen moeten er zoveel mogelijk zelfbeeldkaartjes verzameld worden. Op die manier worden de kinderen gemotiveerd de vragen op de zelfbeeldkaartjes te beantwoorden, waardoor dus gewerkt kan worden aan het versterken van het zelfbeeld. Als de eerste speler de finish heeft bereikt, stopt het spel.

Zoals bovenstaand benoemd, zijn de zelfbeeldkaartjes spelkaarten met daarop vragen die gaan over factoren die een bijdrage leveren aan het versterken van het zelfbeeld. Door over de vragen na te denken en deze te beantwoorden, zijn de kinderen bewust bezig met hun zelfbeeld. De zelfbeeldkaartjes zijn opgedeeld in de vier domeinen van het zelfbeeld: sociaal zelfbeeld, fysiek zelfbeeld, emotioneel zelfbeeld en intellectueel zelfbeeld (Feldman, 2016). De gekleurde vakjes op het speelbord staan voor de verschillende domeinen van het zelfbeeld. Elk domein heeft een eigen kleur en symbool. Wanneer het kind op één van de domeinen komt, moet het een zelfbeeldkaartje pakken van dat domein. Als het kind de vraag kan beantwoorden mag het kind het zelfbeeldkaartje houden, wanneer de vraag niet beantwoord kan worden, legt het kind het kaartje weer onder op de stapel. Op de zelfbeeldkaartjes is een synoniem gebruikt voor de verschillende domeinen, zodat de kinderen begrijpen waar aan gewerkt wordt met welk kaartje. De 60 zelfbeeldkaartjes zijn verdeeld over vier domeinen. Elk domein is in het spel vertegenwoordigd met 15 vragen.

Het sociaal zelfbeeld is het blauwe kaartje/vakje met drie poppetjes als symbool. Het gebruikte synoniem is 'samen'. Waardering (Remmerswaal, 2015), sociale vergelijking (Feldman, 2016), autonomie (Datta, 2014), sociale steun en onafhankelijkheid in mobiliteit (Rajendran & Anandarasu, 2020) zijn factoren waardoor het sociale zelfbeeld versterkt kan worden. Vanuit de gesprekken komt ook naar voren dat bovenstaande factoren een bijdrage leveren. De vragen op de

sociale zelfbeeldkaartjes gaan over deze factoren. Eén van de vragen is bijvoorbeeld: *‘Wie heb jij geholpen en op wat voor manier?’*.

Het fysieke zelfbeeld is het groene kaartje/vakje met een gespierde arm als symbool. Het gebruikte synoniem is ‘lichamelijk’. Realistisch zijn over de beperking (Rajendran & Anandarasu, 2020) is een factor, waardoor het fysieke zelfbeeld versterkt kan worden. Vanuit de gesprekken komt naar voren dat bewustwording van uiterlijke kenmerken ook een bijdrage kan hebben bij de ontwikkeling van het zelfbeeld. De vragen op de fysieke zelfbeeldkaartjes gaan over realistisch zijn over de beperking en bewustwording van uiterlijke kenmerken. Eén van de vragen is bijvoorbeeld: *‘Waarom konden anderen merken dat jij slechtziend bent?’*.

Het emotionele zelfbeeld is het rode kaartje/vakje met een hartje als symbool. Het gebruikte synoniem is ‘gevoelens’. Zelfwaardering (Klein, 2017) en gevoelens (Feldman, 2017) zijn factoren die een bijdrage kunnen leveren aan het versterken van het emotionele zelfbeeld. Ook vanuit de gesprekken komt naar voren dat bovenstaande factoren een bijdrage leveren. Daarnaast wordt benoemd dat het belangrijk is aandacht te hebben voor het positieve. De vragen op de emotionele zelfbeeldkaartjes zijn gebaseerd op bovenstaande. Eén van de vragen is bijvoorbeeld: *‘Geef jezelf een compliment over wat goed ging’*.

Tot slot is het intellectuele zelfbeeld een oranje kaart/vakje met hersenen als symbool. Het gebruikte synoniem is ‘nadenken’. Competenties ontwikkelen (Feldman, 2016) draagt bij aan het versterken van het intellectuele zelfbeeld. Daarnaast wordt in de gesprekken ook benoemd dat het belangrijk is alert te blijven op de kracht van het kind. De vragen van de intellectuele zelfbeeldkaartjes zijn gemaakt vanuit bovenstaande. Eén van de vragen is bijvoorbeeld: *‘Waarbij hebben andere zintuigen jou geholpen? En hoe?’*.

4.3 Resultaten monitoring implementatie beroepsproduct

De implementatie van het beroepsproduct heeft op vier momenten plaatsgevonden. Vijf ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes en Visio Breda en drie kinderen van de bovenbouw revalidatiegroep Goes, hebben feedback gegeven op het bordspel, de speluitleg en de zelfbeeldkaartjes aan de hand van feedbackformulieren. Deze feedbackformulieren zijn terug te vinden in bijlage 5. Het eerste implementatiemoment was met de drie ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes. Vanuit dit moment is naar voren gekomen dat het bord en de draaischijf voelbaar gemaakt kunnen worden. Naar aanleiding van deze feedback zijn de vakjes van het bord omlijnd met foam en voorzien van braille. De draaischijf is voelbaar gemaakt door het aantal wat gedraaid wordt in braille toe te voegen, ook zijn de lijnen van de draaischijf voelbaar gemaakt.

De ontwikkelingsbegeleiders gaven aan dat het spel er verzorgd en uitnodigend uitziet om te spelen. Als het gaat om de handleiding van het spel kwam als feedback naar voren dat deze geschreven moet worden voor de spelleider. Het spel is simpel, waardoor het niet nodig is de handleiding voor zowel kinderen als spelleider te schrijven. Ook de rol van de spelleider mocht wat uitgebreider beschreven worden. Verder gaven de ontwikkelingsbegeleiders aan dat het doel wat meer naar voren kan komen in de speluitleg en de speluitleg taalkundig nog kritisch nagekeken mag worden. Als het gaat om de zelfbeeldkaartjes geven de ontwikkelingsbegeleiders aan dat sommige vragen nog niet helemaal passend zijn of te moeilijk zijn, deze specifieke vragen zijn aangepast. Een ander punt van feedback wat de ontwikkelingsbegeleiders aangaven was dat er veel kaarten op tafel lagen waardoor het overzicht een beetje kwijt was. Eén van de begeleiders geeft als suggestie gebruik te maken van fiches zodat het beeld overzichtelijk blijft. Vanuit deze feedback is de keuze gemaakt de kaartjes niet bij te laten houden, maar na beantwoorden van de vraag, onder op de stapel te leggen. De ontwikkelingsbegeleiders geven als opmerking aan dat de theorie goed verwerkt is in de zelfbeeldkaartjes en dat er een duidelijke bewoording is voor de kinderen. Ook het gebruik van braille op de kaartjes is een mooie toevoeging, waardoor blinde kinderen gelijkwaardig mee kunnen doen.

Het tweede implementatiemoment was met drie kinderen met een visuele beperking van Visio Goes. De ontwikkelingsbegeleiders observeerden het proces achter een one way screen. Hierdoor

konden de kinderen niet zien dat zij geobserveerd werden door de ontwikkelingsbegeleiders. Tijdens het spelen van het spel ontstonden onderling gesprekken. Zo bespraken de kinderen met elkaar een overeenkomst die ze hadden als het gaat om een hulpmiddel wat ze gebruikt hebben. Eén van de kinderen gaf aan dat de draaischijf over de tafel heen doorgeven hem afleidde van het spel, hij gaf als voorstel de draaischijf vast te maken op het bordspel. Naar aanleiding van deze feedback is klittenband gemaakt op zowel het bord als de draaischijf, zodat de draaischijf tijdens het spelen van het spel op het bord vast zit. De kinderen gaven als opmerking dat het spel leuk is en duidelijk om te spelen. De werkwijze van het spel is niet te moeilijk. De ontwikkelingsbegeleiders die vanaf het one way screen geobserveerd hebben, gaven als feedback dezelfde punten terug die eerder teruggegeven waren.

Na de eerste en tweede implementatiemomenten zijn de beschreven aanpassingen gedaan aan het bordspel, de handleiding en de zelfbeeldkaartjes. De derde en vierde implementatiemomenten zijn met de doorgevoerde aanpassingen gespeeld. Het derde implementatiemoment was met twee kinderen met een visuele beperking van Visio Breda. Eén van de ontwikkelingsbegeleiders van Visio Breda was spelleider. Vanuit deze implementatie kwamen geen aanpassingen naar voren. Zowel de kinderen als de ontwikkelingsbegeleiders waren enthousiast over het Zelfbeeldspel en gaven aan dat het spel goed bedacht was. Eén van de kinderen heeft een stoornis in het kleurenzien en gaf voorafgaand aan het spelen aan dat het contrast tussen sommige kleuren minder goed zichtbaar was. Echter hadden de spelers daar geen last van tijdens het spelen van het spel. Eén van de ontwikkelingsbegeleiders gaf aan dat het interessant zou kunnen zijn opdrachten toe te voegen aan de Zelfbeeldkaartjes die door middel van een rollenspel uitgevoerd moeten worden. Het toevoegen van opdrachten op de Zelfbeeldkaartjes is weggelaten omdat dit het spel minder inclusief zou maken. Voor kinderen die ernstig slechtziend zijn of blind zijn, zouden deze opdrachten minder gemakkelijk of niet uitvoerbaar zijn.

Het vierde implementatiemoment was met vier kinderen met een visuele beperking van Visio Goes. Dit was de tweede keer dat de kinderen van de bovenbouw revalidatiegroep het spel zouden spelen. Dit keer was één van de ontwikkelingsbegeleiders de spelleider. De kinderen waren net zo gemotiveerd het spel te spelen als de eerste keer. De kinderen hadden aangebrachte aanpassingen snel opgemerkt. Ze gaven aan dat de doorgebrachte aanpassingen goed waren. Tijdens het spelen van het spel werd opgemerkt dat de kinderen de vragen van de zelfbeeldkaartjes sneller konden beantwoorden. Feedback wat vanuit deze implementatie naar voren kwam, was dat het spel wat lang duurde. De spelleider heeft toen de keuze gemaakt iedereen 15 stappen vooruit te laten zetten, waardoor de finish dichterbij was. Dit was een prima oplossing die vanuit de spelleider aanvoeld kan worden, gaf de ontwikkelingsbegeleider aan, dit is verschillend per groep. Eén van de kinderen gaf aan dat de pionnen omvielen wanneer hij met zijn handen tastte naar zijn eigen poppetje. Het kind gaf zelf als oplossing klittenband te bevestigen aan de onderkant van de pionnen en op het bord zodat de pionnen hieraan vast gemaakt kunnen worden. Echter is dit geen passende oplossing, omdat de symbolen die op het bord staan daarmee niet voldoende zichtbaar meer zouden zijn. In een eventuele nieuwe versie van het spel zou hier meer ruimte voor gemaakt kunnen worden. Deze feedback wordt daarom meegenomen in de aanbeveling.

5. Discussie

5.1 Analyse resultaten

Uit de gesprekken met de drie ontwikkelingsbegeleiders en de drie kinderen met een visuele beperking is naar voren gekomen dat er verschillende belangrijke factoren zijn in het versterken van het zelfbeeld. In Feldman (2016) wordt het zelfbeeld opgedeeld in vier domeinen: fysiek zelfbeeld, emotioneel zelfbeeld, sociaal zelfbeeld en het intellectueel zelfbeeld. In de gesprekken met ontwikkelingsbegeleiders en kinderen blijkt dat elk domein belangrijke factoren bevat die het zelfbeeld kunnen versterken. Remmerswaal (2015) beschrijft dat groepen een belangrijke invloed uitoefenen op het zelfbeeld. In de gesprekken komt naar voren dat contact met andere kinderen met een visuele beperking belangrijk is. Vanuit de gesprekken met de ontwikkelingsbegeleiders en kinderen komt naar voren dat een bordspel een passend product is om in groepsverband het zelfbeeld te versterken. Daarom is ervoor gekozen een bordspel te ontwerpen, waarbij het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking in groepsverband versterkt kan worden. In het bordspel komen de vier verschillende domeinen van het zelfbeeld terug.

In de gesprekken met de ontwikkelingsbegeleiders geven ze alle drie aan dat bewustwording van uiterlijke kenmerken een groot effect kan hebben op het zelfbeeld, omdat kinderen merken dat ze anders zijn. Volgens Datta (2014) kunnen kinderen een negatief zelfbeeld ontwikkelen, doordat ze door de omgeving ervan bewust gemaakt worden dat ze er anders uitzien. Negatieve uitingen van de omgeving kunnen een negatief effect hebben op het zelfbeeld van een kind. Verder geven de ontwikkelingsbegeleiders aan dat zichtbaarheid van de visuele beperking anderzijds ook voor begrip en empathie kan zorgen. Ook de kinderen geven aan het fijn te vinden dat andere mensen zien dat zij een visuele beperking hebben door het gebruik van bepaalde hulpmiddelen. Andere mensen kunnen dan rekening houden met hun visuele beperking. Verder wordt in de gesprekken door de ontwikkelingsbegeleiders benoemd dat het belangrijk is de visuele beperking bespreekbaar te maken en daarbij compensaties, dingen die toegepast worden om met de visuele beperking om te gaan, te benoemen. De kinderen geven alle drie aan het fijn te vinden over hun visuele beperking met iemand te kunnen praten. Uit de implementatie van het Zelfbeeldspel komt dit ook naar voren. Gedurende het spelen van het spel komen de kinderen er achter een gelijkenis te hebben, namelijk het hebben van een iPad/beeldscherm in de klas waarop het digiboord te zien is. Er ontstond een gesprek tussen de kinderen waarin ze ervaringen met elkaar delen. Datta (2014) beschrijft dat het zelfbeeld van het kind ontwikkelt door het maken van een vergelijking met anderen in de omgeving. Feldman (2016) beschrijft dat sociale vergelijking gedaan wordt met kinderen die overeenkomsten vertonen met zichzelf. In de gesprekken geven alle kinderen aan het leuk te vinden wanneer ze iets zelf mogen doen. Eén van de kinderen geeft aan het leuk te vinden wanneer hij andere kinderen kan helpen. Verder wordt ook door de begeleiders aangegeven dat autonomie een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van het zelfbeeld. Volgens Datta (2014) is autonomie nodig voor een optimale ontwikkeling van het zelfbeeld. In de implementatie komt naar voren dat de kinderen het nog moeilijk vinden antwoord te geven op vragen, waarin dit naar voren komt. Daarom is er bij het ontwerpen van het bordspel voor gekozen de kinderen autonomie te geven in bijvoorbeeld het zelf kunnen oplezen van de zelfbeeldkaartjes, doordat er gebruik is gemaakt een groot lettertype en braille. Vanuit de gesprekken komt naar voren dat waardering een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van het zelfbeeld. Remmerswaal (2015) beschrijft dat affectie een belangrijke factor is bij de ontwikkeling van het zelfbeeld. Affectie gaat over het gevoel gewaardeerd te worden als persoon en om aardig gevonden te worden. Door middel van waardering kan het zelfbeeld versterkt worden door iemand het gevoel van acceptatie te geven, en dat iemand de moeite waard is (Remmerswaal, 2015). Eén van de begeleiders benoemt dat er complimenten aan een kind met een visuele beperking gegeven mogen worden over het meedoen in een ziende wereld. Volgens Morin (2022) kan een growth mindset helpen bij het aanleren van nieuwe vaardigheden. Peeters (2021) beschrijft een growth mindset als een belangrijke begeleidingsvorm bij het werken aan het Dit ben IK-boek. Dit is een methode die binnen Visio wordt ingezet tijdens één op één begeleiding om

preventief aan het zelfbeeld te werken. Dit houdt in dat de begeleider oplossingsgericht denkt, een waarderende houding naar het kind toe heeft, en de focus gelegd wordt op mogelijkheden (Peeters, 2021). Ook in de gesprekken wordt door de ontwikkelingsbegeleiders benoemd dat het belangrijk is alert te blijven op de kracht van het kind en dus te kijken naar mogelijkheden.

In de gesprekken wordt aangegeven door de ontwikkelingsbegeleiders dat kinderen met een visuele beperking minder zelfwaardering hebben en zich hier minder snel over uit spreken. Klein (2017) beschrijft dat zelfwaardering een belangrijk aspect is voor de ontwikkeling van het zelfbeeld. De kinderen geven aan geen negatieve gevoelens te ervaren over hun visuele beperking. Tijdens de implementatie van het Zelfbeeldspel wordt door middel van de zelfbeeldkaartjes gevraagd naar negatieve gevoelens met betrekking tot de voorgaande activiteit. Dan geven de kinderen wel aan een negatief gevoel te hebben bij een bepaalde gebeurtenis die zich afspeelde in de voorafgaande activiteit. Negatieve uitingen van de omgeving kunnen een negatief effect hebben op het zelfbeeld van het kind (Datta, 2014). De begeleiders geven aan dat het belangrijk is aandacht te hebben voor het positieve.

Eén van de kinderen geeft aan goed te kunnen leren van andere kinderen. Ook één van de begeleiders geeft aan dat het interessant zou kunnen zijn de kinderen een koppeling te kunnen laten maken naar een bepaalde situatie door daarop te reflecteren. In de implementatie van het spel is naar voren gekomen dat het de kinderen helpt terug te kunnen kijken naar de voorafgaande activiteit. Dit maakt de vragen voor de kinderen concreet, waardoor ze in staat zijn te de vragen op de zelfbeeldkaartjes te beantwoorden en dus te werken aan het versterken van het zelfbeeld. Positieve ervaringen kunnen helpen bij het ontwikkelen van een growth mindset, een mindset die helpt bij het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden (Morin, 2022). Een positief zelfbeeld wordt hierbij als vaardigheid gezien die 'aangeleerd' moet worden.

5.2 Analyse evaluatie

Tijdens een evaluatiesessie en feedbackmomenten is de feedback van vijf ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes en Visio Breda besproken. Ook is feedback gegeven door de opdrachtgever. De aantekeningen die gemaakt zijn tijdens de evaluatiesessie staan in bijlage 6. Het feedbackformulier opdrachtgever is terug te vinden in bijlage 10. Tijdens de evaluatiesessie met twee ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes kwam naar voren dat het belangrijk is aan het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking te werken. Het Zelfbeeldspel is een mooi middel om bewust te kunnen werken aan het zelfbeeld. Het is een toevoeging van de begeleiding, waarbij gebruik gemaakt kan worden van de kracht van een groep. Tijdens een feedbackmoment met twee ontwikkelingsbegeleiders van Visio Breda werd ook teruggegeven dat het spel inclusief is en een mooi middel om te werken aan het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking. In de feedback van de opdrachtgever wordt ook beschreven dat het spel een welkome aanvulling is op bestaande methodiek. De methodiek waar in de feedback over gesproken wordt is het Dit ben IK-boek. Het Dit ben IK-boek is een methode om met kinderen individueel preventief te werken aan het zelfbeeld (Peeters, 2021). Verder wordt in de feedback beschreven dat het uitzonderlijk is dat het spel optimaal aangepast is aan de doelgroep, waardoor alle kinderen met uiteenlopende visuele beperkingen actief en gelijkwaardig mee kunnen spelen.

Tijdens de evaluatiesessie hebben de ontwikkelingsbegeleiders benoemd twijfels te hebben bij dat het spel gewonnen kan worden aan de hand van het aantal kaartjes wat een kind heeft. De kaartjes die de kinderen bij zich moeten houden, zorgen voor onrust en maakt dat het spel langer duurt. Er is besloten het winnen aan de hand van het aantal kaartjes weg te laten. Daarmee kunnen de kaartjes die beantwoord zijn onder op de stapel, zodat er niet te veel op tafel ligt. Als het gaat om de lengte van het spel is besproken het spel te laten eindigen, zodra de eerste bij de finish is. Om alle kinderen een positieve ervaring op te laten doen, wordt niet benoemd dat degene die als eerst bij de finish is, gewonnen heeft. Er is besproken dat de spelleider gedurende het spel complimenten geeft, zodat de kinderen op die manier een positieve ervaring opdoen. Volgens Klein (2017) wordt het zelfbeeld ontwikkeld door positieve of negatieve ervaringen die iemand opdoen. Wanneer er sprake

is van een negatief zelfbeeld zal er volgens Hilderink (2015) meer gekeken worden naar situaties waarin het negatieve zelfbeeld bevestigd wordt.

In de evaluatiesessie komt naar voren dat het spel verder voorzien is van goede contrasten en het inclusief is voor alle kinderen met een visuele beperking. Er wordt aangegeven door één van de begeleiders dat het uitzonderlijk is dat een spel voor iedereen met een visuele beperking speelbaar is. Dit wordt ook benoemd in de feedback van de opdrachtgever. Eén van de kinderen van Visio Breda geeft als feedback dat de kleuren niet allemaal goed contrast hebben en de verschillen tussen de kleuren niet duidelijk te zien is. Wel geeft hij aan dat het gebruik van de symbolen hier een mooie oplossing voor is en het fijn is dat gedurende het spelen van het spel de symbolen benoemd worden in plaats van de kleuren. Verder wordt aangegeven dat het mooi is dat kinderen zelf invloed hebben, doordat ze zelf de praktische handelingen uit kunnen voeren. Volgens Remmerswaal (2015) zijn inclusie en controle twee van de drie vormen van erkenning die van belang zijn bij de ontwikkeling van het zelfbeeld. Inclusie gaat daarbij om het gevoel van acceptatie en erbij horen. Controle gaat om competent zijn een bepaalde invloed te hebben (Remmerswaal, 2015).

Vanuit de evaluatiesessie komt naar voren dat de rol van de begeleider wat sterker naar voren mag komen in de handleiding. Er is besproken dat het werken vanuit de growth mindset beter beschreven zou kunnen komen om begeleiders hier bewust van te maken. Volgens Morin (2022) kan het werken vanuit een growth mindset ingezet worden bij het aanleren van nieuwe vaardigheden. De ontwikkelingsbegeleiders in Goes geven aan dat de spelleider voorafgaand aan het spel samen met de kinderen aandacht mag hebben voor wat het zelfbeeld is en aan welke domeinen van het zelfbeeld gewerkt wordt. Beide punten van feedback zijn verwerkt in de speluitleg van het Zelfbeeldspel. Een andere aanvulling op het spel, die voortkomt uit de evaluatiesessie, is het toevoegen van voelbare vakjes en een voelbare draaischijf. Dit zou het spel nóg inclusiever maken, wordt aangegeven. Ook deze aanpassing is doorgevoerd. Vanuit de evaluatiesessie kwam de vraag naar voren hoe vaak het spel gespeeld moet worden en in welke frequentie, daarnaast werd ook besproken wanneer het gestelde doel van het Zelfbeeldspel behaald is en hoe dat bepaald wordt. Een ander onderwerp dat terugkwam in de evaluatiesessie was dat er een veilige sfeer moet zijn in de groep om het spel te kunnen spelen. De veiligheid van een groep kan een bepalende factor zijn in het wel of niet slagen van het behalen van het uiteindelijke doel; het versterken van het zelfbeeld.

Vanuit de feedback van de opdrachtgever komen positieve punten naar voren. Als het gaat over het proces van het onderzoek komt naar voren dat dit gestructureerd is verlopen. Er is meermaals om feedback en advies gevraagd, wat heeft bijgedragen aan een compleet en passend eindproduct. Daarnaast is de doelgroep zelf ook actief betrokken bij het ontwerpen van het product. In de evaluatiesessie komt ook naar voren dat het spel er verzorgd en uitnodigend uitziet. De ontwikkelingsbegeleiders geven aan dat het spel zeker gebruikt gaat worden in de praktijk.

5.3 Reflectie

Eén van de sterke kanten van het onderzoek is dat het onderwerp van het onderzoek is gekozen in overleg met de praktijkplaats. Het gekozen ontwerp sluit aan bij de behoeften van de praktijkplaats. De keuze voor een route is niet overlegd met de praktijkplaats. Dit had wel overlegd kunnen worden om op die manier het uiteindelijke product nog beter aan te laten sluiten op de behoeften van de praktijkplaats. Naast het onderwerp van het onderzoek is ook de onderzoeksvraag in overleg met de praktijkplaats opgesteld. Een sterke kant van het onderzoek is de keuze voor de leeftijd van de doelgroep. Feldman (2016) beschrijft dat kinderen in de leeftijd van 6 tot 12 gaan ontdekken waar ze goed in zijn en waar ze minder goed in zijn door sociale vergelijkingsprocessen. De redactie van eduVIP (2019) beschrijft dat dit de leeftijd is waarop kinderen met een visuele beperking zich bewust worden van hun beperking. De doelgroep van het onderzoek is kinderen van acht tot twaalf jaar, zij worden zich dus steeds bewuster van hun eigen beperking. Die bewustwording kan voor onzekerheid zorgen in het zelfbeeld, waardoor het belangrijk is kinderen hierin te begeleiden.

Een andere sterke keuze voor het onderzoek is dat met de doelgroep zelf gesproken is. Op die manier kon de keuze voor een product nog beter afgestemd worden op de doelgroep. Een minder sterke kant van het onderzoek zijn de vragen die gesteld zijn tijdens de gesprekken. De indicatoren hadden concreter geformuleerd kunnen worden om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag. Tijdens de gesprekken is doorgevraagd op gegeven antwoorden waardoor alsnog antwoord is gegeven op de onderzoeksvraag. De resultaten van de gesprekken komen overeen met de literatuur uit hoofdstuk 2. Er is relatief weinig nieuwe of tegengestelde informatie naar voren gekomen in de gesprekken. Ook hierbij hadden concretere indicatoren voor meer diepgang kunnen zorgen, tijdens de gesprekken, zodat hieruit nieuwe informatie naar voren had kunnen komen of tegengestelde antwoorden in vergelijking met de literatuur. Een sterke keuze, die gemaakt is om aanvullende resultaten te verzamelen, was het opzetten van de focusgroep. Omdat de focusgroep bestond uit kinderen met een visuele beperking, kon praktisch besproken worden welke aanpassingen de doelgroep van het onderzoek nodig heeft om een spel te kunnen spelen. Vanuit de resultaten van de focusgroep is een bordspel ontworpen, dat afgestemd was op de behoefte van de doelgroep. Nadat de resultaten verzameld waren is direct begonnen met het analyseren van de resultaten en het maken van het beroepsproduct. Voordat het product gerealiseerd is, is het ontwerp van het beroepsproduct gepresenteerd aan de ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes, zodat vooraf al feedback gegeven kon worden over praktische dingen zoals contrasten van kleuren, dikte van lijnen, lettertype etc. Naar aanleiding van deze presentatie is het beroepsproduct gerealiseerd tot een tastbaar product.

Een sterk punt is de uitwerking van het beroepsproduct: het Zelfbeeldspel. Het Zelfbeeldspel is inclusief voor alle kinderen met een visuele beperking. Het spel is overzichtelijk en gemakkelijk te spelen. De speluitleg van het spel is goed leesbaar, doordat het opgedeeld is in verschillende kopjes. Het is volledig maar concreet beschreven, waardoor het niet veel tijd kost de speluitleg te lezen. Een minder sterk punt is dat bij het ontwerpen van het spel is niet gedacht aan veiligheid in de groep. Volgens Remmerswaal (2015) oefenen groepen een belangrijke invloed uit op de ontwikkeling van het zelfbeeld. Het spreekt voor zichzelf dat een veilige sfeer hierbij van belang is. Hier had achteraf meer aandacht aan besteed mogen worden bij het ontwerpen van het beroepsproduct. Dit had gedaan kunnen worden door eerst de veiligheid in de groep te observeren, vóór het spel geïmplementeerd werd. Een kanttekening hierbij is wel dat de kinderen van de bovenbouw revalidatiegroep elkaar al jaren kennen omdat kinderen vaak van jongs af aan naar de revalidatiegroep komen. Hierdoor is de kans op een onveilige sfeer binnen de groep klein. Wanneer het spel in een andere samenstelling gespeeld wordt, zal hier aandacht aan besteed moeten worden door de spelleider.

Een sterk punt van de implementatie was de goede planning. De revalidatiegroepen komen maar één keer per maand bij elkaar, waardoor het uitproberen van het beroepsproduct goed gepland moest worden. Er was voldoende ruimte het beroepsproduct meerdere malen te kunnen proberen in de praktijk. Een ander sterk punt van de implementatie is dat het beroepsproduct naast Visio Goes ook bij Visio Breda is geïmplementeerd. Hierdoor is het spel getest bij twee verschillende groepen en is vanuit beide momenten feedback ontvangen en verwerkt. Omdat het beroepsproduct is ontworpen voor kinderen vanaf acht jaar had het spel achteraf gezien ook geïmplementeerd kunnen worden in de middenbouw revalidatie groep. Dit om te kunnen zien of het Zelfbeeldspel ook echt vanaf acht jaar geschikt zou zijn. Het spel is nu alleen geprobeerd met kinderen vanaf negen jaar.

Een sterk punt van de evaluatie is dat elke ontwikkelingsbegeleider een feedbackformulier heeft gekregen met daarop verschillende vragen over wat zij vonden van de speluitleg, het bordspel en de zelfbeeldkaartjes. De evaluatiesessie was gepland, nadat het spel binnen het team door collega's zelf gespeeld was, en nadat het spel met de kinderen gespeeld was, waarbij de collega's geobserveerd hebben van achter een one way screen. Tijdens de evaluatiesessie is geëvalueerd op de speluitleg, het bordspel en de zelfbeeldkaartjes. Een ander sterk punt wat ook naar voren komt in de feedback van de opdrachtgever is dat gegeven feedback vanuit evaluatiesessies of feedbackmomenten toegepast is. Daarbij wordt nagedacht over wat belangrijk is voor de doelgroep en of dit passend is. Achteraf gezien had het ook interessant geweest het spel uit te proberen en evalueren met andere

disciplines van Visio Goes. Andere disciplines hadden een open blik gehad waardoor andere feedback naar voren had kunnen komen. Een discipline waar aan gedacht wordt, is bijvoorbeeld maatschappelijk werk omdat zij ook met het spel zouden kunnen werken.

Naar aanleiding van de evaluatiesessie is het beroepsproduct bijgesteld. Een sterk punt van de bijstelling is dat het beroepsproduct daarna nog een keer uitgeprobeerd is om te kunnen zien wat het effect is van de aanpassingen. Mochten de aanpassingen nog niet voldoende zijn, zou er nog ruimte zijn het product verder bij te stellen. Uiteindelijk bleek het bijgestelde beroepsproduct goed te zijn om te kunnen gebruiken in de praktijk. In de feedback van de opdrachtgever wordt aangegeven dat zij het spel zeker gaan gebruiken.

6. Conclusie en aanbevelingen

6.1 Conclusies

6.1.1 Conclusie onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag van het onderzoek luidt als volgt: *Op welke manier kan het zelfbeeld van kinderen van 8-12 jaar met een visuele beperking bij Visio Goes en Breda groepsmatig versterkt worden?* Om het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking groepsmatig te versterken, is eerst nagegaan wat het zelfbeeld is en wat factoren zijn die dit kunnen versterken. Enkele van deze factoren zijn waardering, sociale steun, zelfwaardering en het ontwikkelen van competenties. Op deze manier kan gericht gewerkt worden aan het versterken van het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking. Door deze factoren op te nemen in vragen die beantwoord worden tijdens het spelen van een spel, kan het spel ervoor zorgen dat het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking versterkt wordt. Door over de gestelde vragen na te denken en deze te beantwoorden, zijn de kinderen bewust bezig met hun zelfbeeld. Daarbij is herhaling belangrijk. Middels herhaling krijgen kinderen inzicht in hun zelfbeeld en leren zij hier op een positieve manier naar te kijken. Ook is het spel een middel om met de kinderen in gesprek te gaan over hun visuele beperking. Daarbij is goede begeleiding van een spelleider, die vanuit de growth mindset begeleidt, van belang. Daarnaast is het vanuit de spelleider belangrijk de kinderen bewust te maken van het zelfbeeld en begrippen die hierbij horen af te stemmen op het niveau van de kinderen. Het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking kan groepsmatig versterkt worden door het spelen van het ontworpen beroepsproduct. De factoren die het zelfbeeld versterken zijn verwerkt in de vragenkaartjes van het spel.

6.1.2 Conclusie implementatie

Vanuit de implementatie van het beroepsproduct is gebleken dat de kinderen het leuk vinden het spel te spelen. De kinderen beantwoorden de vragen en zijn bewust aan het nadenken over een antwoord op de vragen.

Vanuit de eerste twee implementatiemomenten werd feedback gegeven over aanpassingen die aangebracht moeten worden aan het spel. Aanpassingen die gedaan moesten worden gingen onder andere over het toevoegen van extra voelbare elementen in het spel. Bij de laatste twee implementatiemomenten zijn de aangebrachte aanpassingen doorgevoerd en uitgetoetst. De tweede keer dat de kinderen van de bovenbouwgroep van Visio Goes het spel speelden, was te merken dat zij vragen sneller konden beantwoorden. Dit kan komen doordat de kinderen het spel al één keer eerder gespeeld hadden. Een conclusie die hieruit opgemaakt kan worden is dat de kinderen de vragen uit het Zelfbeeldspel beter begrijpen en bewuster aan het leren zijn over het zelfbeeld. Dit laat zien dat het spel aansluit bij de beleevingswereld van de kinderen. Wat ervoor zorgt dat de kinderen spelenderwijs aan de slag gaan met het versterken van hun zelfbeeld. Tot slot is naar voren gekomen dat inclusie bij het spelen van het spel belangrijk is voor de kinderen. Het zelf kunnen uitvoeren van de praktische handelingen zoals het oplezen van het zelfbeeldkaartje draagt hieraan bij.

6.1.3 Conclusie evaluatie

Tijdens de evaluatiemomenten is het belang van het Zelfbeeldspel voor kinderen met een visuele beperking besproken. Het ontworpen beroepsproduct is een mooi middel om bewust aan het zelfbeeld te kunnen werken. De ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes en Breda zijn positief over het beroepsproduct. Zo wordt aangegeven dat het uitzonderlijk is dat het spel optimaal aangepast is aan de doelgroep, waardoor alle kinderen met uiteenlopende visuele beperkingen actief en gelijkwaardig mee kunnen spelen. De ontwikkelingsbegeleiders geven aan dat het spel zeker gebruikt gaat worden in de praktijk.

Tijdens de evaluatiesessie is het Zelfbeeldspel inhoudelijk besproken. De speluitleg en het doel van het spel werden kritisch besproken. Verder kwam ook naar voren dat er twijfels waren over het winelement van het spel, en werden onderwerpen als veiligheid binnen de groep en de frequentie van het spelen van het spel besproken.

6.2 Aanbevelingen

Nadat het onderzoek is uitgevoerd en het beroepsproduct is ingezet om het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking groepsmatig te versterken, is nagedacht over drie aanbevelingen rondom dit onderwerp. Deze aanbevelingen worden hieronder verder uitgewerkt.

- **Inzetten beroepsproduct**

Het Zelfbeeldspel is gemaakt voor revalidatiegroepen. De revalidatiegroepen vinden plaats in een bekende groepssamenstelling voor de kinderen. De kinderen zijn vaak op de hoogte van elkaars beperking en kennen elkaar al jaren. Wanneer het spel tijdens een revalidatiegroepsmoment gespeeld wordt, zal de voorafgaande activiteit, gericht op zelfredzaamheid in groepsverband, ongeveer een uur duren. Een andere setting waarin het Zelfbeeldspel gespeeld zou kunnen worden is tijdens de revalidatieweek. Dit is een week waar een kamp wordt georganiseerd voor alle kinderen uit een bepaalde regio. Tijdens deze week overnachten de kinderen op een locatie en wordt gewerkt aan revalidatiedoelen die kinderen hebben. Bij deze revalidatieweek zijn voor de kinderen, naast bekende, ook onbekende kinderen/begeleiders aanwezig. Door het Zelfbeeldspel tijdens de revalidatieweek in te zetten, kan dit zorgen voor andere gesprekken tussen kinderen onderling. De vragen op de zelfbeeldkaartjes kunnen beantwoord worden naar aanleiding van een hele dag waarin gewerkt wordt aan revalidatiedoelen. Het spel kan bijvoorbeeld aan het einde van de dag gespeeld worden ter afsluiting. In week 29 vindt de revalidatieweek van de regio Zuid plaats. De taak om het spel mee te nemen en daadwerkelijk met de kinderen te gaan spelen kan bij zowel begeleiders als vrijwilligers gelegd worden. De duidelijke speluitleg zorgt ervoor dat de rol van spelleider, naast een beroepsprofessional, ook vervuld kan worden door een vrijwilliger.

- **Produceren meerdere exemplaren**

Vanuit het implementatiemoment bij Visio Breda is naar voren gekomen dat de locatie Breda ook graag een exemplaar van het spel zou willen. Vanuit deze vraag is een productieverzoek neergelegd bij de afdeling Kennis & Expertise van Visio. Door meerdere exemplaren van het spel te produceren, kan het Zelfbeeldspel op meerdere locaties van Visio in Nederland gespeeld worden. Binnen Visio kan het produceren van een product dat voortkomt vanuit een project gefinancierd worden door fondsen. In eerdere gesprekken met de kennis coördinator van Kennis & Expertise is naar voren gekomen dat het Zelfbeeldspel potentie heeft dit verder te produceren tot een product dat binnen heel Visio gebruikt kan worden. In de opeenvolgende maanden zal duidelijk worden of binnen Visio de mogelijkheid is het product verder te produceren in meerdere exemplaren. Wanneer blijkt dat dit mogelijk is, zal de onderzoeker dit samen met de kennis coördinator verder uitbouwen tot een project. Het eventueel verder aanpassen en produceren van meerdere exemplaren van het Zelfbeeldspel, zal daarin dan uiteindelijk gerealiseerd worden. De ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes blijven betrokken bij het proces.

- **Nader onderzoek**

Tijdens de evaluatiesessie met de ontwikkelingsbegeleiders van Visio Goes komt veiligheid binnen een groep naar voren als onderwerp. De vraag is in hoeverre dit meegenomen is in het ontwerpen van het Zelfbeeldspel. Dit omdat de veiligheid binnen een groep een bepalende factor zou kunnen zijn in het wel of niet behalen van het uiteindelijke doel van het spel; het versterken van het zelfbeeld. Zoals in de aanbeveling van hoofdstuk 6.2.1 beschreven wordt, kan het spel ook ingezet worden binnen andere groepen van Visio, waarin kinderen elkaar nog niet zo goed kennen.

Daarom is de aanbeveling dat er nader onderzoek gedaan zou kunnen worden naar de veiligheid binnen de groep. Hierbij kan onderzocht worden hoe de veiligheid binnen een groep gewaarborgd kan worden tijdens het spel wanneer kinderen elkaar niet zo goed kennen. Dit onderzoek zou uitgevoerd kunnen worden door een vierdejaars pedagogiek stagiaire die volgend schooljaar stageloopt bij de afdeling Kind & Jeugd van Visio Goes. Wanneer naar voren komt dat er sprake is van een onveilige sfeer, kan dit en een negatieve invloed hebben op de kinderen, kan gekeken worden naar een passend product. Bij dat product zou dan eerst gewerkt kunnen worden aan de veiligheid binnen een groep vóór het Zelfbeeldspel gespeeld word.

Referenties

- Augestad, L. B. (2017). Self-concept and self-esteem among children and young adults with visual impairment: A systematic review. *Cogent Psychology*, 4(1), 1-12.
<https://doi.org/10.1080/23311908.2017.1319652>
- Datta, P. (2014). Self-concept and vision impairment: A review. *British Journal of Visual Impairment*, 32(3), 200-210. <https://doi.org/10.1177/0264619614542661>
- Delaet, L. (2012). Begeleiding van slechtziende kleuters in de gewone school. SEN & Garant-Uitgevers n.v.
- Dijkstra, P. (2017). De risico's van een positief zelfbeeld. *BijZijn-XL*, 10(3), 18-21.
<http://dx.doi.org/10.1007/s12632-017-0027-6>
- eduVIP Redactie. (2019, 6 november). In *Sociaal emotionele ontwikkeling groep 1-2 slechtziend*. eduVIP. Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.eduvip.nl/sociaal-emotionele-ontwikkeling-groep-1-2-slechtziend/>
- Feldman, R. S. (2016). Ontwikkelingspsychologie (7de editie). Pearson Benelux BV.
- Gringhuis, D., Moonen, J. & van Woudenberg, P. (2013). Kinderen die slecht zien. Springer Media B.V.
- Hadidi, M. S. & Al Khateeb, J. M. (2013, juni). Loneliness among Students with Blindness and Sighted Students in Jordan: A brief report. *International Journal of Disability, Development and Education*, 60(2), 167-172. <http://dx.doi.org/10.1080/1034912x.2012.723949>
- Hilderink, K. (2015). Een nieuw perspectief voor het zelfbeeld. *Tijdschrift voor vak therapie*, 3(11), 29-35. Geraadpleegd op 22 oktober 2022, van <https://vaktherapiedans.nl/wp-content/uploads/2014/09/Tijdschrift-vaktherapie-Mijn-hoofd-leegdansen-van-Kim.pdf#page=31>
- Klein, S. C. (2017). Talentbegeleiding bij laagbegaafde jongeren. Coutinho
- Lueck, A. H., Dutton, G. N. & Chokron, S. (2019). Profiling Children With Cerebral Visual Impairment Using Multiple Methods of Assessment to Aid in Differential Diagnosis. *Seminars in Pediatric Neurology*, 31, 5-14. <https://dx.doi.org/10.1016/j.spen.2019.05.003>
- Morin, A. (2022, 16 november). *Growth Mindset: How to Develop Growth Mindset*. Understood. Geraadpleegd op 31 maart 2023, van <https://www.understood.org/en/articles/growth-mindset>
- Peeters, M. (2021, 15 april). In Dit ben ik. eduVIP. Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.eduvip.nl/dit-ben-ik/>
- Rajendran, P. & Anandarasu, R. (2020). Study on Academic Self Image of B.Ed., Trainees in Perambalur District. *Shanlax International Journal of Education*, 8(3), 102-107.
<https://doi.org/10.34293/education.v8i3.2764>
- Remmerswaal, J. (2015). In Begeleiden van groepen: Zelfbeeld. Bohn Stafleu van Loghum.
https://doi.org/10.1007/978-90-368-0725-8_40
- Solomon, M. R. & Bamossy, G. (2013). Consumentengedrag. Pearson Benelux B.V.

- Takizawa, R., Maughan, B. & Arseneault, L. (2014). Adult Health Outcomes of Childhood Bullying Victimization: Evidence From a Five-Decade Longitudinal British Birth Cohort. *American Journal of Psychiatry*, 107(8), 777-784. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2014.13101401>
- Tekkar, P. & Tripathi, S. R. (2022). Social Stigma and Self: A Psycho-social Study of People with Visual Impairment. *Indian Journal of Health and Well-being*, 13(3), 335-342.
- Van Der Wal, J. & De Wilde, J. (2017) *Identiteitsontwikkeling en leerlingenbegeleiding*. Coutinho
- Van Der Zee, I. J. (2019). *Diagnosing Cerebral Visual Dysfunctions in Children: looking beyond visual acuity and visual field*. Optima Grafische Communicatie.
- Visio. (z.d.-a). In *Hoeveel mensen zijn slechtziend?* Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.visio.org/home/over-visio/maatschappelijke-betrokkenheid/spreekbeurt-en-werkstuk/hoeveel-mensen-zijn-slechtziend/>
- Visio. (z.d.-b). In *Revalidatie & Advies: Kind & Jeugd*. Geraadpleegd op 21 oktober 2022, van <https://www.visio.org/nl-nl/revalidatie-en-advies/kind-jeugd>
- Zuidhoek, S. (2019). *CVI in beeld: Als de hersenen de oorzaak zijn van slechtziendheid bij kinderen*. Koninklijke Visio.

Bijlage

Bijlage 1: Meetinstrument

Kenmerk	Dimensies	Indicatoren
Versterken zelfbeeld: Het zelfbeeld is een beeld wat we in de loop van de tijd gevormd hebben met kennis en ideeën over onszelf (Van Der Wal & De Wilde, 2017). Dit kan zowel negatief als positief zijn (Dijkstra, 2017). Het zelfbeeld kan versterkt worden door waardering (Remmerswaal, 2015), sociale vergelijking, het ontwikkelen van competenties (Feldman, 2016), autonomie en individualiteit (Datta, 2014), realistisch zijn over beperkingen (Rajendran & Anandarasu, 2020), sociale steun en tot slot onafhankelijkheid in mobiliteit (Augestad, 2017).	Fysiek zelfbeeld	Uiterlijke kenmerken visuele beperking
		Realistisch over beperking
	Sociaal zelfbeeld	Autonomie
		Sociale steun
		Waardering
		Sociale vergelijking
		Onafhankelijkheid in mobiliteit
	Emotioneel zelfbeeld	Gevoelens
		Zelfwaardering
	Intellectueel zelfbeeld	Competenties ontwikkelen

Bronnen: Remmerswaal (2015), Feldman (2016), Datta (2014), Rajendran & Anandarasu (2020), Augestad (2017), Klein (2017).

Bijlage 2: Beginvragen

Beginvragen gesprekken kinderen	
Indicatoren	Vragen
Uiterlijke kenmerken visuele beperking	Waar heb je zelf last van door je visuele beperking? Op wat voor manier zouden andere kinderen aan jou kunnen zien dat je slechtziend bent?
Realistisch over beperking	Hoe vind je het dat je een visuele beperking hebt? Met wie praat je wel eens over je visuele beperking?
Autonomie	Wie in jouw omgeving laten jou wel eens wat zelf proberen? Wat vind je daarvan?
Sociale steun	Wanneer merkte je voor de laatste keer dat je steun hebt aan iemand in je omgeving? (klasgenootjes/papa/mama/broertje/zusje) Op welke manier deed deze persoon dat? Hoe vind je dat?
Waardering	Wanneer voelde je je voor de laatste keer dat je belangrijk bent? Hoe merkte je dit? Hoe voelde dat?
Sociale vergelijking	Wanneer merkte je voor de laatste keer dat je ergens beter in was dan andere kinderen?
Onafhankelijkheid in mobiliteit	Wanneer mocht je voor de laatste keer ergens alleen naartoe? Hoe ging dat? Hoe vond je dat je dat alleen mocht?
Gevoelens	Wanneer voelde jij je voor de laatste keer een beetje verdrietig over je beperking? Hoe komt dat?
Zelfwaardering	Kun je benoemen wanneer je voor de laatste keer trots op jezelf was? Hoe voelde je je toen?
Competenties ontwikkelen	Hoe vind je het wanneer je iets nieuws bij moet leren? Hoe voelde het toen je merkte dat je het onder de knie had? Op wat voor manier vind jij het fijn om dingen te leren?

Beginvragen gesprekken volwassenen	
Indicatoren	Vragen
Uiterlijke kenmerken visuele beperking	Wat doen uiterlijke kenmerken van de visuele beperking met de ontwikkeling van het zelfbeeld van het kind?
Realistisch over beperking	Op wat voor manier zou je met een kind realistisch over de beperking kunnen zijn? Op welke manier kan het het kind helpen om realistisch te zijn over de visuele beperking?
Autonomie	Op wat voor manier kan autonomie bij kinderen met een visuele beperking gestimuleerd worden? Hoe zou autonomie een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking?
Sociale steun	Hoe worden kinderen met een visuele beperking gesteund door hun omgeving? Wat doet weinig sociale steun met de ontwikkeling van het zelfbeeld van het kind?
Waardering	Wat merk je aan een kind met een visuele beperking wanneer hij/zij waardering krijgt?
Sociale vergelijking	Op wat voor manier zou sociale vergelijking een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking?
Individualiteit	Op welke manier kan individualiteit een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking?
Onafhankelijkheid in mobiliteit	Wat zou het met een kind doen wanneer het onafhankelijkheid krijgt in mobiliteit?
Gevoelens	Wat zouden gevoelens van een kind te maken kunnen hebben met het zelfbeeld voor kinderen met een visuele beperking?
Zelfwaardering	Op wat voor manier uit zelfwaardering zich bij kinderen met een visuele beperking? Wat betekent dit voor het zelfbeeld?
Competenties ontwikkelen	Wat doet het met een kind met een visuele beperking wanneer het competenties ontwikkelt? Op wat voor manier zou je een kind met een visuele beperking het beste iets kunnen bij leren?
<i>Overige vragen</i>	Kun je andere factoren benoemen die een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking? Wat zou een passend product zijn bij het versterken van het zelfbeeld voor kinderen met een visuele beperking?

Bijlage 3: Gesprekken

Gesprek 1

Geïnterviewde: kind (1), 9 jaar

Interviewer: Manon van Gastel (M)

Datum: 10 januari 2023, 14.00

Locatie: Mozaïek school, Sluiskil.

M: 1, we zijn vandaag bij het interview over jouw zelfbeeld, ik heb net kort even verteld wat het zelfbeeld is. Uhm... ik neem het gesprek op maar als de... uhm... als ik alles heb uitgetypt, want ik moet het uittypen op mijn laptop wat er precies is gezegd, dan verwijder ik de... uhm... opnamen... goed?

1: Ja, is goed.

M: Oké... papa en mama vinden het goed dat ik het gesprek opneem dus dat is helemaal geregeld. Oké nou uhm... het gesprek gaat dus over jouw zelfbeeld, dus hoe jij jezelf ziet. Uhm... en de eerste vraag is waar heb jij zelf last van, uhm... doordat jij slechthorend bent?

1: Uhm... eigenlijk heel veel van lezen.

M: Mmm, en kun je daar wat meer over vertellen? Want wanneer merk je dat je moeite hebt met lezen? Als je een opdracht moet maken voor school of als je een boek aan het lezen bent in je vrije tijd of?

1: Dan is het meestal gewoon niet goed te lezen, dan zie ik het gewoon wat minder.

M: Oké, en hoe vind je dat dan dat je dat niet goed kunt lezen?

1: Dat vind ik eigenlijk niet leuk.

M: Nee dat snap ik, en praat je daar wel eens over met iemand dat je dat niet zo leuk vindt?

1: Nee.

M: Oké, uhm... dat heb je goed verteld... uhm... en op wat voor manier kunnen andere kinderen aan jou zien dat je slechthorend bent?

1: Uuh... aan mijn bril, aan de manier hoe ik loop?

M: Hoe kunnen ze dat zien aan de manier waarop jij loopt dat jij slechthorend bent, wat zien ze dan anders?

1: Uhm... meestal loop ik anders dan normale kinderen.

M: Mmm...

1: Uhm... mijn tafel, mijn iPad gewoon alles is verschillend in de klas dan uhm... andere kinderen.

M: Oké, en hoe vind je dat dan dat andere kinderen aan jou kunnen zien dat je slechthorend bent?

1: Dat maakt me eigenlijk niet zoveel uit.

M: Oké, dat is heel fijn om te horen. Uhm... en hoe vind jij het dat je slechthorend bent.

1: Uhm... gewoon niet echt leuk.

M: Nee, want waarom vind je het niet leuk? Had je dan misschien liever een andere beperking gehad?

1: Nou ja... iets anders niet want als ik slechthorend bent dan denk ik eerder dat het dan veel moeilijker is voor me... uhm... slecht ruikend, proevend of voelend dat is ook niet echt uhm... leuk.

M: Nee.

1: Dus eh... ja.

M: Maar uhm...

1: Want kijk ook bijvoorbeeld als je slecht kunt ruiken of proeven en corona, je krijgt bijvoorbeeld corona dan weet je niet of je het hebt en dan moet je allemaal testjes doen.

M: Ja dat klopt.

1: Ja.

M: Dus je vind het vervelend dat je slechthorend bent maar uhm... je had ook niet graag iets anders gehad.

1: Nee, dan liever dit dan een ander zintuig slechter.

M: Ja. Want uhm... denk jij dat je andere dingen beter kunt omdat je slechthziend bent?

1: Ja.

M: Wat dan, vertel?

1: Ik kan beter horen.

M: Mmm... en zijn er nog meer dingen die jij beter kunt denk je?

1: Uhm... nee niet echt.

M: Maar eigenlijk, als jij beter kunt horen dan andere kinderen zitten er misschien ook wel voordelen aan dat je visueel beperkt bent?

1: Ja.

M: Uhm... en met wie praat je wel eens over dat je slechthziend bent?

1: Uhm met Rianne.

M: Met Rianne, en Rianne is van Visio?

1: Ja.

M: En zijn er nog meer mensen met wie je over je visuele beperking praat?

1: Mijn moeder, papa.

M: En wat bespreek je dan met ze, waar gaat het dan over?

1: Uhm... wat ik allemaal leuk vind en wat ik allemaal goed kan en wat niet.

M: Oké... dat is wel heel leuk, wat goed. Want wat vind je ervan dat je met je papa en mama en met Rianne kan praten over dat je slechthziend bent?

1: Vind ik wel gewoon leuk.

M: Ja, want voel je je dan begrepen als je er met iemand over kunt praten?

1: Ja, dat vind ik wel heel fijn want dan voelt het echt alsof iemand je snapt als die gewoon even luistert.

M: Uhm... even kijken hoor, uhm... wie in jouw omgeving, dus mensen om jou heen, laten jou wel eens dingen zelf doen?

1: Uhm... school. Ja die laten mij dus gewoon meer vrijheid hebben van... uhm... dingentjes zelf doen. En thuis.

M: Mmm... want wat vind je daarvan dat je ook dingen zelf mag doen?

1: Uuh... leuk.

M: Ja want wat gebeurt er als iemand dingen voor jou doet?

1: Ja dat vind ik niet leuk want ik ben misschien wel slechthziend aan mijn ogen maar ik kan wel gewoon dingen met mijn handen. Oh ja... en ook als ik bijvoorbeeld ga skaten of zo iets, dan heb ik dat ook gewoon zelf geprobeerd en niet dat iemand mij de hele tijd achter mijn rug vast gaat houden.

M: ja want heb je dan het gevoel dat je het dan beter kunt of beter kunt leren als je het zelf kunt doen?

1: Ja, dat was... uhm... op een skatebaan ging ik er met een step vanaf en dat durfde ik niet en iemand ging met mij mee. En mijn vriend die zat achter me en die kan het al wat beter maar ik ben nog niet al te best in stappen.

M: En toen heb je het wel zelf geprobeerd?

1: Ja, en het is me toen ook gelukt.

M: Nou.

1: Zonder te vallen.

M: Dus heb jij het idee dat als jij iets zelf kunt proberen, dat dat uhm... helpt bij uhm... iets oefenen of bij iets beter kunnen?

1: Ja.

M: Oké... uhm... wanneer merkte je voor de laatste keer dat je steun had aan iemand om je heen?

1: Uhm, nou een paar weekjes geleden sowieso nog.

M: Oké... en hoe zag dat er uit of op wat voor manier liet die persoon merken dat hij er voor jou was.

1: Ja gewoon bij die skatebaan. Toen uhm die vriend gewoon achter mij bleef, toen bleef hij gewoon de hele tijd proberen een beetje bij mij in de buurt te blijven omdat ik aan hem had verteld dat ik het nog een beetje moeilijk vind. En als ik viel dan hielp hij mij ook.

M: En hoe vond je dat?

1: Ja dat vond ik gewoon leuk. En er was wel iemand achter en toen op een gegeven moment ging hij zo snel stappen om weer terug achter mij te komen.

M: Zo, en dat deed hij speciaal voor jou? En hoe voelt dat dan als iemand dat speciaal voor jou zo doet?

1: Ja dat vind ik eigenlijk wel heel leuk.

M: dat kan ik me voorstellen ja. En wanneer voelde jij dat je voor de laatste keer belangrijk bent voor iemand.

1: Nou gisteren nog, voor mijn moeder.

M: Oké... nou vertel er maar meer over als je wil.

1: Uhm toen ik mijn B-diploma heb gehaald met zwemmen.

M: Zoo, goed gedaan hoor. Knap van jou.

1: Ja en dat was ook van de buurvrouw, en gewoon allemaal zonder bril. En mijn stiefmoeder vind het überhaupt knap dat ik zonder bril kan lopen. En dan zei ze laatst je kunt gewoon je B-diploma halen zonder bril.

M: Ja dat is toch ook heel knap. Want hoe merkte je aan iemand dat jij belangrijk bent voor diegene, hoe liet diegene dat merken?

1: Dat weet ik niet.

M: heeft diegene iets gezegd of voelde je het door een knuffel?

1: Uhm... dat weet ik echt niet.

M: Oké... wanneer merkte je voor de laatste keer dat je ergens beter in was dan andere kinderen?

1: Uhm... vandaag nog. Met rekenen was ik de enige die de meeste goede antwoorden had en met geschiedenis had ik de hoogste cijfer van de hele klas.

M: Wow, en hoe vond je dat dan dat je de beste was van de hele klas?

1: Ja dat vond ik gewoon heel leuk.

M: Ja, en deed dat ook iets met je? Was je trots of was je heel blij of voelde je je juist heel opgelucht?

1: Ik voelde me gewoon heel blij. Maar dat was ook een tempotoets dus voor alle twee de opgaves had je maar 1 minuut dus ik had gewoon alles helemaal gemaakt en helemaal goed met het rekenen.

M: Zo wow, dat is echt heel goed. En uhm... jij komt vaak ook wel eens alleen naar school of je gaat alleen naar huis met de fiets of lopend toch?

1: Ja.

M: Zijn er nog meer dingen waar jij alleen naartoe mag?

1: Ja, maar dat waren wel met wat vrienden.

M: Oké... maar zonder papa of mama?

1: Ja.

M: Oké... en hoe ging dat.

1: Ja dat ging best wel goed eigenlijk, maar een keertje niet. Dat was in het vorige, nee niet van vorig jaar maar in de zomervakantie van 2021.

M: Mmm.

1: En daar wil ik het eigenlijk liever niet over hebben.

M: Oké... nee dan gaan we het daar gewoon ook niet over hebben. Maar hoe vind jij dat, dat je dingen alleen, dat je ergens alleen naartoe mag.

1: Ja dat vind ik wel leuk.

M: Vind je dat ook fijn misschien?

1: Ja want ik ben dan niet zo afhankelijk van papa en mama want bijvoorbeeld meestal als ik gewoon op de fiets met papa of mama ben dan zeggen ze altijd kijk daar komt een auto of kijk uit daar komt iets aan bla bla bla bla. Dan denk ik ja dat zie ik wel maar ze willen wel gewoon goed voor mij zorgen hoor.

M: Mmm.

1: Want soms zie ik ook iets niet.

M: Ja dus je snapt ook wel een beetje dat ze dat zo doen maar het is eigenlijk helemaal niet nodig?

1: Nee.

M: Oké... uhm... ben jij ook wel eens verdrietig over dat je slechtziend bent?

1: Nee.

M: Nee... oké.

1: Ik vind dat gewoon niet zo iets om over te huilen.

M: Nee... oké. Als je daar wel eens verdrietig over zou zijn is dat ook helemaal niet erg hoor want het is natuurlijk ook niet altijd leuk.

1: Ja.

M: Oké... kun jij bedenken wanneer jij voor de laatste keer trots was op jezelf?

1: Ja, gewoon vandaag met dat geschiedenis en dat rekenen.

M: Mmm, en hoe voelde dat dat je zo trots was?

1: Ja dat was gewoon heel leuk, dat voelde gewoon heel goed.

M: Oké, uhm hoe vind jij het als je iets nieuws bij moet leren bijvoorbeeld op school of bij Visio?

1: Meestal vind ik dat dan best wel moeilijk.

M: Oké... en kun je ook uitleggen waarom je dat moeilijk vind?

1: Uhm...

M: Of ligt dat een beetje aan wat je moet bij leren?

1: Ja.

M: Want denk jij dat het misschien moeilijker is voor jou om iets bij te leren omdat je slechtziend bent?

1: Ja, dan is sommige dingen wel moeilijker bij te leren.

M: Hoe voelde je je als je het wel kon.

1: Ja dan voelde ik me gewoon heel blij.

M: Ja, want dan ben je misschien opgelucht dat het toch gewoon gelukt is misschien?

1: Ja.

M: Oké... en uhm... op wat voor manier vind jij het fijn om dingen bij te leren?

1: Uhm... mij maakt dat eigenlijk niet echt uit.

M: Oké... heb jij misschien nog vragen voor mij? Want dat kan natuurlijk ook?

1: Nee.

M: Nee?

1: Nee.

M: Oké... dan wil ik jou heel erg bedanken in elk geval want dat was de laatste vraag. Je hebt het super goed gedaan en ik vond het een heel fijn gesprek en ik vond het ook heel fijn dat je dit met mij wilde doen.

1: Ja.

M: Oké... dankjewel 1.

1: Alsjeblieft.

Gesprek 2

Geïnterviewde: kind (2), 11 jaar

Interviewer: Manon van Gastel (M)

Datum: 11 januari 2023, 15.30

Locatie: Putte

M: Hallo 2, bedankt dat je mee wilt doen aan mijn onderzoek naar het zelfbeeld van kinderen die slechtziend zijn. Ik heb net al kort even verteld wat de bedoeling is en wat het zelfbeeld is.

2: Ja.

M: Dan denk ik dat we maar gewoon gaan beginnen.

2: Dat is goed.

M: Want 2, jij bent slechtziend.

2: Ja.

M: En heb jij zelf ergens last van dat jij slechtziend bent?

2: Uhm, nee.

M: En uhm... hoe merk jij dat je slechtziend bent?

2: Dat ik mensen niet aan kan kijken.

M: Oké... en hoe vind je dat dan dat je dat niet kunt?

2: Soms lastig.

M: Oké... en hoe kunnen andere kinderen aan jou zien dat jij slechtziend bent?

2: Als ik mijn stok bij heb aan mijn stok.

M: Oké... En merk je dan misschien ook dat andere mensen of kinderen naar jou kijken?

2: Denk het niet.

M: Zou je dat vervelend vinden als... uhm... als je merkt dat mensen naar jou kijken omdat je een stok hebt?

2: Weet ik niet, want ik denk dat ik het dan toch niet door heb.

M: Oké... maar het maakt je misschien ook niet uit als mensen naar je kijken?

2: Nee. Maar ik vind het wel vervelend als mensen niet opletten als ik met mijn stok loop. Soms lopen mensen tegen mij aan en dan worden ze boos.

M: Ja dat is heel vervelend als mensen dat doen. Wat doe je dan als dat gebeurt?

2: Weet ik niet. Ik vind het gewoon niet leuk.

M: Zijn er soms ook mensen die wel opletten als jij je stok bij hebt?

2: Ja.

M: En hoe vind je dat dan?

2: Als ze opletten fijn. En als ze niet opletten stom.

M: Ja, want je hebt die stok natuurlijk ook niet voor niks.

2: Klopt.

M: En hoe vind jij het dat je slechtziend bent?

2: Niet leuk.

M: Kun je wat meer vertellen waarom je het niet leuk vind?

2: Dan kan ik dingen op verre afstand niet zien.

M: Mm, en praat jij wel eens met mensen over dat je slechtziend bent?

2: Nee.

M: Ook niet met papa of mama?

2: Af en toe.

M: En waar heb je het dan over, als je dat wilt vertellen.

2: Uhm, dat weet ik niet.

M: Oké... of met Marjolein van Visio, daar praat je ook mee over dat je slechtziend bent toch?

2: Ja.

M: En hoe vind je dat... dat je er met mensen over kunt praten?

2: Fijn.

M: Want... voel je je dan gehoord of voel je dan dat mensen dat snappen?

2: Uhm, dat ze het snappen.

M: Oké... en uhm... wie in jouw omgeving, dus mensen die om jou heen staan, laten jou wel eens wat zelf proberen dus dat je wat zelf mag doen?

2: Uhm, mijn juf.

M: En hoe vind je dat dan, dat je ook wel eens zelf wat mag proberen? Vind je dat heel leuk of vind je dat soms ook moeilijk?

2: Soms moeilijk.

M: Kun je daar wat meer over vertellen waarom je dat moeilijk vind?

2: Uhm, als we iets moeten doen van het digiboord kan ik het vaak niet goed zien.

M: En wat gebeurt er dan als je het niet goed kunt zien, vraag je dan om hulp van de juf, of?

2: Dan van de juf mag ik dan als we een filmpje moeten kijken van de juf op een krukje bij haar bureau zitten.

M: En vraag je dat dan zelf om of vraagt de juf dan aan jou of je bij haar komt zitten?

2: Dat hoeft ik niet te vragen, dat mag ik gewoon elke keer als we een filmpje gaan kijken.

M: Dat lijkt me wel fijn.

2: Ja.

M: En dan hoef je er misschien ook niet zelf om te vragen elke keer?

2: Nee.

M: Maar dan kun je het wel zelf ook zien wat de andere kinderen zien?

2: Ja.

M: Ja, dat is wel heel goed van de juf dat ze dat zo doet.

2: Ja.

M: En uhm... wanneer heb je voor de laatste keer gemerkt dat iemand jou hielp of dat je steun had aan iemand?

2: Vanmiddag hielp de meester me nog bij judo.

M: Oh, wat fijn. Wat deed hij dan?

2: We moesten van een kast afspringen en dan een uhm judo ronde doen.

M: Zo, en toen hielp de meester jou even?

2: Ja.

M: En hielp de meester de andere kinderen ook of hielp hij alleen jou?

2: Alleen mij.

M: En hoe vond je dat dat de meester alleen jou hielp?

2: Aardig.

M: Ja? Dat lijkt me ook wel heel aardig. En... uhm... wanneer voelde je jezelf de laatste keer dat je belangrijk was voor iemand of voor jezelf?

2: Toen ik op tv was.

M: Op televisie?

2: Ja.

M: Oh... nou... daar wil ik wel wat meer over horen, vertel.

2: Voor de doppen.

M: Oh... en wanneer was dat? Is dat al lang geleden?

2: Vorig jaar volgens mij.

M: En kwam je toen op de televisie ook thuis dat je jezelf ook op de televisie kon zien?

2: Nee toen was het onder schooltijd maar ik heb het terug gezien op de laptop.

M: En hoe vond je dat dan dat je op televisie was?

2: Leuk.

M: Ja... want wat doet dat dan als je jezelf op de televisie terug ziet, voel je je dan een beetje bekend?

2: Ja

M: Want waarom was je op televisie geweest?

2: Omdat wij doppen gingen inzamelen.

M: Mmm... en waarvoor was dat?

2: KNGF geleidenhonden.

M: Ja, want dat is voor de blinde geleiden honden denk ik toch?

2: Ja.

M: Want met wie deed je dat?

2: Mama.

M: En dan kun je doppen van flessen inzamelen denk ik he, en die kun je inleveren bij het KNGF en die krijgen daar geld voor denk ik toch?

2: Uuh ja... niet alleen van pak flessen, ook van yoghurt pakken, als het maar plastic flessen zijn.

M: Ja, dat is wel supergoed van jou dat je dat gedaan hebt, ik snap ook wel dat je je daar heel belangrijk door voelt.

2: Ja... en ik was ook een keer in de krant geweest. Twee keer. Een keer met school, en ook een keer nog een keer voor de doppen.

M: En met school was toch voor iets van een wandeling.

2: Ja toen gingen we pelgrimeren.

M: Wat is dat?

2: Geld inzamelen voor het goede doel door een lange wandeling te lopen. En dan moest je iets op een steentje schrijven met een stift, en uhm, dat je een beetje nadenkt bij hoe je over dingen denkt.

M: Oh oké, en toen kwam je in de krant?

2: Ja toen kwam de meneer die ook een stukje van de doppen over mij had geschreven naar mij toe en die was er ook.

M: Oh... die kende jou nog.

2: Ja, en ik heb ook gevlogen in een vliegtuig.

M: Echt?

2: Ja.

M: Nou... vertel.

2: Uhm dat was ook met Visio volgens mij, maar niet met kinderen van de groep.

M: Ja?

2: En toen waren we in een hotel gestart en toen kwamen we daar met zijn allen.

M: Mmm...

2: Toen gingen we met een konvooi naar het vliegveld en toen gingen er kinderen om de beurt vliegen.

M: Ja dat was van de Hoogvliegers denk ik, of niet?

2: Ja.

M: Ja dat lijkt me ook wel heel gaaf ja om te doen. Dus je hebt ook echt al veel leuke dingen mogen doen?

2: Ja en ik mocht ook een kwartier zelf vliegen.

M: Zelf?

2: Ja, helemaal alleen.

M: Vond je dat spannend?

2: Nee.

M: Maar het was wel heel leuk?

2: Ja.

M: Ja dat snap ik ja. Want ondanks dat je dan slechtiend bent, kun je toch wel hele leuke dingen doen denk ik?

2: Ja.

M: Want hoe vind je dat dan dat je toch wel veel leuke dingen kunt doen die andere kinderen uit jouw klas misschien niet kunnen doen?

2: Leuk.

M: Ja is toch ook wel een beetje speciaal.

2: Ja.

M: Ja, he wat super leuk 2, je doet het echt super goed. Uhm, want wanneer... uhm... merk jij dat je voor de laatste keer ergens beter in was dan andere kinderen?

2: Uhm... dat weet ik niet.

M: Of zijn er misschien dingen waar jij beter in bent dan andere kinderen?

2: Braille lezen.

M: Ja dat denk ik ook. Ik denk dat er geen kind in jouw klas is die kan braille lezen of wel?

2: Nee

M: Nee, want hoe vind je dat dat jij kan braillelezen en andere kinderen uit jouw klas niet?

2: Leuk.

M: Ja, want jij hebt misschien ook een beetje je eigen taal.

2: Ja.

M: En doe je daar misschien ook wel eens iets mee?

2: Uhm... niet echt.

M: Want zijn er andere kinderen of mensen die braille kunnen die jij kent?

2: Uhm... nee.

M: Nee, en zou je dat leuk vinden als er ook andere mensen zijn die ook braille kunnen lezen?

2: Ja.

M: En wie zou je dan graag willen?

2: Mama.

M: Ja... dat zou wel leuk zijn als mama braille kan.

2: Mama kon het wel in groep 3 of 4.

M: Maar is natuurlijk wel heel speciaal wat jij wel kan wat andere kinderen niet kunnen.

2: Ja.

M: En zijn er misschien nog meer dingen die jij beter kunt dan andere kinderen?

2: Uhm... met de stok lopen.

M: Ja dat kunnen ook niet veel kinderen.

2: En ik heb ook een beter geheugen.

M: Ja je geheugen, dat denk ik ook ja. Uhm... en wanneer mocht je voor de laatste keer ergens alleen naar toe? Of ja je wel eens alleen ergens naartoe?

2: Naar school.

M: Naar school, ga je dan te voet naar school?

2: Ja te voet.

M: En neem je dan je stok mee?

2: Ja.

M: En als je dan 's morgens naar school gaat, is het dan donker?

2: Mmm, ligt eraan.

M: Ah... hoe vroeg je vertrekt? Of vanuit waar je moet gaan misschien?

2: Vanuit papa ga ik niet met de stok naar school, dat is een beetje ver. Maar vanuit mama wel.

M: En hoe vind je dat dan, dat je dat al alleen mag?

2: Leuk.

M: Ja, want hoe lang ga je al zelf naar school.

2: Weet ik niet.

M: Maar het is wel heel knap dat je al zelf alleen naar school gaat, toch?

2: Ja.

M: Uhm... ben jij wel eens verdrietig dat je slechtzien bent?

2: Heel soms.

M: En hoe komt dat?

2: Dat weet ik niet.

M: Nee want is niet zo gek hoor om daar soms wel eens verdrietig over te zijn. Maar uhm vind je dat vervelend dat je slechtzien bent?

2: Ja.

M: Ja dat snap ik, toch vind ik dat je er al goed over kunt praten. En er zijn ook veel dingen die je wel kunt doen of misschien zelfs beter dan andere kinderen.

2: Ja.

M: Uhm... kan jij zeggen wanneer jij voor de laatste keer trots was op jezelf?

2: Uhm... toen ik mijn gele band heb gehaald bij judo.

M: En wanneer was dat?

2: Uhm... na de herfstvakantie.

M: En toen had je je gele band gehad, en toen? Kreeg je toen applaus of wat deden ze toen?

2: Ze gingen voor me juichen.

M: En kreeg je daar dan ook speciaal uhm... gingen ze daar dan iets speciaals omheen doen?

2: Ja ik kreeg een diploma en ik mocht een zwaard uit de hoes trekken.

M: Maar dat voelde misschien wel heel speciaal dat dat toen mocht?

2: Ja.

M: Want, uhm... hoe voelde dat... toen je zo trots was.

2: Fijn.

M: En waren er ook andere trots op jou?
 2: Ja, de andere kinderen.
 M: En hoe lieten ze dat dan zien, dat ze trots op jou waren?
 2: Ook applaus.
 M: Ja, dat was wel heel leuk denk ik.
 2: Ja.
 M: En hoe vind je het 2, als je iets nieuws bij moet leren?
 2: Uhm... weet ik niet.
 M: Denk je dat dat voor jou moeilijker of makkelijker is om iets nieuws bij te moeten leren dan voor kinderen die wel goed kunnen zien?
 2: Ik denk een beetje moeilijker.
 M: Ja... want uhm... weet jij nog iets wanneer je iets nieuws bij moest leren of wanneer je iets moeilijks moest doen?
 2: Toen ik op het toetsenbord moest gaan typen.
 M: Ja, dat is inderdaad wel een hele verandering denk ik.
 2: Ja.
 M: en hoe gaat dat nu?
 2: Goed.
 M: En hoe voelt dat dan als je nu merkt dat je dat eigenlijk al best wel goed kunt terwijl je dat eerst moeilijk vond.
 2: Dat voelt wel beter ja.
 M: Voelt dat nu ook goed dan dat je dat nu goed kunt?
 2: Ja.
 M: En op wat voor manieren vind jij het fijn om iets bij te leren?
 2: Ik denk met een spelletje.
 M: Ja? Kun je uitleggen waarom?
 2: Uhm, omdat je dan op een spelende manier iets kunt leren en je dan niet door hebt dat je iets aan het leren bent maar het dan heel leuk is.
 M: Oké... dankjewel.
 2: Alsjeblieft.
 M: Je hebt het echt super goed gedaan.
 2: Dankjewel.

Gesprek 3

Geïnterviewde: Begeleider (3)

Interviewer: Manon van Gastel (M)

Datum: 18 januari 2023, 10.00

Locatie: Visio, Goes

M: Oké... uhm... nou 3 welkom bij het interview over het zelfbeeld... Uhm...nou we beginnen maar gewoon denk ik... Wat doen uiterlijke kenmerken met de ontwikkeling van het zelfbeeld van een kind met een visuele beperking?

3: Uhm... nou dat doet best wel veel denk ik de uiterlijke kenmerken wanneer ze zich daar bewust van worden. Wanneer ze zich daar bewust van worden zijn ze al wat ouder.

M: Mmm... want rond welke leeftijd uhm... komt dat...komt dat besef?

3: Nou wij gaan er eigenlijk uit, of wij zien in de praktijk vanaf een jaar of zeven acht dat het besef komt dat ze er anders uit zien. En heb je natuurlijk een kind met albinisme die er qua uiterlijk echt heel anders uit ziet dan anderen kinderen, is dat besef er eerder omdat ze er eerder mee geconfronteerd worden door uh gedrag en reacties van andere kinderen.

M: En begint dat besef dan bij uiterlijke kenmerken, zoals dat ze zien dat ze uhm... een bril dragen en dat misschien niet alle kinderen in de klas een bril dragen of ligt dat bij andere dingen dat ze merken dat ze meer hulp nodig hebben?

3: Ze gaan wel merken dat ze anders zijn dan anderen kinderen en dat is dan met uhm... hulpmiddelen of in de klas of dat ze dingen moeilijker vinden of dat ze uhm... ja dat ze wat meer achter de feiten aan lopen zeg maar. Dan uhm... en ook hun uiterlijk.

M: Ja.

3: Op zich de meeste kinderen... ja daar zie je niet zo snel aan dat ze visueel beperkt zijn, de kinderen die dat wel echt hebben, zit ik even aan te denken... Ja die zijn zich er wel goed van bewust. En vaak is het misschien een bril met een hele dikke sterkte of uhm..

M: Bij sommige kinderen misschien ook een herkenningsstok of andere hulpmiddelen waar aan het zichtbaar is?

3: Uhm ja... maar dan...dan zijn ze vaak wel op een leeftijd, wanneer ze met een herkenningsstokje gaan lopen... uhm... dat ze willen dat een ander kan zien dat ze slechtziend zijn.

M: Oké.

3: Dus dat is meer een positieve insteek... uhm.

M: Ja, oké.

3: Ja.

M: Oké... uhm... en op wat voor manier zou je met een kind realistisch over de beperking kunnen zijn?

3: Even denken hoor, realistisch over de beperking. Nou wat ik altijd doe is eerlijk naar het kind toe benoemen dat het uhm... uhm... in ieder geval de vraag waarom kom ik.

M: Mmm...

3: Dus nou ja... slechtziendheid... nou ja 'kan ik jou ook beter maken?' 'Nee.' 'Maar wat gaan we wel leren?' Dat soort dingen en ook benoemen 'wat is voor jou lastiger' of 'hoe los je het op' of... uhm... 'knap dat je dan dichterbij komt' of.. Dat soort dingen dus, ik benoem wel uhm... ja dat ze slechtziend zijn zeg maar.

M: Oké.

3: Ik denk dat dat juist heel belangrijk is zeker op een positieve manier dat benoemen, dat het niet erg is en dat het er gewoon mag zijn.

M: Ja.

3: En niet zat ze er later pas achter komt van 'oh maar ik ben dus slechtziend', 'daarom kom je bij me' of 'daarom heb ik hulp nodig.'

M: Ja.

3: Dat het eigenlijk uhm... ja... een thema gewoon is in de begeleiding maar ook in... uhm... in het gezin proberen dat te stimuleren.

M: Ja, want op welke manier... uhm... kan het kind...op welke manier kan je het kind helpen realistisch te zijn over de visuele beperking?

3: Uhm... door de compensatie die het kind toepast te benoemen. Dus wanneer het dichterbij gaat... of uhm... ja andere dingen toepast dat je dat Benoemd van 'he wat goed dat jij dat doet', dus...

M: Ja.

3: ...dus eigenlijk de positieve dingen... uhm... benadrukken. Eigenlijk de compensaties, de dingen die ze toepassen om met de slechtziendheid om te gaan te benoemen.

M: Ja.

3: Ja.

M: Oké, uhm... en op wat voor manier kan autonomie bij een kind met een visuele beperking gestimuleerd worden?

3: Uhm... door naar de het kind toe maar ook ouders en school uhm... aan te geven dat het een gewoon kind is in een gewone ontwikkeling maar hulp nodig heeft om die visuele beperking uhm... ja om daar mee om te gaan zeg maar.

M: Ja, want kinderen die wij in begeleiding hebben bij Goes gaan meestal naar regulier onderwijs. En zie je dan dat uhm... kinderen door klasgenoten of docenten nog wel eens anders behandeld worden dan andere kinderen in de klas?

3: Nee, eigenlijk niet. Nee, meestal uhm... gaat de klas wel gewoon mee in het feit dat een kind slechthoortend is of een hulpmiddel nodig heeft en wordt daar niet anders over gedaan dan andere kinderen.

M: Nee, oké.

3: Dus dat is, dat vind ik wel uhm... belangrijk en ook dat niet al het gedrag of alle dingen die het kind doet opgehangen wordt aan de visuele beperking.

M: Nee.

3: Dat het ook een eigen karakter heeft en ook wel eens geen zin heeft op, nou dat dat er ook bij hoort en mag zijn.

M: Ja. Uhm... en hoe zou autonomie een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld van het kind?

3: Nou ja ik denk wel dat als een kind zo normaal mogelijk opgroeit met... uhm... hulp waar nodig maar wel kunnen doen wat wel lukt met die visuele beperking dat dat bijdraagt aan een uhm... ja, zo stabiel mogelijk kind zeg maar. Wanneer er heel veel betutteld wordt of weggenomen wordt of een kind niet hoeft te doen of drempels niet genomen worden. Dan denk ik dat een kind afhankelijk blijft en meer in de rol van de rol van een slechthoortend kind gaat blijven hangen dan dat het gewoon met alles mee doet. Ik krijg ook wel eens de vraag, kan een kind mee doen met voetbal want hij ziet die bal toch niet zo goed? Ik zeg dan altijd ga het maar gewoon doen, probeer maar, voetbal is niet alleen een goal maken maar het met een groep meedoen ergens verwacht worden, lekker sporten en kijk maar wat lukt. En misschien moet er iets aangepast worden maar dat kunnen we dan kijken wat helpt om het zo goed mogelijk te doen.

M: Ja.

3: Maar ga het niet uit de weg, dus, ik denk dat ja, probeer het kind zo normaal mogelijke opvoeding te geven door ouders maar ook door leerkrachten en door ons als hulpverleners maar door niet te veel uhm... te betutteling op te leggen.

M: Want zou het ook helpen om met kinderen in gesprek te gaan dat ze voor zichzelf op kunnen komen wanneer er bijvoorbeeld dingen voor hun gedaan worden die ze zelf eigenlijk heel goed kunnen?

3: Ja dat is een stukje weerbaarheid waar we ook aandacht aan hebben, hoe kom je voor jezelf op en heb je die hulp nodig.

M: Mmm...

3: Er is heel vaak van zal ik je helpen of oh kom maar mee, je ziet binnen de groep ook wel eens dat iemand die minder slechthoortend is dan een ander slechthoortend kind dat ze die aan de hand meenemen en gaan helpen.

M: Ja.

3: Nou dan moet ook een heel slechthoortend kind kunnen zeggen van 'ik heb die hulp niet nodig' of 'dankjewel maar ik kan het wel alleen.'

M: Ja.

3: Dus daar proberen we ook heel veel aan te doen aan de weerbaarheid met Rots en Water en... uhm... andere oefeningen om ze uhm.. zelfverzekerd over te laten komen zeg maar.

M: Ja... uhm... hoe worden kinderen met een visuele beperking gesteund door hun omgeving?

3: Uhm... ja dat licht er aan... aan de mate van de visuele beperking... en ook het gezin en de omgeving waar het kind zich in begeeft.

M: Mmm... ja want stel het is een kind die wel naar regulier onderwijs gaat... uhm... uhm... neem bijvoorbeeld een kind die 0.2 ziet.

3: Ja...

M: Wat... wat... uhm.. wat zou aan sociale steun bij dat kind... uhm... kunnen helpen?

3: Uhm... ik denk dat het goed is dat een kind uhm... gewoon een kind of een leerling of een kind is in die klas maar dat... uhm... onderwijzers of leerkrachten wel goed weten wat de visus of de visuele beperking inhoud.

M: Mmm....

3: Dat ze daar rekening mee kunnen houden... uhm... om in de klas zo goed mogelijk mee te kunnen doen.... Praktische tips maar ook inlevingsvermogen in dat ze daardoor hebben. Dus kennis bij de

leerkrachten is heel belangrijk, ook dat ouders weten wat kan ik van een kind vragen en wat niet... ja ... en vooral proberen de omgeving te ... stimuleren om te benoemen wat goed gaat.

M: Ja... want... uhm... sociale steun vanuit vriendjes, vriendinnetjes?

3: Ja dat uhm... dat is natuurlijk ook heel belangrijk. Je ziet op jongere leeftijd dat ze wel gewoon mee gaan met andere kinderen en dat het gewoon een kind is wat ook speelt met andere kinderen. Wat ik wel zie is dat wanneer de... uhm... basisschool leeftijd wat meer naar groep 7 of 8 gaat dat het wel lastiger wordt.

M: Ja, en hoe zie je dat dan?

3: Kinderen gaand dan meer op uiterlijk af of ze willen dan ook echt... uhm... ergens bij horen... competitie. En wanneer je dan slechtiend bent dan... is het lastiger om dat tempo te volgen zeg maar.

M: Ja, en wat doet het met een kind als er weinig sociale steun is in de ontwikkeling van het zelfbeeld?

3: Ja dat is ook weer afhankelijk van het type kind of het soort kind natuurlijk.

M: Mmm....

3: Ik denk dat voor ieder kind... uhm... niet leuk is om te merken dat je... vanwege een visuele beperking of een anders soort iets uit een groep valt of dat je er niet bij hoort.

M: Mmm... ja... heb je daar praktische voorbeelden van?

3: Nou... gisteren nog. Toen was ik in de klas met een meisje die 8% ziet.. uhm... en op dat moment waren ze een spelletje aan het doen... maar ik weet... astronautje... nee hoe heette het nou... nou ja ze doen allemaal een beweging na, en één iemand moet op de gang en dan moeten ze allemaal kijken uhm... hoe ze ongemerkt allemaal een beweging maken en dan moet dat meisje of jongetje uitvinden wie degene is die dat veranderd... en zij zat... ja... in de klas op haar eigen plekje want ze kon niet mee doen.

M: Oh, dus ze werd eigenlijk uitgesloten van het spel?

3: Ja.

M: Was het een spel wat georganiseerd werd door de docent of gewoon door de klasgenoten?

3: Het was een spel wat... uhm... bijna dagelijks, begreep ik, in de klas gebeurt op het moment dat er eventjes een stil moment was of even geen moment. Dan mogen ze kiezen welk spelletje ze gaan doen en dit was dan eigenlijk favoriet en werd eigenlijk altijd gekozen... en de juf... uhm.. die uhm.. die initieert dat, die vind dat prima.

M: Ja.

3: Dus toen zei ze zelf ook letterlijk 'ik voel me buitengesloten, soms vind ik het wel fijn want dan kan ik even uitrusten want dan ben ik moe van het volgen van de les maar soms voel ik me ook buitengesloten want ze houden nooit geen rekening met mij'.

M: Nee.

3: Dus... toen heb ik gezegd van 'heb je dit al besproken met de juf, weet zij dat?' en dat is dus in een oudergesprek tijdens een huisbezoek aan de orde geweest en is dat besproken, en er zou wat rekening mee gehouden worden maar er wordt volgens haar tot nu toe niet gedaan. Dus dit is wel een voorbeeld inderdaad van... buitengesloten worden... dus daar... uhm... binnenkort heb ik een groot overleg en dan ga ik dit wel inbrengen.... Dat ik dit gesignaleerd heb dat... en dat heb ik ook tegen haar gezegd want zij zegt van 'stop er maar over, ik wil het er niet over hebben'. Maar ik heb wel aangegeven dat ik er voor haar ben om haar te ondersteunen of te helpen en ze dit dus altijd met mij mag bespreken want als zij dat niet meer doet... en ook niet meer met ouders of op school bespreekt... ja dan... uhm... dan wordt het probleem ook steeds groter... dus ik vind wel dat ze een veilige basis moet hebben om... en ik hoop dat vanuit Visio te zijn om over de visuele beperking, en de gevolgen daarvan... te kunnen praten.

M: Dus inclusie is eigenlijk heel belangrijk voor een kind die slechtiend is? Zeker in een... uhm... in een klas waar allemaal kinderen in zitten die wel allemaal goed zien zijn.

3: Ja... en zij begrijpt ook heel goed dat andere kinderen dit een heel leuk spel vinden en ze begrijpt ook heel goed dat ze dit zelf niet mee kan doen... maar... uhm.. dus zij verwacht ook niet dat het spel ook nooit meer gespeeld wordt, maar ze hoopt wel op wat meer begrip of... ja... steun te ervaren

vanuit de klas en... ja... dit zijn een groep kinderen die daar nog helemaal niet mee bezig zijn van hoe zou het voor haar zijn om niet mee te kunnen doen, die willen alleen maar een spelletje doen. Dus dat zijn wel hele belangrijke signalen om als uhm... Visio op te pakken en daar... uhm... mee aan de slag te gaan, ja.

M: Oké. Uhm... wat merk je aan een kind met een visuele beperking wanneer... uhm... hij of zij waardering krijgt? Wat doet dat met een kind?

3: Ja dat zie je wel heel goed... uhm... uhm... net als bij het dit ben ik boek waarmee je uhm... een kind complimenten geeft, dat het echt wel veel doet. Dan moet het wel een écht compliment zijn van 'hé, wat heb je dat goed gedaan'... uhm... dat een kind zich echt gesteund voelt of gehoord voelt... uhm... ja in die situatie.

M: En wat zou dat doen met het zelfbeeld?

3: Ja ik denk dat dat heel belangrijk is ... uhm... dat een kind positief gewaardeerd wordt en... uhm... dat ook gezien wordt dat het niet makkelijk is om met een visuele beperking mee te doen in de ziende wereld en dat dat Benoemd wordt en dat daar ook complimenten op wordt gegeven om uhm... ja... om een kind te laten zien dat je ziet dat hij zo zijn best doet, dus dat hij gewaardeerd wordt.

M: Ja, oké... uhm... en op wat voor manier zou sociale vergelijking een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld voor kinderen met een visuele beperking?

3: Ja, wat we in de klas ook wel eens doen van uhm... van waar we het over hebben... van iedereen heeft wel wat... vooral in speciaal onderwijs zie je het ook wel bij slechtziende kinderen waar we ook begeleiden, wat minder in het regulier onderwijs. Maar iedereen heeft wel iets en uhm... ja dat mag er zijn... en uhm... ja...

M: En wat zou dat in de... in de uhm... groep kunnen doen? Als kinderen zien dat ze uhm... niet de enige zijn?

3: Ja dat is natuurlijk wel heel belangrijk dat ze weten dat ze niet alleen zijn...

M: Mmm...

3: Vandaar ook de revalidatie groep. Dat ze andere kinderen leren kennen want op hun school zijn ze eigenlijk altijd, op een enkele uitzondering na, altijd de enige met een visuele beperking. Dus wanneer wij dat niet zouden organiseren... ja... dan komen ze ook niet in contact met anderen kinderen die uhm... visueel beperkt zijn... dan kunnen ze dat wat meer... ja... in verhouding zetten zeg maar... van 'oh, jullie hebben allemaal een schuine tafel of ik ben niet de enige die dat hulpmiddel heeft dus hoe doe je dat dan'. Dus ik denk dat het heel belangrijk is dat ze in contact komen met andere kinderen met een visuele beperking om daarover te praten, ervaringen te delen en te weten dat ze niet alleen zijn.

M: Ja, en kijkend naar het zelfbeeld? Wat zou dan voor een kind... uhm... een bijdrage kunnen zijn op het gebied van het zelfbeeld dat ze hier in de groep komen bijvoorbeeld?

3: Ik denk dat dat heel positieve invloed heeft op het zelfbeeld... om dan uhm... wel te kunnen vergelijken met andere slechtziende kinderen.

M: Ja.

3: En zich niet de uitzondering voelen maar een gelijke aan andere kinderen en dat dat... ja... dan kun je ook relativeren als kind zijnde of ervaren dat het niet erg is maar dat het... ja... met andere kinderen ook heel leuk contact kan maken zeg maar. Ik denk dat het voor het zelfbeeld heel goed is dat het kind uhm... uhm... slechtziende maar ook goedziende kinderen in het netwerk heeft.

M: Ja. Oké, uhm... op welke manier kan individualiteit een bijdrage leveren aan het zelfbeeld?

3: Kan je die wat meer uitleggen?

M: Dat kinderen... uhm....

3: Ergens alleen goed in zijn?

M: Ergens alleen goed in zijn, dus dat ze ook uhm... ergens ook de enige in zijn. Dat ze dus bijvoorbeeld de enige zijn die met een stok lopen of dat ze de enige zijn die braille kunnen lezen.

3: Ja, ze kunnen daar ook wel uhm... uhm... ja aanzien door krijgen zeg maar zo van 'ik kan braille, ik ben de enige op deze school die braille kan.'

M: Ja.

3: En dat is wel het moment dat je ze dat net gaat leren, dan voelen ze zich heel sterk van 'ik kan iets wat de rest niet kan'... uhm... dat proberen we ook wel te stimuleren van 'als je dit zou vergelijken met anderen kinderen'... of uhm... je zou uhm... een tast spel doen met andere kinderen, wie zou er dan winnen? 'Ja ik want ik ben veel beter', dus dat doet wel heel veel met het zelfbeeld van hier ben ik heel goed in. En op een gegeven moment kun je ook wel krijgen dat ze zo iets hebben van ja... ik kan wel braille maar... ik kan nog steeds niet snel lezen en ik kan nog steeds niet als andere kinderen, dus dan kan het ook wel omslaan.

M: Ja.

3: Dus ja... het kan positief zijn voor het zelfbeeld van ik ben hier heel goed zijn maar het kan ook belemmerend zijn voor het zelfbeeld van ik heb dit dus nodig en anderen allemaal niet.

M: Ja.

3: Dus daar kun je je ook heel ongelukkig door voelen.

M: En hoe kun je dat bewaken? Dat dat positief blijft?

3: Uhm... ja door toch te benoemen uhm... wat het effect heeft van dat hulpmiddel.

M: Mmm...

3: Wat zijn zij zonder... om die waarde daarvan hoog te houden en positief te benoemen. En uhm... ik denk ook aandacht te hebben voor het feit dat het als verlies ervaren wordt dat het als ze iets niet kunnen, dat mag er ook zijn. Ze hoeven niet altijd alles maar prima en goed te vinden maar...

M: Nee. Uhm... wat zou het met een kind doen wanneer het onafhankelijkheid krijgt in mobiliteit?

3: Ja, dat is een hele grote uhm... vrijheid denk ik. En uhm... dat is ook een dan de uhm... pijlers... want heel vaak wordt gedacht van ondersteun een kind met een visuele beperking op school maar ik denk... uhm... de mobiliteitsvraag, dat die ook heel groot en van belang is. Zodra een kind of een jongere zichzelf zelfstandig kan gaan leren bewegen of zelfstandig kan gaan bewegen, ja dan wordt je wereld groter en dan wordt de toegankelijkheid veel groter om iets te kunnen gaan ondernemen.

M: Ja, want zou dat ook een bijdrage kunnen leveren aan andere uhm... uhm... factoren van die het zelfbeeld kunnen versterken zoals bijvoorbeeld sociale contacten, of... dat dat dan de... uhm... mogelijkheid ook groter is?

3: Ja, dat is denk ik uhm... het grootste doel van mobiliteit... dat je je eigen contacten kan opzoeken, dat je naar een winkel kan, dat je je kan verplaatsen, dat je naar een werkplek situatie kan of een school. Dat je kan deelnemen aan het leven daar is mobiliteit heel belangrijk voor. En dat zal geen autorijden zijn maar wanneer je dus, ja, wel goed bent met het openbaar vervoer, met je ICT hulpmiddelen om een reis te plannen, om uhm... hulp te durven vragen... dat zijn allemaal factoren die bijkomend zijn... belangrijk zijn aan het openbaar vervoer en aan deelname aan de maatschappij. Op allerlei niveaus.

M: Uhm... wat zouden de gevoelens van een kind... uhm... te maken kunnen hebben met het zelfbeeld voor kinderen met een visuele beperking? Dus welke gevoelens brengt dat met zich mee? Een positief of negatief zelfbeeld? Of de manier waarop het kind naar zichzelf kijkt?

3: Ja dat is heel belangrijk, ik denk dat dit al begint bij de ouders van hoe kijkt de ouders daar tegen... uhm.. het feit dat het kind slechtziend is... welke uhm... boodschap geven ze daaraan mee, van heel erg of van oké prima... uhm... we redden het daar wel mee... uhm... daar begint het al mee. Maar als een kind positief... zo weinig mogelijk belemmeringen ervaart van z'n visuele beperking en zo positief mogelijk daarmee om kan gaan en uhm... toch ja... ziet wat het wel kan. Wanneer het kind zo erin staat, denk ik dat het heel ver kan komen.

M: Ja.

3: En wanneer een kind die heel erg belemmerd wordt door de visuele beperking, ja... dan doet dat wel wat met het zelfbeeld.

M: Mmm, ja...

3: Ja... en dan zeker wanneer er dan nog bijkomende problematiek waar andere kinderen of jongeren ook mee te maken kunnen hebben zoals bijvoorbeeld kan het kind goed leren... uhm... hoe zit het gezin in elkaar... uhm... ja... wat krijgt het kind nog meer op zijn bordje zeg maar, naast de visuele beperking.

M: En... uhm... en op wat voor manier uit zelfwaarding zich bij een kind met een visuele beperking?

3: Op welke manier... uit... zelfwaardering...

M: Mmm...

3: Ja, toch trots zijn op zichzelf in wat het kan... en ook hoe het eruit ziet uhm... denk ik uhm...

M: En wat doet dat met het zelfbeeld?

3: Uhm... ja ik denk dat het ook wel een wisselend... proces kan zijn... ik zit nu even te denken aan een meisje met albinisme... die heeft een tijd gehad dat ze haar haar wilde verven... om dan maar geen meisje met albinisme te zijn met de witte haren. En nu... heeft ze het heel lang en vind ze het prima.

M: Ja.

3: Dus ja... toen was haar zelfbeeld heel negatief naar haar zelf en wilde ze er alles aan toen om dat nou ja, weg te werken, die visuele beperking... en nu heeft ze dat geaccepteerd van 'ik ben zoals ik ben en het is prima zo en ik ben er best trots op en'... en dan zie je ook dat ze een soort ambassadeurschap op zich gaat nemen en dat ze zich inzet voor anderen kinderen met een visuele beperking... uhm... dat ze eigenlijk haar... uhm... ja beperking niet meer als beperking ervaart om als kracht... uhm naar anderen toe... om anderen te helpen, ja... ja... en om zichzelf de waarden te gunnen die ze verdient zeg maar.

M: Mmm.

3: Maar ze heeft het wel lange weg gekost.

M: Ja.

3: Ja.

M: Uhm... en wat doet het met een kind met een visuele beperking... uhm... als het kind nieuwe competenties ontwikkelt?

3: Ja, ik denk dat dat voor ieder kind... uhm... wel goed is, en zeker voor een kind met een visuele beperking om zich te blijven ontwikkelen en uhm om te weten hoe je ergens mee om moet gaan en hoe ze ergens op reageert of op een andere manier op kan reageren... uhm... ja dat het groeit zeg maar als persoon, ook met die visuele beperking, ik denk dat dat heel belangrijk is zeg maar. Uhm...

M: Ja... en wat zou de beste manier zijn voor een kind met een visuele beperking om iets bij te leren? Of aan iets te werken?

3: Uhm zoals ze zo mooi zeggen om uit te gaan van de dingen die wel lukken en dat uitbouwen naar steeds meer, dus elk kind heeft talenten en uhm... uhm... sterke kanten en... dat staat los van de visuele beperking gewoon als karakter of gewoon als persoon, waar is het kind goed in, of waar heeft het interesse in, en om daarmee verder te gaan. En dan uhm... kijken wat is... mogelijk met de visuele beperking, waar heb je hulp nodig om het nog beter te doen, nou ja en ook reëel zijn van, je hebt, ja, wat niet lukt of wat met aanpassingen moet gebeuren omdat je een visuele beperking hebt.

M: Ja.

3: Maar in ieder geval uitgaan van de kracht en ik denk dat ze daar ook steeds alert op moeten blijven om dat te blijven doen.

M: Mmm... uhm... kun je andere factoren noemen die een bijdrage zouden kunnen leveren aan het versterken van het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking?

3: Uhm... ja, eigenlijk alle mensen om hen heen, die uhm een kind... uhm... ja, vanaf geboorte tot school tot alles wat ze om zich heen hebben... uhm... ja dat die weten van de visuele beperking maar het kind behandelen, begeleiden, opvoeden als een normaal kind. Ik denk dat dat heel belangrijk is.

M: Ja, mmm, dus dat is die uhm... autonomie, dat dat heel belangrijk is?

3: Ja, en ook uhm het kind het gevoel geven dat het... uhm... het er mag zijn en dat er heel veel aanpassingen zijn om met die visuele beperking toch zo normaal leven te kunnen leiden.

M: Ja.

3: Ja, dat denk ik ja, dat dat heel veel bijdraagt aan het zelfbeeld van het kind.

M: Oké.

3: Ja.

M: En wat zou een passend product zijn bij het versterken van kinderen met een visuele beperking?

3: Uhm, nou ja het product wat we nu al hebben uhm... waar ik ook over mee gedacht heb binnen Visio is het dit ben ik boek om met een kind in gesprek te gaan over de visuele beperking... uhm... we merkte dat dat vaak niet gebeurt, wel met ouders of onderling als uhm... als uhm... hulpverleners maar ga je echt met het kind zelf in gesprek en, en kan het kind zelf aangeven van wat is er met mij aan de hand. Dus in Jip en Janneke taal in gesprek gaan met een kind over de visuele beperking.

M: En hoe zou dat in de groep kunnen?

3: Uhm ik denk dat dat goed is om in de groep te doen met slechtziende kinderen bij elkaar, misschien in de vorm van een bordspel. Het zou misschien ook mooi zijn om dat uhm... met een gemengde groep eens uit te proberen... dat is nog nooit gebeurt. Een paar goed ziende kinderen en een paar slechtziende kinderen om daar over in gesprek te gaan van hé wat betekend dat dat, wat is het verschil. Uhm... ja... misschien ook met broertjes of zusjes om met een gezin in een klein traject, misschien wat groter op den duur om een klein beetje van hé hoe ga je in gesprek met een kind en hoe ga je in gesprek over de visuele beperking? Misschien zijn er gezinnen waarin het eigenlijk nooit besproken wordt of het nooit aan bod komt maar het is er gewoon we hebben het er gewoon niet over. Om daar toch eens wat meer over te doen. Dus ik denk dat er zeker wel uhm... nieuwe producten uhm... op dit thema... uhm... toegevoegd kunnen worden binnen Visio en dan bekijken van, ja, wat voor soort groep zet je dan bij elkaar? Slechtziende kinderen of een mengeling of een gezin of een familie, dus ik denk dat er zeker nog uhm... ja, varianten mogelijk zijn om dit verder vorm te geven.

M: Ja, oké.

3: Dus ga je gang, Manon

M: Dankjewel, voor het interview.

3: Graag gedaan.

Gesprek 4

Geïnterviewde: Begeleider (4)

Interviewer: Manon van Gastel (M)

Datum: 18 januari 2023, 11.00

Locatie: Visio, Goes

I: Uhm, oké, we zijn nu bij het gesprek over het zelfbeeld... uhm... Wat doen uiterlijke kenmerken met de ontwikkeling van het zelfbeeld van het kind met de visuele beperking?

4: Uhm, dat is een goede vraag inderdaad... Bij sommige kinderen kun je het natuurlijk heel duidelijk zien...

M: Mmm...

4: ... dat ze visueel beperkt zijn en bij anderen helemaal niet. Naar mijn idee kan dat twee kanten op werken want het hangt er ook heel sterk van af wat voor feedback jij uit je omgeving krijgt.

M: Ja.

M: Want als het echt zichtbaar is op een manier die sociaal misschien wat minder geaccepteerd is kan ik me voorstellen dat de omgeving wat meer terugschrikt of wat negatieve feedback daarover kan geven dus dat dat dan een negatieve invloed heeft op het zelfbeeld. En... uhm... tegelijk is het ook dat als je helemaal niks ziet aan het kind dat het een visuele beperking heeft dat mensen ook niet zien dat er iets aan de hand is en die feedback dus ook niet terug geven, dat kan ook wat doen. Dus soms zie je wel dat het wat meer begrip geeft op het moment dat het zichtbaar is en mensen dan ook wat empathische kunnen reageren. Uhm... dan wanneer er helemaal niks zichtbaar is aan een kind omdat ze dan verwachten dat een kind gewoon mee kan komen en dan wordt er meer initiatief van het kind verwacht dat het meer inzicht heeft in het eigen handelen, functioneren uit te leggen.

M: Ja, want wat zou... uhm... de omgeving kunnen doen wanneer... uhm... ze zien dat een kind visueel beperkt is? Wat zou dan handige hulp zijn vanuit de omgeving?

4: Nou... toch een stukje steun denk ik en daarbij wel de regie bij het kind laten liggen want je hoeft niet alles van het kind over te nemen. Een observerende houding van dat je weet van dit kind heeft

misschien iets meer nodig en hoe kan ik dat bieden als het kind dat ook wil hé. En het stukje aftasten dat zou fijn zijn denk ik voor een kind.

M: Oké... uhm... en op wat voor manier zou je met een kind realistisch over de beperking kunnen zijn?

4: Uhm... eigenlijk begin je daar al vrij vroeg mee is mijn idee.

M: Mmm...

4: Want in het begin zitten kinderen rond de 4,5,6 jaar in een leeftijd dat ze zich daar nog niet zo heel erg bewust van zijn en ze zich ook nog niet zo vergelijken met de andere kinderen. Daarna zijn ze veel meer bezig van hé, die doet iets op een bepaalde manier, ik doe het op een andere manier. Dus vanaf dat moment kan je eigenlijk al best wel veel doen met... ja... spelenderwijs gaat dat dan, vergelijken.

M: Mmm...

4: En ik denk, ja, wat ik zelf in de begeleiding vaak doe, is vergelijken op een positieve manier in zie zin dat je ook kijkt naar de mogelijkheden van... uhm... kijk een slechtiend kind kan bijvoorbeeld kleine letters niet goed lezen maar op wat voor manier kan dat dan wel. Een beetje dat je een kind daar bewust van maakt en dat het resultaat hé, het kunnen lezen van een tekst die dan hetzelfde is, alleen de weg er naartoe is anders.

M: Ja, en wat zou het kind... uhm... wat zou voor het kind een bijdrage kunnen zijn om daar realistisch over te zijn?

4: Hoe bedoel je dat?

M: Wat... uhm... wat haalt het kind eruit dat... uhm... dat er realistisch gepraat wordt over de beperking?

4: Oh, oké, zo.... Ja ik denk dat dat gewoon sowieso belangrijk is voor een kind dat het gewoon weet wat de mogelijkheden zijn en wat de beperkingen zijn.

M: Ja.

4: Want hoe meer kennis je daar over hebt, hoe meer rekening je daar ook mee kunt houden en hoe meer je ook je... compenserende vaardigheden in kan zetten als een manier om je beperking te... uhm... compenseren.

M: En wat gebeurt er met een kind als daar omheen gedraaid wordt? Dus als er niet realistisch...

4: Ja dat zie je soms... ja bijvoorbeeld... kijk er omheen draaien kan natuurlijk ook subtiel zijn hé. Kijk als ouders natuurlijk heel veel organiseren voor een kind of heel veel opvangen of er voor zorgen dat een kind niet ergens letterlijk of figuurlijk mee botst, dan leert het kind zichzelf eigenlijk niet kennen. En als het dan later wel op eigen benen moet staan en die steun... of die... die... aanpassingen die vallen weg, dan kunnen ze een hele hoop niet. Dus het belemmerd denk ik in de zelfstandigheid, hé, dat is op praktisch gebied, maar ik denk ook in een stukje... ja... identiteitsontwikkeling en een stukje zelfbeeld van wie ben ik en wat heb ik nodig.

M: Ja, want wat zou dat voor bijdrage kunnen leveren aan het versterken van het zelfbeeld als we dus wel... uhm... als er dus wel realistisch gepraat wordt over de beperking?

4: Ja, ik denk dat een kind dan een, een steviger zelfbeeld kan krijgen. Omdat het ook inzicht krijgt in de dingen die ze... uhm... kunnen doen... om... uhm... die beperking te omzeilen of daarmee om te gaan, omzeilen is niet het goede woord. Maar om te leren om daar op de juiste manier mee om te gaan zodat je toch kan kijken naar welke mogelijkheden heb ik wel.

M: Ja.

4: Hé, dus die sterke en die zwakke kanten eigenlijk in perspectief zien en tegen elkaar af kunnen wegen en weten hoe je daar... uhm... mee om kan gaan in de praktijk.

M: Ja. En op wat voor manier kan autonomie bij kinderen met een visuele beperking gestimuleerd worden?

4: Uhm... ik denk eerst een stukje bewustwording dat ze autonoom zijn op bepaalde vlakken. Ik denk dat dat wel een goeie is. En... uhm... daarnaast dat je zoveel mogelijk stimuleert om die autonomie ook te gebruiken.

M: Ja...

4: Kijk bijvoorbeeld een kind zit in de klas en kan de letters niet lezen, kijk ze hebben de keuze om aan de juf te vragen 'mag ik dichterbij komen' bijvoorbeeld. Dat is een stukje autonomie.

M: Mmm...

4: Maar ze moeten eerst weten, dat ze dat mogen en dat ze dat kunnen.

M: Ja.

4: En dan kan je dat gaat stimuleren door ze de gelegenheid te geven of nou ja wat voor dingen je dan nog verder kan bedenken. Om dat kind tot zijn recht te laten komen, op die manier.

M: En hoe kun je een kind daar bewust van maken, dat het autonoom is?

4: Uhm... ik denk ervaring opdoen... dus dat dat een belangrijke is, gewoon laten ervaren dat dat een vraag kan stellen. Dat kan hem in hele kleine dingetjes zitten denk ik. Als je een activiteit met een kind doet gewoon in je begeleidingsmoment, kan je daar aan een klein beetje... ja... prikkels in uitdelen zal ik maar zeggen zodat als ze voor een probleempje komen te staan bijvoorbeeld met een bepaald spelmateriaal dat je niet gelijk de oplossing in handen geeft maar het even laat ontstaan van hier loop je tegen aan en wat zou je kunnen doen om dat op te lossen, welke mogelijkheden heb je? Wat kan jij zelf inzetten en wat wil je daar in? Dus dan kun je eigenlijk op een heel klein niveau al een stukje bewustwording werken denk ik en ook het uhm... ja die vaardigheid om dan ook voor jezelf op te komen en te vragen of het op een andere manier op te lossen, of nou ja wat dan ook, om dat in te zetten.

M: Mmm... en wat zou... uhm... dat aan het zelfbeeld bij kunnen dragen? Dat ze dat kunnen?

4: Ja, ik denk dat het sowieso fijn is voor een kind, wat dan ook hé, als je het gevoel hebt dat je regie hebt, dat je autonoom bent, dat dat positief bijdraagt aan het zelfbeeld. En hoe vaker ze dat ervaren hebben en, dat, dat ervaren kan natuurlijk onbewust zijn hé, dat dat bijdraagt. Maar je kunt het een stukje bewuster maken in de begeleiding dat dat dan nog een extra werking heeft eigenlijk.

M: Ja. Oké. Uhm... en hoe worden kinderen met een visuele beperking gesteund door hun omgeving?

4: Van wat ik zie bij ouders bedoel je dan, of?

M: Ja... of op school, of door vriendjes of vriendinnetjes.

4: Mmm, ja, wat je vaak ziet is dat er heel veel hulp is gewoon in het systeem.

M: En is dat altijd... uhm... goed?

4: Dat kan twee kanten uitwerken, ik denk dat het heel sterk is van hoe ga je om met die hulp en is het af gepast op dat wat het kind in die bepaalde ontwikkelingsfase nodig heeft of is het te veel of te weinig. Dus dat vraagt eigenlijk een voortdurende afstemming met het kind ook van dat je goed kijkt van, ja uhm... dat is een beetje dat responsief, sensitief reageren he van wat heeft een kind nodig en dat je daar op inhaakt.

M: Ja, want, want wat kan te weinig sociale steun doen voor het zelfbeeld?

4: Nou ja, dan kan het kind gaan denken dat hij niks kan of niets vanuit zichzelf voor elkaar krijgt.

M: Ja.

4: Kijk en bij te veel hulp kan het kind ook een soort vals zelfbeeld geven.

M: Ja.

4: Ik heb bijvoorbeeld een jongetje die ik dan ken... uhm... ik zal geen namen noemen hoor... maar die heeft VWO gedaan maar eigenlijk heeft z'n moeder echt alles rond hem heen georganiseerd zodat hij dat niveau kon halen. Kijk en die jongen heeft zelf het idee van ik ben harstikke slim want ik heb VWO gehaald, maar die is zich niet bewust van het feit dat zijn moeder dat eigenlijk allemaal voor hem geïnitieerd heeft.

M: Dat is natuurlijk ook een beetje, het hangt natuurlijk een beetje samen met realistisch zijn over de beperking.

4: Ja, precies, ja.

M: Ja.

4: Ja en dat ze ook mogen weten van het is ook gewoon wat moeilijker of wat lastiger of je moet het gewoon op een andere manier doen, dat in ieder geval.

M: Ja.

4: En sommige dingen zijn misschien niet mogelijk, ook al is dat misschien een hele harde boodschap.

M: Ja, want... uhm... wat merk je aan een kind... uhm... wanneer ze waardering krijgen?

4: Nou ja dat is wel gewoon een soort boost voor het zelfvertrouwen heb ik het idee.

M: Ja...

4: Dat zie je ook altijd wel terug in de begeleiding denk ik. Kijk alle kinderen groeien daar denk ik door.

M: Ja.

4: Realistische waardering bedoel ik dan hé.

M: Ja, en is waardering voor kinderen die visueel beperkt zijn misschien belangrijker? Of?

4: Nou, ik denk even belangrijk want het kan ook de andere kant uit slaan. Ik zie dat bijvoorbeeld heel erg sterk terug bij een jongetje die ik dan in begeleiding heb die braille kan.

M: Mmm...

4: Kijk dat is, voor hem een normale manier om lesstof tot je te nemen of om schrift tot je te nemen. Kijk je kan dan zeggen wat geweldig knap dat jij dat kunt weet je wel en iemand helemaal de hemel in prijzen terwijl het voor hem een normale manier is. Het is gewoon een normale manier van hem weet je wel.

M: Ja.

4: Soms zie ik ook wel dat, dat ouders of school, of wie dan ook die ziet dat een kind dan braille leest dat is dan iets heel bijzonders. Dat snap ik ergens ook wel... maar als je daar te veel, té positief over doet, dan gaat het kind zich er ook weer té bijzonder om voelen en dat is ook niet gezond.

M: En misschien moet het ook gewoon genormaliseerd worden, het is niet anders dan andere kinderen.

4: Nee, precies en ze doen even goed hun best als kinderen die gewoon het zwart schrift leest wat goeie ogen heeft, daarbij is het in feite even knap dat het leert lezen en die tekentjes leert herkennen en daar woorden van kan maken en daar een zin van kan maken dan een kind dat braille leest.

M: Ja... uhm... en op wat voor manier zou sociale vergelijking een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld?

4: Uhm, ik denk dat kinderen dat vanuit hun zelf standaard eigenlijk al doen... dat sociaal vergelijken. En het ligt er dan denk ik heel sterk aan van uhm... hoe doen ze dat en wat voor een soort mind set heeft een kind hé.

M: Mmm....

4: Ja, je kan kinderen hebben die vergelijken... uhm... negatief in die zin van dat ze zien dat andere kinderen iets beter kunnen of ergens beter in zijn en dan kan het zelfbeeld denk ik minder goed worden. Maar je hebt ook kinderen die positief vergelijken en die denken van hé ik kan dat misschien op een andere manier en die trekken zichzelf er dan aan op. Kijk en daar kun je misschien wel iets in aanbieden in de sociale vergelijking en ook hoe ze dat interpreteren, hé. Van hoe ze dat zien en op welke manier ze zich vergelijken met andere kinderen.

M: Ja... en op wat voor manier zou je bijvoorbeeld de groep, de revalidatiegroep een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld? Als het gaat om sociale vergelijking?

4: Mmm, ja ik denk dat dat heel mooi is omdat je dan, als je het hebt over sociale vergelijking hebt tussen lotgenoten om het zo maar even te noemen, hé. En dat dat stukje slechtziend zijn of blind zijn dan een klein beetje weg valt omdat dat dan de gemene deler is van de groep en daar kunnen ze zich dan wel aan spiegelen altijd.

M: Ja...

4: En ik merk dat je dan, zonder dat je daar nu heel bewust mee bezig bent, ook al, dat dat een heel positieve werking heeft op een kind. Dat, dat gewoon... want je ziet toch wel dat ze zich in het reguliere onderwijs vergelijken ze zich met goed ziende die in ieder geval alles op een andere manier doen.

M: Ja.

4: En dat daar soms wel een negatieveren invloed van uit kan gaan, en dat zie je in de groep dan dat dat ineens op zijn plek valt ofzo.

M: En hoe kun je daarmee omgaan als er sprake is van een negatieve sociale vergelijking?

4: Nou ja ik denk ook een stukje bewust worden van dat het niet altijd gaat om de manier waarop, maar om hoe je het einddoel behaald.

M: Mmm, ja.

4: Kijk, dat je denkt in mogelijkheden, daar zit het hem eigenlijk een beetje in.

M: Ja... mooi... uhm... Op welke manier kan individualiteit een bijdrage leveren aan het zelfbeeld?

4: En wat versta je dan onder individualiteit?

M: Uhm... dat zij dan ergens de enige in zijn, bijvoorbeeld de enige die met een stok lopen of uhm... braille kunnen leven, dat dat... uhm...

4: Ze uniek maakt...

M: Ja.

4: Ja, nou je ziet dat bij een ander jongetje die ik begeleiding heb bijvoorbeeld terug. En dat zie ik bij andere kinderen ook wel die dan bijvoorbeeld de krant halen of iets in die richting dat ze... uhm... soms best wel weerstand kunnen hebben tegen het lopen met een stok bijvoorbeeld en dat ze daarin hun zelfbeeld ook niet echt positief toegerust voelen. Maar op het moment dat ze er dan de krant mee kunnen halen en... en... ze kunnen laten zien wat ze ermee kunnen dan zie je vaak dat dat wel heel positief werkt. Soms is dat vaak juist die mensen die dan best wel in de weerstand kunnen zitten tegen hulpverlening of het volgen van groepen, nou ja hé, juist wel dat soort dingen heel bewust op zoeken.

M: Ja.

4: En dat dat gewoon voor hun zelfbeeld wel een boost geeft.

M: Ja, want het kan natuurlijk twee kanten op gaan...

4: Ja, het kan inderdaad twee kanten op gaan. Sommige meiden doen dat ook weer maar anderen groeien er juist van.

M: Uhm... en wat doet het met het kind wanneer het onafhankelijk is in mobiliteit?

4: Ja ik denk dat dat gewoon een hele belangrijke voorwaarde is, ook wel omdat dat... uhm... de leefwereld van een kind ook ontzettend verruimd. Ze kunnen zich letterlijk van A naar B verplaatsen en je leefwereld groeit natuurlijk naar mate het kind groter wordt en je ziet vaak dat dat bij goedziende leeftijdsgenoten een stuk sneller gaat. Die kunnen bijvoorbeeld als je 6 of 7 jaar zijn op hun fietsje door het hele dorp verplaatsen en bij iedereen speelafspraken maken en dat gaat min of meer vanzelf. Maar bij een, nou ja, zeker bij een zeer slechtziend kind is dat nog veel meer thuis op dat moment en dan gaat het misschien naar één adresje toe of die ene speeltuin waar ze dan naartoe kunnen. Daar heb je een veel minder groot sociaal netwerk en een veel minder grote zelfstandigheid.

M: Ja.

4: En... uhm... ja, sociaal emotionele ontwikkeling ook, hangt daar wel heel sterk mee samen.

M: Uhm... en wat zou dat doen met het zelfbeeld als kinderen daar dus onafhankelijkheid krijgen daarin?

4: Nou, ik denk dat dat heel goed is. Want ik denk dat als je het omdraait met wat dat met het zelfbeeld doet als het kind beseft dat het veel minder kan als leeftijdsgenootjes in mobiliteit bijvoorbeeld, dat dat geen positieve rol heeft. Ik denk als je dat principe even omdraait van als het kind wel onafhankelijk is, dat dat gewoon positief is voor het zelfbeeld.

M: Ja. Uhm... wat zouden gevoelens van een kind te maken kunnen hebben met het ontwikkelen van het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking?

4: Uhm... ja dan zie ik wel een groot verschil tussen kinderen die gewoon, ja, gewoon een soort van, een positieve mind set hebben, en kinderen die... uhm... wat somberder zijn, of wat eerder leeuwen en beren op de weg zien die dat soort gevoelens sterker hebben.

M: En waar ligt dat dan? Ligt dat dan bij de opvoeding of ligt dat gewoon...?

4: Ja ik denk een stukje karakter, stukje opvoeding, stukje denken in mogelijkheden vanuit de opvoeders, hé. Want ik denk dat opvoeders onbewust ook wel veel van hun eigen mind set doorgeven aan hun kind dat... uhm... bewust of onbewust wel gebeurd. En uhm... wat was je vraag? Op wat voor manier kunnen emoties een rol spelen op het zelfbeeld hé?

M: Ja.

4: Heb je dan voldoende antwoord?

M: Ja hoor.

4: Ja?

M: Ja, uhm... op wat voor manier uit zelfwaardering zich bij kinderen met een visuele beperking?

4: Ik denk dat ze dat vanuit zichzelf niet zo heel sterk benoemen, dat dat wel echt iets is wat je...

uhm... zelf aan ze moet vragen. Je merkt het natuurlijk wel aan ze, van of een kind trots is op zichzelf weet je wel, dat soort dingen. Maar dat dat iets is wat je ziet gebeuren.

M: Ja, spreken kinderen met een visuele beperking dat misschien minder snel uit dan kinderen die niet visueel beperkt zijn?

4: Mmm, dat weet ik eigenlijk niet zo zeer... ik denk dat een kind met een visuele beperking eerder nog trots is op zijn behaalde resultaten omdat er vanuit de omgeving vaak meer nadruk op gelegd wordt vermoed ik maar dat kan ik zo niet bepalen.

M: En wat doet dat voor het zelfbeeld?

4: Ja dat wat ik net ook al zei dat kan ook, dat moet realistisch zijn denk ik, moet het goed zijn voor het zelfbeeld.

M: Mmm, oké. Uhm... wat doet het met het kind... uhm... als het nieuwe competenties moet ontwikkelen?

4: Uhm... wat doet wat met het kind? Hoe bedoel je?

M: Uhm... wat is het effect als het kind nieuwe competenties moet ontwikkelen en als dat dus moeilijker gaat of...

4: Oh zo, ja precies. Ja ik heb wel kinderen in begeleiding die dan bijvoorbeeld zeggen 'bij mij gaat niets van zelf, ik heb overal hulp van Visio bij nodig voordat ik de volgende stap kan nemen' en die daar echt van kunnen balen, dat. En dan is het de taak om ze ook inzicht te geven in dat dat hun manier van leren is en dat je dan toch een beetje ook weer een beetje positiever om kan buigen want ze komen er uiteindelijk wel. En dat ze daar meer de focus op kunnen gaan leggen. En tegelijkertijd mogen die gevoelens er natuurlijk ook gewoon zijn, het is natuurlijk ook een stukje, uhm.. ja.. verwerking... uhm... ja een stukje rouw verwerking wat er ook gewoon bij hoort. Je mag er best van balen of verdrietig over zijn als dingen niet lukken zoals het bij leeftijdsgenootjes gaat en... uhm... dat je daar extra dingen voor hebt is ook gewoon niet altijd leuk, dat is ook gewoon een realistisch iets.

M: Ja..

4: Daar probeer je ook altijd wel ruimte voor te geven... en... uhm... als dat een plek heeft... dat kan ook in elkaar schuiven natuurlijk dat is niet altijd zo'n op een volgend proces want dat kan bij een terugval weer uhm.. maar daar probeer ik wel ruimte voor te maken.

M: Ja, en wat doet dat dan met een kind als het een competentie behaald heeft?

4: Ja dan kan een kind wel ontzettend trots zijn op behaalde dingen.

M: En benoem je dan ook dat... uhm... dat een kind die competentie behaald heeft en dat dat misschien... uhm... uhm... moeilijker voor hem of haar is om die competentie te behalen dan voor kinderen die wel goedziend zijn?

4: Ja, dat kan er wel bij horen ja, ja., ja. Al probeer ik ook altijd wel om het een beetje te normaliseren van het is gewoon, dat is dé manier waarop zij dat leren, zij leggen soms een andere weg af om iets te behalen en dat is knap, maar ook weer niet overdreven knap, weet je wel. En soms is het natuurlijk wel zo hé, als een kind zich buitenmaten inzet om iets te behalen mag je daar best een compliment over geven dat hij zijn best heeft gedaan maar niet om de prestatie op zich.

M: Nee, oké... uhm... en op wat voor manier zou je een kind met een visuele beperking het beste iets bij kunnen leren?

4: Ja dat is een hele brede vraag, haha.

M: Ja als het bijvoorbeeld gaat om competenties zoals bijvoorbeeld, uhm... uhm... bijvoorbeeld, uhm... bijvoorbeeld ov reizen.

4: Mmm, ja, nou ik denk dat er in eerste instantie gekeken moet worden naar waar staat het kind, dat dat ook een stukje bewustwording is en dat je het er ook met het kind over hebt van waar wil je

dat het naar toe gaat he, dus wat is je doel? En dat je dan dus samen met het kind kijkt van dit is je basis en dan kun je op weet ik veel niet hoeveel verschillende manieren doen.

M: Ja...

4: Dat je probeert te kijken naar welke leerlijn wil je gaan volgen en wat heb je daarvoor nodig?

M: Ja.

4: Wat kun je zelf doen, wat is de rol van je ouders daarin. En dat bespreek je natuurlijk met het kind maar met ouders net zo goed en hoe kun je dat vervolgens gaan vorm geven maar dat is eigenlijk, ja, bij ieder kind een andere manier van want die doelen lopen vrij sterk uit een met andere kinderen en heeft ook met opvoedsystemen te maken. Eigenlijk zijn dat steeds nadere trajecten die je met een kind aflegt.

M: Uhm... en zijn er nog andere factoren... uhm een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking?

4: Uhm.... Dat is een goede vraag... Uhm... Nou ja ik denk wel dat, we hebben het er al een beetje over gehad maar ik denk dat de groepen hier en het volgen van de revalidatie week, en ook het stukje bewust worden dat het belangrijk is om contact met slechtziende kinderen ook te hebben dat dat wel echt een hele belangrijke is.

M: Ja.

4: Ja en dat dat toch, toch, hun uniek maakt op een bepaalde manier. En dat zie je ook bij kinderen die naar de Visio school gaan en dat ze in eerste instantie zo iets hebben van 'ah wat relaxt is het toch dat er zoveel van ze af valt van dat ze niet hoeven uit te leggen en wat ze nodig hebben, dat ze gewoon kind kunnen zijn. En ik denk dat dat een heel belangrijke is, dat los van een visuele beperking gewoon in eerste instantie gewoon kind zijn, weet je wel, en dat, dat daar... daar een soort zelfbeeld omheen waar de visuele beperking een onderdeelje van uitmaakt. Ik denk dat dat een gezond perspectief is, laat ik het zo zeggen.

M: Oké, en wat zou een passend product zijn bij het versterken van het zelfbeeld bij kinderen met een visuele beperking?

4: Uhm... dan wil je natuurlijk een product hebben wat en werkt aan een stuk bewustwording van wat is mijn zelfbeeld, hoe ziet dat eruit, hoe kijk ik naar mezelf. En ook iets wat dan voorziet in het versterken daarvan of het uitbouwen daarvan.

M: Dus een beetje educatief, maar ook...

4: Ja een stukje psycho-educatie komt daar denk ik dan ook bij, en dan heb je het over een product wat in een groep zal ik maar zeggen gedaan zou kunnen worden?

M: Ja...

4: Nou een spel zou passend kunnen zijn. Nee ik denk wel dat het goed is, kijk het is natuurlijk leeftijdsgebonden waar je dan zit, ik denk dat het heel goed is dat... want over welke leeftijd heb je het dan specifiek?

M: Uhm, ja de bovenbouwleeftijd.

4: Ja, precies, ja dat je dan goed kijkt naar wat voor manier leren zij, in algemene zin maar ook leren zij over zichzelf en wat sluit daar heel goed bij aan. Je kan een soort cognitieve benadering kiezen. Kijk bij sommige kinderen past dat heel goed en bij andere kinderen past het veel mee om in te steken op een meer sociaal emotionele benadering waarin je meer terug gaat naar het gevoel en een stukje beleving en daar... ik denk... ja... juist als je het hebt over zelfbeeld en.. uhm... gevoelens die daar omtrent spelen en dergelijke, dat dat... uhm... ja dat het goed is om dat niveau in ieder geval mee te nemen. Bij het ene kind sluit het ene misschien meer aan dan het andere.

M: Dus een beetje een mix van beide?

4: Een mix van die twee en ja, wat we hier zo ook wel veel hebben gedaan is uhm... bijvoorbeeld dat spel van kikker be cool, zo'n bordspel met allerlei vragen over sociaal... dat is dan meer op sociale competenties te versterken. Maar dan zijn ze met rollenspelletjes bezig, dan zijn ze zich aan het inleven in een bepaalde situatie, ze zijn met hun emoties bezig... en daar van zie ik wel vaak dat dat... uhm... op een leuke manier aansluit. Tegelijkertijd denk ik ook van, soms is het ook gewoon goed om ze te laten spelen he... en het gewoon vanuit hun eigen... kijk, het inleven in een bepaalde situatie is iets anders dan het beleven van een bepaalde situatie.

M: Ja, klopt.

4: En dan met beleven van een situatie kom je veel dicht bij het echte eigen gevoel dan wanneer je meer vanuit het sociaal wenselijk perspectief gaat beredeneren hoe je je zou gedragen in een bepaalde situatie.

M: Ja.

4: Kijk je kan... soms ligt het heel dicht bij elkaar maar bij sommige kinderen staat het ver van elkaar af. Dus ik denk ook een stukje koppeling naar wat zie je gebeuren in een spel situatie of een situatie dat ze naar een winkel gaan iets vragen enz. voorts en daar kort op zitten met een bepaald product... he... dat ze daar op reflecteren op een bepaalde manier... denk ik dat mooi zou zijn.

M: Ja precies.

4: En hoe dat er dan uit moet zien, dat weet ik niet hoor, maar ik denk dat dat wel een uhm, ja waardevol element kan zijn in je uiteindelijke product.

M: Oké, daar kan ik wel wat mee ja. Bedankt.

4: Ja en wat ik ook zit te denken waar je rekening mee moet houden is met dat het speelbaar moet zijn voor slechtziende of zelfs blinde kinderen, dus uhm... probeer daar rekening mee te houden.

M: Ja, goed dat je het zegt inderdaad, daar ga ik me zeker over buigen hoe ik dat kan doen. Oké, dankjewel voor dit gesprek.

4: Ja, alsjeblieft.

Gesprek 5

Geïnterviewde: Begeleider (5)

Interviewer: Manon van Gastel (M)

Datum: 25 januari 2023, 13.00

Locatie: Visio, Goes

M: Oké... uhm... wat doen uiterlijke kenmerken van de visuele beperking met de ontwikkeling van het zelfbeeld?

5: Uiterlijke kenmerken van de visuele beperking... uhm... nou mijn ervaring... bij de meeste kinderen is dat ze uhm... daar om te beginnen... nog helemaal geen... last van hebben zeg maar als ze nog... nog jong zijn omdat uhm... ja dat is gewoon hoe zij er uit zien en ze weten niet anders en ze hebben dan ook nog niet zo'n besef dat het bij andere kinderen anders is.

M: Ja...

5: Uhm...

M: Want wat voor kenmerken zouden dat dan zijn?

5: Nou... ik denk zelf aan de... nou goed er zijn bijvoorbeeld kinderen die een syndroom hebben ofzo.

M: Mmm...

5: En het gezicht bijvoorbeeld, waar je ook andere dingen aan het gezicht ziet, maar ik dacht zelf vooral eigenlijk aan dingen aan de ogen die je kan zien weet ik het, witte waas erover heen of uhm hele diep liggende ogen of uhm... ik merk wel dat dat voor ouders trouwens vaak wel een punt is dat ouders... eigenlijk eerder dat al... dat ouders zich daar al vrij snel druk over maken terwijl dat eigenlijk ja voor het kind helemaal niet... aan de orde is.

M: En wat kan dat dan voor het kind doen? Als uhm... ouders zich daar dus heel erg bezig mee houden, zou dat voor het kind ook een nadeel kunnen zijn?

5: Nou bij de kinderen waar ik denk... ik denk dan eigenlijk aan twee casussen waar ik dat bij heb meegemaakt maar die hielden dat niet... die hielden dat wel voor zichzelf zeg maar, die hadden het daar niet met het kind uhm... over, die belasten het kind daar niet mee zeg maar, nog niet. Toen ik daar kwam bij die ene was nog heel klein en die andere was toen tussen de 4 en 6 zeg maar. Uhm... maar uhm... het veranderd bij kinderen is mijn ervaring wel een beetje als ze zo rond een jaar of 7, 8 zijn, dan gaan ze zich echt realiseren dat ze er misschien anders uit zien.

M: Ja.

5: Ja en de een is daar het... dat geldt denk ik... ja met alle... zeg maar afwijkende dingen of dingen die kinderen zelf als afwijkend ervaren want er hoeft niet echt persé, ik bedoel als je roodharig bent, iedereen zegt tegen je dat dat raar is dan denk je ook dat dat afwijkend is zeg maar. Maar uhm... ik

denk dat dat wel een invloed heeft op het zelfbeeld dat ze daardoor wel... of ze moeten heel sterk in hun schoenen staan... maar dat ze daardoor wel sneller onzeker... uiterlijke kenmerken heb je natuurlijk op uiteindelijk ook als ze een stok moeten gebruiken... bijvoorbeeld dus dan komen ook anderen het te zien, dat vinden sommige ook lastig, anderen helemaal niet... dus uhm... ja, vaak heeft het wel invloed.

M: Oké, en op wat voor manier heeft dat dan invloed?

5: Uhm, nou in ieder geval dat kinderen er mee bezig zijn... en dat ze daardoor ook het idee hebben dat ze anders zijn dan andere kinderen, wat ook waar is natuurlijk dat ze anders zijn dan de meeste andere kinderen op dat gebied dan in elk geval. Uhm... ja ik denk dat sommige kinderen er ook wel echt wat onzekerder door... zijn dan wanneer ze dat niet hadden maar dat is natuurlijk moeilijk vast te stellen want dat zit... ze hebben het nu eenmaal

M: Mmm

5: Maar goed, er zijn ook kinderen die, die, gewoon heel uhm... ja hoe zeg je dat... heel stabiel en uhm... enz. zijn die eigenlijk denken... waar dat eigenlijk niet zo heel erg bij speelt maar dat is denk ik wel de minderheid.

M: Oké, uhm... en op wat voor manier zou je realistisch kunnen zijn over de beperking?

5: Uhm... ja hoe... ik zou het zelf bespreken met een kind en ook bespreken... wel afhankelijk van de leeftijd zeg maar... dat is weer een beetje hetzelfde verhaal denk ik dat een beetje van de leeftijd 7, 8, dat dat een beetje... ja... zo is dat ze zichzelf daar ook meer over gaan realiseren... bespreken met het kind en ook uhm... in de groep, de, onderling het daarover hebben met kinderen. Soms zie je ook hele leuke dingen ontstaan tussen de kinderen zelf, dat heb ik in het verleden ook wel dat ze dan echt naast elkaar zitten van 'oh ja jij hebt echt helemaal wit haar', 'ja ik ben albino', 'oh wat zie je dan?', 'ja uhm 0,15', 'oh ik 0,18', 'oh ja'. Gewoon zo tussen het spelen door en weet je wel tussen neus en lippen door. Dus dat is denk ik ook wel echt heel goed.

M: En bij welke leeftijd zie je dat veel terug, dat ze daar ook echt met elkaar in gesprek gaan over de beperking?

5: Nou dit voorbeeld is wel heel specifiek van een groep die ik in Den Haag had want dat was dan een paar keer aan de orde... die waren ook best wel jong nog hoor die waren toen een jaar of 6. Laten we zeggen tussen de 5 en 7... wisselend natuurlijk van leeftijd... dus, maar ja... en dat zie je soms hier trouwens ook wel... in die groep van uhm... oh ik zal, mag ik namen noemen?

M: Ja, ik anonimiseer de namen.

5: Oh, ha ha ha, in die groep van uhm kind K en kind J enz.... en dat was ook eerder al zeg maar dus niet alleen maar van nu en dat kan dan ook gaan over andere dingen he, dat ze bijvoorbeeld ineens bedenken dat iedereen uhm... een buitenland... uit het buitenland komt.

M: Ja.

5: Maar ook over uhm... oog dingen...

M: Oké, en op wat voor manier kan dat dan bijdrage aan het zelfbeeld?

5: Nou ja ik denk uhm... als je het er over hebt, als je het er alleen met een kind over hebt denk ik dat het heel goed is dat een kind echt goed weet... wat zijn eigen beperking is en uhm... waar die ook goed in is, het moet natuurlijk niet alleen over die beperking hebben, en dat dat dus bij andere kinderen ook anders is dat die bijvoorbeeld wel uhm... ja dat die meer dingen kunnen zien dan zij, maar dat je dus uhm... ja... dat ze gewoon, ik bedoel, dat ze gewoon in hun hoofd goede informatie erover hebben. Dus dat ze dat op die manier ook op die manier aan andere kunnen vertellen.

M: Ja, oké.

5: En onderling denk ik dat het gewoon heel uhm... goed... is, dat het tussen kinderen onderling gewoon goed is dat ze van een ander gewoon horen dat er bij een ander ook wel eens dingen zijn. 'Oh ik kan niet zo goed lopen', 'Oh ja ik kan niet zo goed zien' 'ja, oké, ja, lekker boeiend'.

M: Oké.

5: Gewoon die uitwisseling.

M: Uhm... en op wat voor manier kan autonomie bij kinderen met een visuele beperking gestimuleerd worden?

5: Phoe... nou ik denk eigenlijk hetzelfde als bij andere kinderen... alleen... zal je dan aan bepaalde

dingen meer aandacht moeten besteden... dus dat je... als ik denk aan autonomie dan denk ik toch vooral aan dat ze ook, dat een kind zelfstandig dingen kan he. Dat die zeker is over dat die bepaalde dingen kan. En uhm... ja bij een kind met een visuele beperking... doe je, leer je een kind ook zoveel mogelijk zelfstandig doen binnen de mogelijkheden en dan hebben sommige dingen meer aandacht nodig natuurlijk als je het hebt over zelfstandig ergens naar toe gaan, ja als je heel slecht ziet kan dat toch wel een uitdaging zijn. Dan, dan leer je dat later dan uhm... dan een kind zonder uhm visuele beperking. Maar ik denk vooral... gewoon... door kinderen toch te leren om... om zelfstandig te zijn dus om uhm... en om goed hun eigen, hun eigen mogelijkheden te kennen, dus daarom oefenen we ook bij de groep natuurlijk altijd met dat stomme vragen stellen want je hoeft niet alles zelf te kunnen, je kunt ook anderen om hulp vragen. Dan kan je het nog zelfstandig doen zeg maar.

M: Denk je dat dat vanuit het kind zou moeten komen? Om uhm... vragen te stellen of zou dat vanuit de omgeving meer moeten komen dat een kind geholpen wordt?

5: Nou, ja, ik denk dat het heel goed is als een kind... leert om het zelf... om zelf die vragen te stellen zeg maar, waardoor die dan om hulp kan vragen als het nodig is. En ook, het hoeft niet altijd perse nodig te zijn als je... gewoon... uhm... als het je minder energie kost doordat je hulp vraagt dan is dat natuurlijk ook goed. Maar dat is natuurlijk iets, nou dat heb je inmiddels wel gezien, dat veel kinderen dat super moeilijk vinden... en dan... is natuurlijk het uhm... hoe zeg je dat... een kind leert het natuurlijk het beste als die zelf de noodzaak of de.. het nut ervan in ziet. Dus in die zin moet het eigenlijk vanuit hun zelf komen... maar goed, wij pushen dat natuurlijk wel een beetje in want wij denken dat het wel helpt als wij ze daar een beetje, een beetje in uhm... ja... druk op uitoefenen dat ze dat uhm... gaan doen...

M: Ja, en hoe zou dat dan een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld?

5: Uhm... even kijken hoor, nou ja goed, daar kom je weer met uhm... het zelfstandig dingen kunnen doen en succeservaringen op kunnen doen... als je natuurlijk uhm... als dingen lukken dat je dat op een bepaalde manier doet, dan uhm... draagt dat positief bij aan het zelfbeeld.

M: Ja, oké, uhm... en hoe worden kinderen met een visuele beperking gesteund door hun omgeving?

5: Uhm... in het algemeen?

M: Ja.

5: Uhm, ja nou ja, dat is natuurlijk wel een beetje wisselend, kijk de ene... om te beginnen heeft een kind natuurlijk zijn gezin als zijn omgeving en het ene gezin is natuurlijk meer geneigd om het kind echt te ondersteunen en het andere gezin is meer geneigd om het kind... uhm... te helpen zeg maar om dingen uit handen te nemen... uhm... en dat... geld eigenlijk ook wel een beetje voor... want de volgende omgeving is vaak natuurlijk een peuterspeelzaal of een school en daar geldt dat natuurlijk ook een beetje, je wilt natuurlijk het liefst dat kinderen ondersteund worden om dingen zelf te doen maar soms is het natuurlijk ook wel zo dat uhm... ja dat kinderen te veel geholpen worden en soms ook zelfs zo dat kinderen te weinig geholpen worden op school of is er te weinig aandacht voor de visuele beperking.

M: Mmm.

5: Als je bijvoorbeeld aan kind S denkt, dan denk ik ja... en een... ja... andere kinderen die mondig genoeg zijn die, die zorgen misschien voor dat ze zelf misschien genoeg hulp krijgen maar...

M: En wat zou te weinig sociale steun met de ontwikkeling van het zelfbeeld kunnen doen?

5: Nou, ja, als het kind, als het kind al sterk in zijn schoenen staat kan die daardoor misschien uhm ook nog sterker worden door te denken van nou uhm hup als ze dan niet genoeg hulp krijgen dan ga ik er zelf wel voor zeg maar... maar het kan natuurlijk ook andersom werken dat ze zich een beetje terug trekken en uhm...

M: Ja.

5: Ja... eigenlijk uhm... dingen...dingen missen in de opbouw van een goed zelfbeeld... ja dan krijg je weer het succes en mislukkingen, als dingen natuurlijk steeds niet goed lukken omdat dingen niet goed lukken dat is natuurlijk niet goed voor je zelfbeeld.

M: Uhm... en wat merk je aan een kind met een visuele beperking wanneer hij/zij waardering krijgt?

5: Nou, haha, ik denk ongeveer hetzelfde als bij elk ander kind want dat vinden ze natuurlijk heel fijn, daar groeien ze van.

M: Ja, want is dat bij kinderen met een visuele beperking belangrijker dan bij kinderen zonder visuele beperking?

5: Uhm... nou misschien wel omdat er meer dingen zijn die ook... eventueel niet zouden kunnen lukken is het denk ik heel goed om... wel goed te benaderen wat wel lukt en waar ze goed in zijn... om dat goed uhm... ja... te benadrukken.

M: Oké, uhm... en op wat voor manier zou sociale vergelijking een bijdragen kunnen leveren aan het zelfbeeld?

5: Nou ja, dat is ook weer allebei... haha... want het kan er natuurlijk toe leiden dat een kind denkt van 'nou ja die kunnen allemaal dit en ik niet', uhm... aan de andere kant als een kind al sterk in zijn schoenen staat 'nou... uhm... ik kan dit ook en ik heb een visuele beperking en ik kan dat toch'.

M: Ja, en hoe ziet dat er in de groep uit?

5: In een groep met andere kinderen met een visuele beperking of?

M: Ja.

5: Ja in de groep is het toch meer uhm... iedereen heeft iets dus ja... dat is dan uhm... dat kan je dan een soort wegstrepen maar goed het blijven wel kinderen van een bepaalde leeftijd die toch bezig blijven met zich te vergelijken met andere kinderen of ze nou een beperking hebben of niet, dat maakt niet uit.

M: Nee, en zou dat een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld dat ze dat in een groep met elkaar kunnen vergelijken?

5: Ja, ik denk het zeker wel, omdat ze dan ook uhm... sowieso zien dat ze niet de enige zijn en er dan ook in die visuele beperking nog uhm... ja ook verschillen zijn zeg maar, de een kan dit niet goed en de ander kan dat niet goed.

M: Ja, oké, uhm... en hoe kan individualiteit een bijdrage leveren aan het zelfbeeld?

5: Nou ja, ik weet niet helemaal precies wat je met individualiteit bedoeld?

M: Dat ze ergens de enige in zijn.

5: Ja dat... uhm... dat is denk ik voor een kind op sommige momenten uhm... negatief... maar op andere momenten weer positief in de categorie dat ze ook een beetje bijzonder zijn dat ze uhm... iets bepaalds hebben en daardoor bepaalde dingen wel of niet kunnen die een ander uhm... op een andere manier kan... uhm maar dat kan natuurlijk ook negatief zijn als ze altijd maar de enige zijn die uhm... ja die... die op een bepaalde manier buiten de groep vallen.

M: En op wat voor manier zou je dat positief kunnen uiten?

5: Nou wat ik net al zei dat als ze... uhm... dat het zo ziet als jij hebt iets wat niemand heeft maar daardoor kun jij uhm... braille lezen ik zeg maar wat en dat is heel bijzonder want dat kunnen al die kinderen niet... dan kan het positief uitpakken.

M: En hoe kun je het stimuleren? Of moet dat gestimuleerd worden?

5: Nou... ik weet niet of het perse gestimuleerd moet worden maar je kan natuurlijk wel altijd.. uhm, het positief benadrukken, als je het bijvoorbeeld hebt over dat braille, ja dat is ook knap dat je dat hebt kunnen leren dus daar mag je best uhm... benadrukken dat het knap is dat je dat kan of dat je misschien met je visuele beperking toch ergens zelfstandig ergens naartoe kunt lopen of fietsen. Ik denk dat je dat soort dingen toch best wel mag benadrukken.

M: Oké, uhm... en wat zou het met een kind doen wanneer het onafhankelijkheid krijgt in mobiliteit?

5: Wat zou het met een kind doen, bedoel je?

M: Ja.

5: Ja ik denk dat het net als bij andere kinderen uhm... is dat wel heel... geeft dat wel een boost aan het zelfbeeld als je zelf dingen... ja, als je zelf ergens naartoe kunt.

M: Ja, want bij kinderen met een visuele beperking ziet dat er natuurlijk anders uit...

5: Ja zeker.

M: Omdat veel kinderen ook geen autorijbewijs of een brommerrijbewijs kunnen halen bijvoorbeeld. Zou dat dan uhm... bij kinderen met een visuele beperking meer moeite kosten om onafhankelijkheid te krijgen daarin?

5: Nou ja afhankelijk hangt af van de mate van de visuele beperking denk ik dat het wel meer moeite kan kosten ja... want je moet toch uhm.. ja wat ik zeg afhankelijk van de mate van de visuele

beperking maar als je afhankelijk bent van het aanleren van routes ofzo, ja dan is dat wel uhm... een pittige opgaven om uhm... je echt zelfstandig te bewegen of te leren bewegen.

M: Oké.

5: En ook met het openbaar vervoer reizen, dat soort dingen dat is ook nogal veel omvattend.

M: Ja, uhm... en wat zouden gevoelens uhm.. van een kind te maken kunnen hebben met het zelfbeeld van kinderen met een visuele beperking?

5: Uhm... bedoel je daarmee dat je uhm... als een kind vaak negatieve gevoelens over dingen heeft dat dat... ja ik denk dat als een kind een negatief zelfbeeld heeft, dat die ook eerder over dingen negatieve gevoelens ervaart. Terwijl als een kind een positief zelfbeeld heeft... uhm... dan zal die eerder denken aan waar die goed in is en uhm... ik kan dat al zelf of ik uhm... dus ik denk dat dat, dat dat zeker aan elkaar gelinkt is als je negatief, ja wat ik zeg.

M: Oké, uhm... en op wat voor manier uit zelfwaardering zich bij kinderen met een visuele beperking?

5: Ja, ik denk dat dat eigenlijk ook weer niet perse anders is dan bij andere kinderen. Dat gaat toch ook weer denk ik over dingen die ze zelf... die ze van zichzelf vinden waar ze goed in zijn of wat ze... ja... wat ze goed doen...

M: Mmm.

5: Er zijn misschien kinderen met een visuele beperking... het is wel een risico dat ze minder zelfwaardering hebben denk ik.

M: Ja, en wat zou dat voor het zelfbeeld betekenen?

5: Ja dat is natuurlijk negatief, als je minder positief over jezelf denkt... uhm.. ja. Of ja als je minder dingen van jezelf... uhm... positief labelt, dat je dingen minder waardeert, dan is dat natuurlijk niet positief voor je zelfbeeld.

M: En hoe zou je dat kunnen omdraaien?

5: Nou, uhm... sowieso natuurlijk veel aandacht, veel positieve aandacht voor dingen die uhm... goed gaan... maar ook... bijvoorbeeld, een goed aangepaste omgeving, want als je in een niet goed aangepaste omgeving moet functioneren... ja, dan kost alles moeite zeg maar dus dan is alles moeilijk. Wat ook niet helpt want dan heb je veel meer het idee dat je dingen niet kan terwijl als je op school uhm... je lesmateriaal goed aan is gepast kun je gewoon normaal, of ja normaal, dan kun je gewoon mee met de lessen en dan gaat het niet alleen over je beperking.

M: Nee, uhm... en uhm... wat doet het met een kind wanneer het nieuwe competenties ontwikkelt?

5: Uhm... ja dat is altijd positief denk ik. Ik denk dat dat bij een kind zonder een visuele beperking zo is en bij een kind met een visuele beperking zo is alleen is het misschien moeilijker, of niet misschien, is het voor een kind met een visuele beperking moeilijker om sommige competenties aan te leren. En dan zijn ze misschien ook extra trots als ze het wel kunnen, misschien ook niet altijd want ze denken misschien nou andere kinderen kunnen dat allang.

M: Mmm, dus dan speelt die sociale vergelijking weer op?

5: Ja, dat speelt denk ik wel vaak hoor.

M: Ja, en op wat voor manier zou een kind met een visuele beperking het beste iets bij kunnen leren?

5: Uhm... nou dat ligt er natuurlijk een beetje aan op wat voor gebied je het over hebt... want ik denk dat sommige dingen heel goed zijn om eerst individueel te oefenen met een kind en dan pas een soort van uhm... ja, het zelf in de groep om te oefenen. En andere dingen zijn natuurlijk juist weer goed om met een groep met andere slechthorende kinderen te oefenen. Maar in sociale vaardigheden is het ook heel goed om dat uhm... gewoon, in de gewone wereld te oefenen want je zit al... nooit je hele leven tussen alleen maar blinde en slechthorende kinderen. Maar daar is wel meer aandacht voor nodig dan bij kinderen zonder visuele beperking.

M: En zijn er nog andere factoren die een bijdrage kunnen leveren aan het zelfbeeld?

5: Uhm... nee ja, ik denk wel de... maar dat is natuurlijk al, hoe noemt de omgeving is denk ik wel heel belangrijk ook de, de, omgeving waar ze veel in verblijven zoals de school bijvoorbeeld die kunnen wel echt een uhm... goeie bepalende bijdrage leveren aan het zelfbeeld van het kind en dan hopelijk positief maar...

M: Oké, en wat zou... een passend product kunnen zijn voor het versterken van het zelfbeeld?

5: Nou, uhm... ik denk dat je daar allerlei uhm... zeg maar... oefeningen mee kan bedenken als in... uhm... spel vormen, dat kan zijn gewoon uhm... beweeg, rots en water achtige dingen zonder materialen maar ook uhm... een uhm... gezelschapsspel of uhm dingen die je in een groep kan doen... denk wel veel dingen die gelinkt zijn aan het contact hebben met andere kinderen.

M: En zouden er dan nog bepaalde eisen moeten zijn aan het product?

5: Nou ja, als het uhm... dat het toegankelijk is... voor alle... de meeste kinderen, het liefst allen kinderen dus dat ze het kunnen lezen of de plaatjes goed zichtbaar zijn, als je het hebt over een uhm... materiaal spel, en uhm... als je het hebt over uhm... andere spelvormen van uhm... dan moet de uitleg duidelijk zijn dus of het moet uitgelegd worden door iemand of ze moeten het zelf kunnen lezen op de een of andere manier. Maar dat het toegankelijk is, dat is denk ik het belangrijkste dat ze het uhm... dat ze niet perse een volwassenen nodig hebben om het uit te voeren. Ja misschien moet die wel mee doen maar het is natuurlijk voor het zelfbeeld wel goed als je het ook zelf kunt, niet dat een ander het dan weer moet voor lezen ofzo.

M: Oké, dankjewel, dit was het gesprek.

5: Nou, graag gedaan.

Gesprek 6

Geïnterviewde: Kind (6)

Interviewer: Manon van Gastel (M)

Datum: 25 januari 2023, 16.30

Locatie: Visio, Goes

M: Oké, 6..

6: Ja?

M: Waaraan merk jij dat je slechthziend bent?

6: Uhm, aan mijn ogen.

M: Aan je ogen, wat merk je dan aan je ogen?

6: Uhm, dat ik meestal uhm... van verte dingen niet goed zie en... soms is het wel wazig in de verte.

M: Oké, en... uhm... hoe kunnen andere kinderen aan jou zien dat je slechthziend bent?

6: Uhm... ik heb een bril op... en... uhm...

M: Zijn er misschien dingen in de klas waaraan ze het kunnen zien?

6: Ja, ik heb vergrote boeken in jumboletters, ik heb een speciale laptop en ik heb een grotere tafel en een loop.

M: En hoe uhm... hoe vind je dat, dat andere kinderen dat kunnen zien?

6: Uhm... nou ja dat vind ik wel fijn.

M: Weet je ook waarom je dat fijn vindt?

6: Ja, dan weten ze dat ik slechthziend ben en ze helpen me ook heel vaak in de klas.

M: Oké, dat is wel heel lief van ze.

6: Ja.

M: Ja. Oké, en hoe vindt jij het dat je slechthziend bent?

6: Ik vind het zelf niet zo leuk, ik zie natuurlijk niet veel, ik zie maar 30%... ja... eigenlijk vindt ik het een beetje... ja... het is niet zo leuk... ik moet elke maand naar het ziekenhuis.

M: En waar moet je dan voor naar het ziekenhuis? Als je dat wilt vertellen natuurlijk?

6: Uhm... soms moet ik een medicijn in laten spuiten, en soms moet ik ook bloed prikken.

M: Oké, en met wie praat je wel eens over dat je slechthziend bent?

6: Uhm, met mijn klasgenoten meestal.

M: Oké, en waar heb je het dan over? Als met je klasgenoten erover praat?

6: Ja... dat ik het meestal niet goed kan zien eigenlijk.

M: En wat zeggen ze dan?

6: Ja dat het niet uitmaakt of ik uhm... slechthziend ben of niet. Dus dat vind ik wel heel lief.

M: Ja, dat is wel heel lief van ze inderdaad. En uhm... wie van mensen om jou heen, dus papa of mama of jouw broertjes laten jou wel eens wat zelf proberen?

6: Uhm, mama denk ik wel.

M: Ja? En wat doet ze dan? Of wat laat ze jou wel eens zelf proberen?

6: Nou ja ik doe meestal al wel heel veel zelf thuis al.

M: Mmm.

6: En soms... ik ga nou ja ik zit nu bij de volgende groep op scouting...

M: Zoo...

6: Dus mama heeft elke zaterdag een taxi geregeld. Dus daar ga ik nu elke week naartoe met de taxi naar de scouting.

M: En dan ga je helemaal alleen in de taxi?

6: Ja.

M: Oh, en wat vind je daarvan?

6: Uhm... het gaat wel... maar het is alsnog wel een beetje spannend vind ik.

M: Ja, dat snap ik. En zijn er nog andere dingen die jij zelf mag of kan doen?

6: Uhm... ja.

M: Zoals?

6: Ik mag eigenlijk wel veel zelf doen.

M: Ja? En vind je dat fijn?

6: Ja, dat vind ik eigenlijk wel fijn.

M: Oké, en... wanneer ben jij voor het laatst door iemand geholpen?

6: Uhm... dat was vanmorgen nog in de pauze.

M: Oké, en hoe, wat gebeurde er toen?

6: Nou ja mijn neefje wilde mij pakken met heel veel vriendjes en dan helpen ze me altijd om te ontsnappen via sluiproutes op het schoolplein. Want omdat ik slechtiend ben, kan ik niet zo goed zien waar ik naar toe moet rennen dus dan helpen ze mij.

M: Oh, en dat doen jouw klasgenootjes?

6: Ja die helpen mij en mijn neefje, die is in groep, die zit in groep 3 en die wil me dan altijd pakken.

M: Oh, dus die is een beetje jonger?

6: Ja.

M: En hoe vind je dat dan dat andere kinderen uit jouw klas jou daarmee proberen te helpen?

6: Dat vind ik wel fijn.

M: Ja, want denk je dat als kinderen uit jouw klas je niet zouden helpen, dat het dan niet zou lukken om te ontsnappen?

6: Nee, dan was dat me niet gelukt.

M: Nee, of zijn er ook nog andere dingen die jouw klasgenootjes voor jou doen omdat jij slechtiend bent?

6: Ja dat wel ja.

M: En wat doen ze dan?

6: Ja, ze ondersteunen mij gewoon veel.

M: Oké.

6: Als ik een opdracht niet snap dan helpen ze me.

M: Oké, en doen ze dat ook wel eens als jij misschien zelf gewoon iets kan doen?

6: Uhm, nee meestal niet.

M: Oké en vraag jij dan zelf aan je klasgenootjes of ze kunnen helpen of doen ze dat uit zichzelf?

6: Ik vraag het meestal zelf.

M: Oké, en hoe vind je dat dan? Dat ze jou willen helpen?

6: Ja, dat is wel fijn.

M: Ja, dat snap ik. En uhm... wanneer had jij voor de laatste keer het gevoel dat jij belangrijk was?

6: Uhm... even nadenken... uhm... toen ik een keer een ander kindje uit mijn klas kon helpen.

M: Oh, en waar heb je hem mee geholpen dan?

6: Ja uhm... hij snapte een vraag niet van rekenen... en die heb ik toen aan hem uitgelegd.

M: Wat goed van jou, en hoe vond je dat... uhm... dat jij dat uitgelegd had?

6: Ja dat vond ik eigenlijk wel leuk want nu kon ik een keer iets uitleggen.

M: Ja dat snap ik.

6: Ja dus dat was wel super leuk.

M: Gebeurt dat vaker, dat je andere kinderen kunt helpen?

6: Nee niet zo heel vaak, meestal vragen ze dan wel hulp aan andere kinderen maar ik ben heel goed in rekenen.

M: Ja, dus ze kunnen beter jouw vragen eigenlijk?

6: Nou dat ook weer niet hoor.

M: Oh, haha. En uhm... wanneer merkte je voor de laatste keer dat je ergens beter in was dan andere kinderen?

6: Uhm... dat was bij... de... dat was bij rekenen ook.

M: Mmm.

6: Dat was een les die kon ik al heel goed eigenlijk.

M: Dus je bent echt heel goed in rekenen?

6: Dat was een van de makkelijkste lessen eigenlijk die ik wel echt heel makkelijk vind.

M: Zo...

6: Dat ging namelijk over de breuken en dat vind ik echt wel heel makkelijk.

M: En andere kinderen uit jouw klas vinden die misschien nog wel echt heel moeilijk?

6: Ja.

M: Oké, en zijn er ook dingen uhm... die jij misschien wel kan doen omdat jij slechtzien bent maar die andere kinderen niet kunnen?

6: Ja...

M: Wat dan?

6: Nou ja kijk, sommige dingen... bij een afbeelding bijvoorbeeld zie ik er iets anders in dan mijn klasgenootjes.

M: Echt waar? Dat is wel heel knap.

6: Ja.

M: En je vertelde ook dat je afgelopen zaterdag met de Hoogvliegers bent mee geweest toch?

6: Ja.

M: En zijn er ook andere kinderen uit jouw klas die daar mee mee zijn geweest?

6: Nee.

M: Nee, dus eigenlijk ben jij misschien wel de enige.

6: Ja.

M: Hoe vind je dat, dat je dan de enige bent?

6: Ja... dat vind ik wel een beetje jammer want ik... als er iemand is... die ook slechtzien is dan begrijpen we elkaar misschien beter... maar ook uhm, de ene kant is het ook wel een beetje fijn want ik krijg wel iets meer aandacht.

M: Ja, want hoe vind je het dan met kinderen hier... bij Visio, die ook slechtzien zijn, samen bent?

6: Dat vind ik wel fijn, want we begrijpen elkaar namelijk veel.

M: Ja, want kunnen jullie dan met elkaar praten over je slechtzienheid?

6: Ja, dat kunnen we wel.

M: Ja, dat is wel heel fijn denk ik dat je met slechtzienende kinderen maar ook met niet-slechtzienende kinderen kunt praten.

6: Ja, maar het fijnste vind ik met de slechtzienende kinderen hoor want dan snap je elkaar beter.

M: Oké... en... nou je vertelde net van de taxi, dat je alleen met de taxi naar de scouting mag. Zijn er nog meer dingen waar je alleen naartoe mag?

6: Nou ja, ik ben een paar keer, drie keer zelf op de fiets naar school gegaan. Maar dat is echt heel amper.

M: Oh, oké.

6: Omdat, nou ja kijk, de straat, is heel druk, daar rijden veel auto's dus dat vind mama nog heel spannend. Dus nu ben ik met Rianne bezig voor een fiets cursus en nu ben ik die dus aan het doen.

M: Oké, en hoe gaat dat dan? Als je met de fiets alleen naar school gaat? Gaat dat dan goed?

6: Ja dat gaat meestal wel gewoon goed hoor.

M: Oké, nou gelukkig.

6: Ja.

M: En hoe vind je dat dat je dat alleen mag?

6: Dat vind ik wel fijn want op de middelbare school moet ik dat namelijk ook een beetje kunnen dus ik vind het wel fijn dat ik een beetje alleen naar school kan fietsen.

M: Ja, want voel je je dan misschien ook beter dat je dan alleen naar school mag? Dat je je dan misschien wat zelfstandiger voelt?

6: Ja dat wel.

M: Ja, dat snap ik ja. Uhm... en wanneer... uhm... was je voor de laatste keer een beetje verdrietig dat je slechtiend bent.

6: Uhm... dat weet ik niet meer, dat is echt lang geleden volgens mij.

M: Nou, gelukkig.

6: Ja ik ben eigenlijk altijd wel vrolijk en blij.

M: Nou, fijn. En wanneer was je voor de laatste keer trots op jezelf?

6: Uhm... ja toen ik een cijfer terug gekregen had. Ik had een cijfer, een 8 voor mijn Engels.

M: Zo, dat is wel heel goed.

6: Ja.

M: En dat fietsen? Want dat gaat misschien ook steeds een beetje beter?

6: Ja dat gaat steeds een beetje beter, daar ben ik wel trots op.

M: En hoe voelt dat dan als je trots bent?

6: Ja ik voel me heel blij dat ik het echt zelfstandig kan...

M: En voel je je dan misschien ook een beetje trotser omdat jij slechtiend bent? En het voor kinderen die niet slechtiend zijn het misschien een beetje makkelijker is om te fietsen?

6: Ja, dat voel ik wel echt.

M: Dat is wel echt heel goed. Uhm... en hoe vind jij het als je iets nieuws bij moet leren?

6: Soms is dat wel echt lastig, maar soms is het wel makkelijk.

M: Want, uhm... wat vind je dan moeilijk als je iets nieuws moet leren?

6: Hangt er een beetje vanaf wat het is eigenlijk.

M: Als je bijvoorbeeld moet leren om met de bus te reizen.

6: Ja.

M: Wat vind je dan moeilijk?

6: Het goede punt zoeken waar we moeten stoppen.

M: Ja, en hoe voelt dat als dat gelukt is?

6: Ja dan voel ik me heel blij en opgewonden.

M: Ja dat snap ik. Want jij vertelde ook dat jij vandaag een vraag had gesteld aan iemand in de supermarkt.

6: Ja.

M: Maar ik weet dat jij dat eigenlijk best wel moeilijk vind om zomaar vragen te stellen.

6: Ja.

M: Dus dat is eigenlijk dan best wel knap toch dat je dat hebt gedaan?

6: Ja.

M: En hoe voelde dat dan toen je die vraag had gesteld?

6: Uhm... dat voelde heel fijn en ik uhm... ik heb ook nu wel iets meer zelfvertrouwen gepakt omdat ik weet dat ik het gewoon kan.

M: Ja, nou wat super fijn. En uhm... wat vind jij een fijne manier om iets bij te leren?

6: Uhm... meestal wel gewoon doen vind ik. En dan gewoon kijken wat er gebeurt en als er iets negatiefs gebeurt gewoon... uhm... kun je daar van leren.

M: Wat goed dat je dat zo ziet.

6: Ja.

M: En vind je het dan misschien ook fijn om te zien of te horen hoe andere kinderen dat doen?

6: Ja want daar kun je natuurlijk van leren.

M: Ja, inderdaad. Nou dat was de laatste vraag alweer 6. Heel erg bedankt voor het gesprek, je hebt het echt super goed gedaan.

6: Graag gedaan.

Bijlage 5: Feedbackformulieren implementatie

Feedback implementatie collega's Visio Goes

Zelfbeeldspel – uitproberen 22 maart 2023

Spel

Wat vind je van de kleuren die gebruikt zijn voor het bordspel en de pionnen?

Rood en oranje liken op elkaar
Focus leggen op de symbolen (als spelende)

Wat vind je van het gebruik van de symbolen?

goed duidelijk contrast

Wat vind je van de voelbare elementen van het spel?

- de pionnen zijn duidelijk voelbaar en stabiel
 - Goed dat ze 1 aan de bovenzijde tactiel te voelen is
 - Bord is niet voelbaar
- Overige feedback.

- * wijze van begeleiding richter op doel van het spel: bevoordeelt in het zelfbeeld
- * belonings element van aantal kaarten kan lastig zijn voor kinderen die heel gevoelig voor zijn. Win element eruit halen?

Handleiding

Wat vind je van de kleuren die gebruikt zijn in de handleiding?

goed, duidelijk contrast

Wat vind je van het lettertype wat gebruikt is in de handleiding?

goed duidelijk lettertype

Wat vind je van de woordkeuze die gebruikt is in de handleiding?

Sommige zinnen woordvolgende (leest het belangste, dan de byzaak)

Doel: alleen het doel noemen

Intro: doelgroep + rol spelbegeleider (duidelijk uitschrijven) kaarten + middel (bordspel met kaarten, voorafgaand activiteit) doet noemen
kort activiteit herdoen

Overige feedback?

~~Stappen~~ Handleiding kan ~~nu~~ wat mij betreft
alleen voor spelbeelden, zodat de kinderen
er niet door afgeleid worden

Zelfbeeldkaartjes

Wat vind je van de vragen die gesteld worden op de zelfbeeldkaartjes?

Sommige te algemeen, denk aan iets... (specifiek
situatie benoemen)

Wat vind je van de opdeling van de onderdelen van het zelfbeeld?

Theora heel goed in betrekken
Duidelijke bewaarding voor de kinderen

Overige feedback?

Mooi dat je braille hebt toegevoegd. Blinde
kinderen kunnen gelijkwaardig mee doen

Veel kaarten op tafel → werken met
fiches, zodat het beeld overzichtelijk
blijft. Evt. in een spaarpotje laten
doen, anders gaan ze er mee 'rommelen'.

Zelfbeeldspel – uitproberen 22 maart 2023

Spel

Wat vind je van de kleuren die gebruikt zijn voor het bordspel en de pionnen?

Frisse kleuren, goed contrast op het spelbord.
De kleuren van de pionnen (conferentie) heb ik minder
contrast maar ik met de afbeelding wel te onderscheiden

Wat vind je van het gebruik van de symbolen?

Duidelijk met zo min mogelijk lijnen helpt de
duidelijkheid te vergroten.
Symbolen zijn voor iedereen hetzelfde te versalen en behoud/
betekenis

Wat vind je van de voelbare elementen van het spel?

Poppetjes zijn heel compact (voelbaar, kleur)

Overige feedback.

Het spel ziet er verzorgd en uitnodigend uit om te
spelen

Handleiding kleuren

Wat vind je van de kleuren die gebruikt zijn in de handleiding?

fijn om te lezen, goede kleuren en contrast ook een
duidelijk lettertype gebruikt

Wat vind je van het lettertype wat gebruikt is in de handleiding?

Zie hierboven

Wat vind je van de woordkeuze die gebruikt is in de handleiding?

Bij het doel van het spel wordt als eerste genoemd om
zichzelf mogelijk kansen te verzamelen.
In het algemeen beschrijven om het zelfbeeld te versieren
m.b.v. de kanten en vaaien. In het doel en spelregels wil elkaar
halen.

Overige feedback?

De discussie kan nog verder gevoerd worden voor de
blinde kinderen. Denk aan de zichtbaarheid v.d. rij voor
slechtziende leerlingen. Voor de blinde kinderen welkoverzicht
welk rijen ze kiezen

Zelfbeeldkaartjes

Wat vind je van de vragen die gesteld worden op de zelfbeeldkaartjes?

goede vragen

Wat vind je van de opdeling van de onderdelen van het zelfbeeld?

goede opdeling en onderverdeling. Ook de vragen passen
goed onder het deel van zelfbeeld.

Overige feedback?

Je bent enthousiast en geeft feedback goed op. Je
werkt precies en netjes en denkt goed over alles na.

Zelfbeeldspel – uitproberen 22 maart 2023

Spel

Wat vind je van de kleuren die gebruikt zijn voor het bordspel en de pionnen?

Zegde al bijproefing. Lijken de oranje kaarten erg op de rode
vanaf op het bord.
Pionnen zijn met aanpassingen prima. Heel duidelijk is
welk stuk is op de donkere kleuren het gedeelte en donker
bij de lichte kleuren.

Wat vind je van het gebruik van de symbolen?

Goed. Omdat de symbolen goed verschilden v. elkaar.

Wat vind je van de voelbare elementen van het spel?

- Super dat de kaartjes ook in braille te lezen zijn.
- Voelbaar welke stappen nog op de planning heeft goed.
- Bord met wijzer voor het aantal stappen van nog teelbaar
gemaakt kunnen worden.

Overige feedback.

Kaartjes met tekstfont (zie je eigen foto).
Misschien kaartjes + handleiding nog even door laten nemen
door een ander voor tekst + foto kaartjes.

Handleiding

Wat vind je van de keuren die gebruikt zijn in de handleiding?

Omdat het goed contrast.
Doordat het best een groot papier is (papieren) vind
ik de gele kleur met wat overvloedigheid. Wel zou
misschien rustiger zijn even getuimen.

Wat vind je van het lettertype wat gebruikt is in de handleiding?

Goed.

Wat vind je van de woordkeuze die gebruikt is in de handleiding?

Ik heb het niet in detail doorgenomen.

Overige feedback?

Het is best veel beter dicht op elkaar. Dat lijkt
eens heel veel te zijn, maar wellicht een beetje
ontmoedigend om het te gaan maken.

Zelfbeeldkaartjes

Wat vind je van de vragen die gesteld worden op de zelfbeeldkaartjes?

De meeste goed! Over een aantal hebben we
bijeen het uitproberen van het zelfbeeld
hier heb je als het goed is zelf aan te nemen
van je maakt.

Wat vind je van de opdeling van de onderdelen van het zelfbeeld?

Duidelijk. Al zijn er soms overlappende dingen en
daarvoor vraagt dit op elkaar. Dit lijkt
mijn eigen probleem.

Overige feedback?

Het zelfbeeld is aantrekkelijk uit. Het nodigt
uit om het te gaan maken.

!! J

UITPROBEREN ZELFBEELDSPEL 22 MAART 2023

Wat vind je van het spel?

Leuk het een soort ganzenbord is

.....
.....
.....

Wat vind je van het lettertype (de vorm en grootte van letters) wat gebruikt is in de speluitleg?

Groot genoeg

.....
.....
.....

Snap je de uitleg van het spel?

ja gelijk

.....
.....
.....

Wat vind je van de vragen die gesteld worden op de zelfbeeldkaartjes?

sommige moeilijk sommige makkelijk

.....
.....
.....

Succes

f.

UITPROBEREN ZELFBEELDSPEL 22 MAART 2023

Wat vind je van het spel?

leuk, het is duidelijk, goed om te spelen,
en je kan goed winnen

Wat vind je van het lettertype (de vorm en grootte van letters) wat gebruikt is in de speluitleg?

goed, prima, vakjes ook

Snap je de uitleg van het spel?

yes, simpele regels, wat het leuk maakt

Wat vind je van de vragen die gesteld worden op de zelfbeeldkaartjes?

prima, goed en duidelijk

draai schijf vast in het midden ??

UITPROBEREN ZELFBEELDSPEL 22 MAART 2023

Wat vind je van het spel?

Leuk.
Ze heeft het goed gedaan.
Ik gaat erom wie de meeste kaarten heeft
meer een uitdaging door goed te beantwoorden.

Wat vind je van het lettertype (de vorm en grootte van letters) wat gebruikt is in de speluitleg?

Manon heeft het uitgelegd. Dit was
fijn.

Snap je de uitleg van het spel?

Ja, het was meteen duidelijk.

Wat vind je van de vragen die gesteld worden op de zelfbeeldkaartjes?

Goed. Als je de vraag niet begrijpt
kan Manon het goed verduidelijken.

Goed over mezelf nadenken. Ik wist al wel
heel veel en heb niet zoveel nieuws ontdekt
over mezelf. Ik heb wel wat ontdekt van

Feedback implementatie Visio Breda

EV

Evaluatie zelfbeeldspel

Aant: Manon van Gastel

19 april 2023 om 14:59

He Manon,

Fijn en leuk om gisteren je spel uit te mogen proberen met de 2 kinderen uit onze bovenbouwgroep.

Het spel ziet er mooi en uitnodigend uit. Mede door de vrolijke sprekende kleuren.

De contrasten in het spel, uitleg en speelbord zijn goed en duidelijk.

Er kan misschien wat verwarring ontstaan doordat de vlakken dezelfde kleuren hebben als het vlak met het draalplateau in het midden.

De spelers van gisteren hadden daar overigens geen last van.

Goed dat je alles ook in braille hebt gemaakt en fijn dat er een voelbaar poppetje bij zit (spijker).

Dat kwam gisteren meteen goed van pas.

De spelregels en uitleg zijn duidelijk. Kost weinig tijd om je voor te bereiden wat altijd fijn is zodat je snel met de kinderen het spel kan spelen.

De categorieën waren duidelijk evenals de vragen.

Leuk dat er n.a.v. de vragen een gesprek op gang komt. Kan me voorstellen dat dat nog meer gebeurd wanneer de groep groter is.

Zoals gisteren al even aangegeven lijkt het mij ook leuk wanneer er bijv vragen bij zitten die ze dmv een rollenspel moet spelen.

Verder heel leuk en goed bedacht en leuk om het gisteren te spelen.

Groetjes [REDACTED]

[REDACTED]

Zelfstandigheidsbegeleider
Koninklijke Visio
088 5858700
[REDACTED]

Maandag, dinsdag, woensdag

Koninklijke Visio
Expertisecentrum voor slechtziende en blinde mensen
www.visio.org

evaluatie sessie 5 april

Zelfbeeldspel

Spel	
+ • fijn dat er bewust aan het zelfbeeld gewerkt kan worden • toevoeging begeleiding • mooi vervolg op 'dit ben ik' maar dan in de groep m.b.v. kracht van groep • toepasbaar andere doelgroep • goede contrasten, inclusief voor alle kinderen met vis bep. • goed antwoord geven word gemotiveerd • Symbolen zijn duidelijk zichtbaar	— • kleuren oranje/rood zitten dicht bij elkaar maar is te onderscheiden met symbolen • zichtbaarheid bij • winnen adv. aantal kaartjes niet zwaar laten wegen. spel stopt als 1^e speler bij finish is. Tijdens spel benoem d.m.v. complimenten • rol begeleider sterker naar voren laten komen, welke rol heeft een begeleider • extra aandacht voor wat is het zelfbeeld, kinderen meenemen in waar ze aan werken (handleiding) • voelbare vakjes toevoegen en evt. braille op vakjes voor symbolen • kaartjes na oplezen onder op stapel (anders liggen er zoveel kaartjes op tafel en het win element draagt niet perse bij aan het zelfbeeld) • draaischijf vast op bord zetten, anders leid dit af • draaischijf aanpassen blinde kinderen
handleiding	
• fijn om te lezen, fijn lettertype goed contrast	• grootte is A4 prima, handleiding niet nodig voor kinderen, schrijven voor begeleider • doel wat meer benoemen in de handleiding • speluur benoemen

Zelfbeeldkaartjes

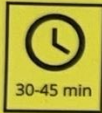
- goede vragen
- sommige vragen te moeilijk/makkelijk
- theorie komt goed terug
- bewaarding is duidelijk voor kinderen
- vragen zijn passend per domein van het zelfbeeld
- braille is goede toevoeging
- sommige vragen waren te algemeen, daarin als begeleider helpen / ondersteunen / suggesties geven, dit beschrijven in hand-leiding

Algemeen

- in aanbeveling meenemen, hoe vaak te spelen, veiligheid groep, wanneer is doel bereikt.

ZELFBEELDSPEL

30-45 min

3-6 spelers

SPELUITLEG

Het Zelfbeeldspel is een bordspel voor kinderen met een visuele beperking tussen de 8 en 12 jaar. Onder begeleiding van een volwassen spelleider wordt gewerkt aan het versterken van het zelfbeeld. Het spel wordt gespeeld na een activiteit in groepsverband waarbij gewerkt wordt aan zelfredzaamheid.

DOEL VAN HET SPEL

Het doel van het Zelfbeeldspel is het versterken van de verschillende onderdelen van het zelfbeeld. Dit aan de hand van zelfbeeldkaartjes waar vragen op staan die helpen bij het versterken van het zelfbeeld.

Er zijn vier categorieën zelfbeeldkaartjes die overeenkomen met de verschillende domeinen van het zelfbeeld; het emotionele zelfbeeld, het fysieke zelfbeeld, het intellectuele zelfbeeld en tot slot het sociale zelfbeeld.

ROL SPELLEIDER

Het spel wordt onder begeleiding gespeeld van een volwassene. Tijdens het spelen van het spel is het de bedoeling dat de spelleider begeleid vanuit een growth mindset. Een growth mindset houdt in dat de spelleider oplossingsgericht denkt, een waarderende houding heeft en de focus legt op mogelijkheden. Uit literatuur komt naar voren dat een growth mindset helpt bij het aanleren van nieuwe vaardigheden.

Voorafgaand aan het spelen van het Zelfbeeldspel verkent de spelleider met de kinderen het bord, legt uit wat het zelfbeeld is en aan welke domeinen van het zelfbeeld gewerkt wordt. De rol van de spelleider tijdens het spelen van het spel is de kinderen te ondersteunen bij het geven van antwoorden op de vragen van de zelfbeeldkaartjes.

Het spel is ontworpen met inbreng van kinderen met een visuele beperking. Op deze manier is rekening gehouden met wat zij nodig hebben bij het spelen van een bordspel en kunnen kinderen de praktische handelingen zoals het verzetten van hun pion en het oplezen van de zelfbeeldkaartjes zelfstandig doen. Deze autonomie mag als spelleider dan ook gestimuleerd worden.

ZELFBEELDKAARTJES

De zelfbeeldkaartjes zijn opgedeeld in de domeinen van het zelfbeeld. De rode kaartjes met 'gevoelens' erop gaan over het emotionele zelfbeeld (gevoelens en zelfwaardering). De blauwe kaartjes met 'samen' erop gaan over het sociale zelfbeeld (autonomie, sociale steun, sociale vergelijking, waardering, onafhankelijkheid in mobiliteit). De groene kaartjes met 'lichamelijk' erop gaan over het fysieke zelfbeeld (uiterlijke kenmerken van de visuele beperking en realistisch praten over de visuele beperking). Tot slot gaan de oranje kaartjes met 'nadenken' erop over het cognitieve zelfbeeld (ontwikkeling van competenties).

Op de zelfbeeldkaartjes staan vragen die gaan over de voorafgaande activiteit in groepsverband.

De vragen op de kaartjes zijn afgeleid van factoren die het zelfbeeld kunnen versterken. Door de vragen op de zelfbeeldkaartjes te beantwoorden, wordt gewerkt aan het versterken van het zelfbeeld.

HET SPEL

Voorafgaand aan het spel wordt een activiteit aangeboden. Door het spel te starten met een activiteit, kan concreter antwoord gegeven worden op de vragen van de zelfbeeldkaartjes. Verder in de speluitleg zijn voorbeelden van activiteiten beschreven. Het is ook mogelijk om zelf een activiteit te bedenken.

De richttijd voor een voorafgaande activiteit is minimaal 45 minuten.

Het spelen van het Zelfbeeldspel duurt ongeveer 30 tot 45 minuten. Elke speler kiest een pion en begint bij 'start'. De jongste speler mag beginnen. Het spel wordt met de klok mee gespeeld. Door aan de draaischijf te draaien wordt door de pijl aangegeven hoeveel vakjes de speler vooruit mag. Op het bord staan verschillende symbolen:

	Gevoelens Pak een rode kaart met het hartje erop, beantwoord de vraag. Daarna mag de kaart onderop de stapel.		Draai nog een keer aan de draaischijf.
	Samen Pak een blauwe kaart met de poppetjes erop, beantwoord de vraag. Daarna mag de kaart onderop de stapel.		Sla 1 beurt over.
	Lichamelijk Pak een groene kaart met de gespierde arm erop, beantwoord de vraag. Daarna mag de kaart onderop de stapel.	-1	Ga het aantal aangegeven vakjes terug.
	Nadenken Pak een oranje kaart met hersenen erop, beantwoord de vraag. Daarna mag de kaart onderop de stapel.	+1	Ga het aantal aangegeven vakjes vooruit.

Bij het beantwoorden van de kaartjes moet een antwoord gegeven worden. Wanneer dit niet lukt kan de begeleider het kind stimuleren om met gerichte vragen toch tot een passend antwoord te komen.

Het spel eindigt wanneer de eerste speler bij de finish is. Er is geen sprake van winnen of verliezen.

VOORBEELDACTIVITEITEN

Onderstaand worden vier voorbeelden van activiteiten beschreven die voorafgaand aan het spelen van het Zelfbeeldspel uitgevoerd kunnen worden.

OV-REIZEN

Kies voorafgaand een bestemming uit die met de trein of met de bus bereikt moet worden.

Bereid met de groep de reis voor en voer hem uit. Deel de groep eventueel op in kleinere groepjes.

VRAGEN STELLEN A.D.H.V ENQUETE

Kies voorafgaand uit welke vraag gesteld moet worden (zoals wat de beste ijssalon in... is). Ga naar een plek waar veel mensen zijn.

Laat de kinderen hier rondlopen, de vraag stellen en resultaten noteren. Deel de groep eventueel op in kleinere groepjes. Aan het einde kunnen resultaten met elkaar vergeleken worden.

BOODSCHAPPEN DOEN

Bepaal vooraf wat gekocht moet worden.

Ga naar een supermarkt en laat de kinderen dit zelf kopen. Attendeer de kinderen erop dat ze eventueel ook kunnen vragen naar waar een bepaald product te vinden is. Laat de kinderen dit individueel doen of deel de groep op in kleinere groepjes.

BAKACTIVITEIT

Bepaal vooraf wat gebakken moet worden en zorg voor de ingrediënten. Laat de kinderen aan de hand van een recept iets

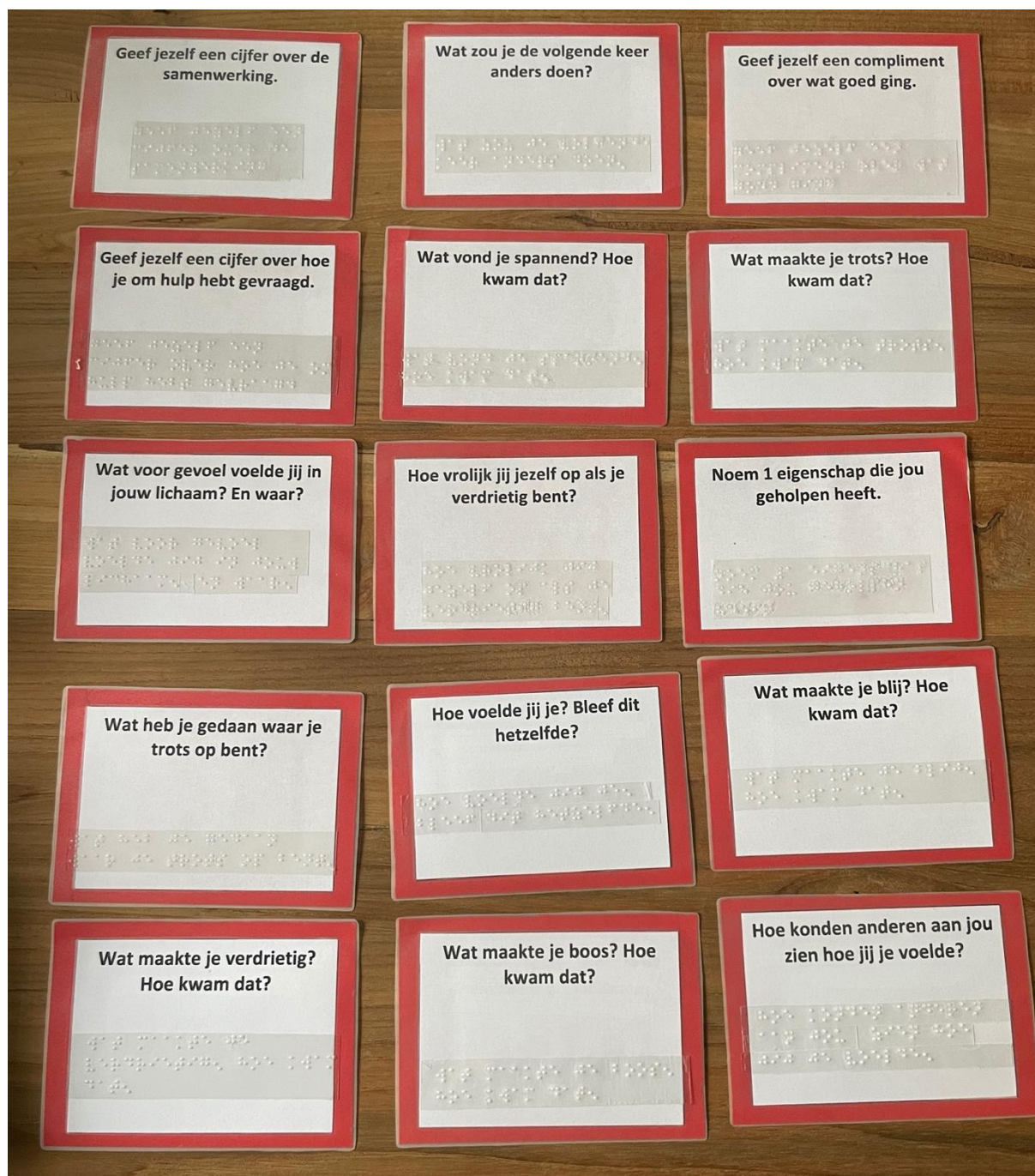
koken of bakken. Laat de kinderen dit individueel doen of deel de groep op in kleinere groepjes.

Bijlage 8: Zelfbeeldkaartjes

De domeinen van het zelfbeeld

Emotioneel zelfbeeld

Sociaal zelfbeeld

Welk compliment zou een ander kind aan jou kunnen geven? _____ _____ _____	Hoe heb je alles kunnen vinden? (Denk aan benodigdheden, route) _____ _____ _____	Wat zou een goedziende klasgenoot anders hebben gedaan dan jij? _____ _____ _____
Van wie heb je iets geleerd? _____ _____ _____	Wat was er fijn aan om dit met slechtziende kinderen te doen? _____ _____ _____	Wat vond jij goed gaan in de samenwerking? _____ _____ _____
Wie heb jij geholpen en op wat voor manier? _____ _____ _____	Hoe heb je om hulp gevraagd? _____ _____ _____	Wie had jou kunnen helpen? _____ _____ _____
Benoem van alle kinderen een goede eigenschap die je hebt gezien. _____ _____ _____	Waarbij had jij hulp nodig? _____ _____ _____	Geef het kind links van je een compliment over wat goed ging. _____ _____ _____
Wat vonden andere slechtziende kinderen moeilijk wat jij zelf ook nog moeilijk vindt? _____ _____ _____	Wie heeft jou geholpen en op wat voor manier? _____ _____ _____	Welke van jouw oplossingen herkende je bij andere slechtziende kinderen? _____ _____ _____

Fysiek zelfbeeld

Wat kon je niet goed zien en hoe heb je dit opgelost?	Wat zou jou helpen om nog beter hulp te kunnen vragen?	Wat zou je nog beter kunnen als je beter kon zien?
Waarom kon jij zien dat het kind links van je slechtaand is?	Waarom kun jij merken dat het kind links van je slechtaand is?	Wat vond je vervelend wat andere deden/zeiden? Hoe reageerde je hierop?
Vertel waarom jij bij Visio komt.	Welk tekenfiguur had jou kunnen helpen bij de activiteit? en hoe?	Waarom konden andere zien dat jij slechtaand bent?
Welke superkracht had jou kunnen helpen bij de activiteit? en hoe?	Waar had je last van door je slechtaandheid?	Wat heb jij anders moeten doen dan een goedziende klasgenoot?
Waarom konden andere merken dat jij slechtaand bent?	Welke hulpmiddelen heb jij gebruikt?	Welke hulp had jij nodig?

Intellectueel zelfbeeld

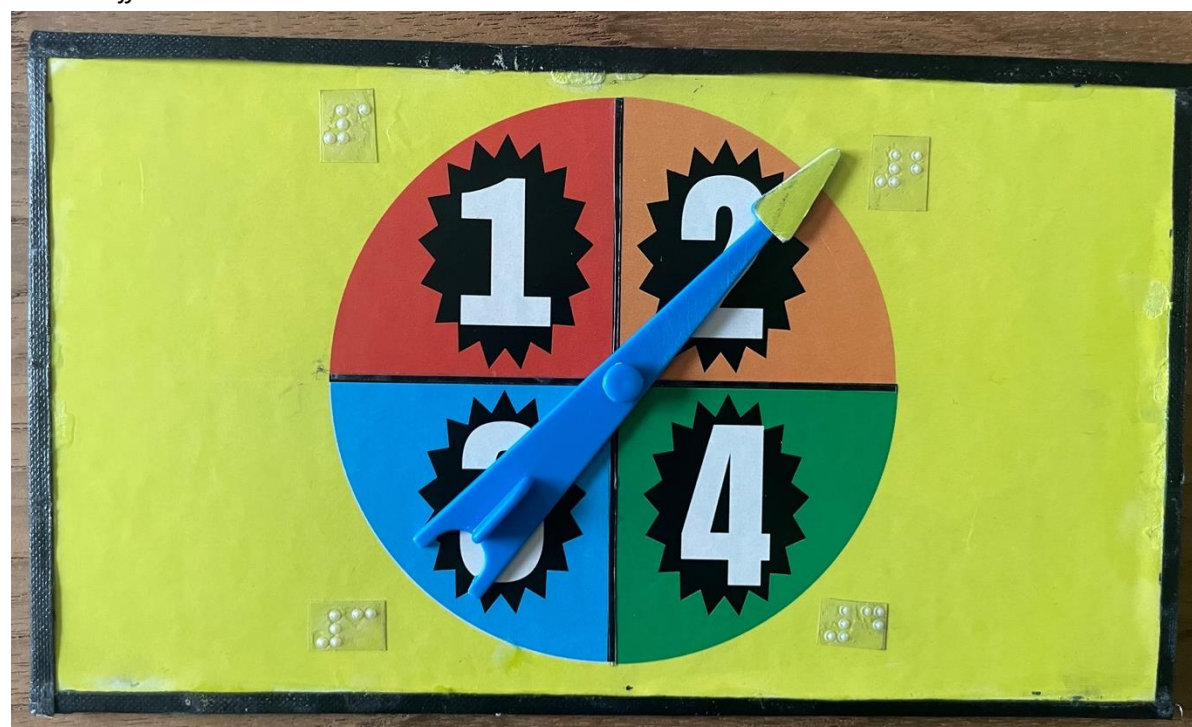
Welke slimme oplossingen heb je ingezet? 	Hoe heb jij gevonden wat je nodig had? 	Wat ging beter dan dat je vooraf had verwacht?
Waarin was jij beter in vergelijking met goedziende klasgenoten? 	Wat had je liever anders gedaan? 	Waarbij heeft je gehoor je geholpen?
Waarbij heeft je geheugen je geholpen? 	Wat vond je makkelijk? 	Welk trucje heb jij gebruikt?
Wat heb je geleerd? 	Wat kun je nog leren wanneer we de volgende keer hetzelfde gaan doen? 	Wat vond je moeilijk door je slechthoortheid?
Waarbij hebben voelbare dingen jou geholpen? 	Welke zintuigen hebben jou geholpen? En hoe? 	Waarbij heeft je reuk je geholpen?

Bijlage 9: Zelfbeeldspel

Bordspel

Draaischijf

Pionnen

Zelfbeeldspel compleet

Feedback opdrachtgever

Naam student: Manon van Gastel

Naam opdrachtgever: Team Kind en Jeugd

Functie en instelling: ontwikkelingsbegeleiders/ revalidatietherapeut

Koninklijke Visio Goes

Feedback op het proces

(Hoe heeft de student het proces van onderzoeken en ontwerpen doorlopen? In hoeverre werd u hier adequaat bij betrokken? Hoe beoordeelt u de zelfstandigheid van de student?)

Manon gaf al snel in het proces aan graag een product te willen maken. Als inspiratie hiervoor heeft ze een bestaande methodiek gebruikt en als uitgangspunt genomen om een aanvullend product te bedenken. Ze heeft ons betrokken in haar denkproces rondom het idee voor het spel. Het zelfbeeld is een onderdeel in het Dit ben ik boek, wat ze als basis heeft genomen om een aanvullend groepsproduct te bedenken. Ze heeft gedurende het proces meerdere keren feedback en advies gevraagd wat heeft bijgedragen aan een zo compleet en passend mogelijk eindproduct. Ook heeft ze voorafgaand geanalyseerd op welke manier wij bij Visio Goes op dit moment over het zelfbeeld denken en welke interventies we er nu op in zetten. Ook de doelgroep heeft ze actief betrokken in het proces vooraf en tijdens het ontwikkelen van dit product. Manon heeft zelfstandig gewerkt en past feedback en adviezen toe wanneer ze hier zelf de meerwaarde van inziet. Ze blijft wel bij zichzelf en denkt goed na over wat ze zelf wil en belangrijk vindt. Manon werkt snel, gestructureerd en vlot.

Feedback op het product

(Hoe beoordeelt u de bruikbaarheid en de praktische toepasbaarheid van het onderzoeksrapport/beroepsproduct?)

Het zelfbeeldspel is een welkome aanvulling op onze methodiek. Het is optimaal aangepast aan onze doelgroep zodat alle kinderen met uiteenlopende visuele beperkingen actief en gelijkwaardig mee kunnen spelen. Dit is uitzonderlijk. Het is een meerwaarde dat het spel gekoppeld wordt aan een voorafgaande groepsactiviteit. Deze concrete ervaring helpt bij het beantwoorden van de kaarten en voorbeelden. Gesprekken komen zo makkelijk tot stand wat helpt bij het versterken van het zelfbeeld. Het spel kan daardoor ook meerdere keren gespeeld worden omdat de voorafgaande activiteit het uitgangspunt is. Het spel ziet er verzorgd uit en nodigt uit om het te gaan spelen. Er is goed gebruik gemaakt van kleur, contrast, lettergrootte en voelbare elementen. Ook blinde kinderen kunnen samen met slechtziende/goedziende kinderen gelijkwaardig het spel spelen. We gaan het spel zeker gebruiken!

Datum:

12 april 2023

Handtekening:

Bijlage 11: Peer-assessment

Beoordelingsformulier O&O: Beroepsproduct met OR (route 1) 2022-2023

Ingevuld door: Sanne Hopmans

Datum: 07-05-2023

Handtekening:

A. Voorwaardelijke eisen: Algemene structuur en taalgebruik		
1. Regels op het gebied van spelling, grammatica en interpunctie zijn correct toegepast	Ja	Nee
2. Vorm van het verslag is conform de voorschriften (alle inhoud en zijn aanwezig, er is een titelblad aanwezig, inhoudsopgave, het aantal pagina's is kloppend, lettergrootte 11 en kantlijnen op 'normal')	Ja	Nee
3. Het verslag heeft een duidelijke lay-out en indeling, de pagina's zijn genummerd, paragraaftitels geven de inhoud juist weer	Ja	Nee
4. Bronvermelding en referenties zijn volgens APA-richtlijnen en er zijn minimaal vijftien primaire, relevante wetenschappelijke bronnen gebruikt	Ja	Nee
5. Het verslag is authentiek en er is geen plagiaat gepleegd	Ja	Nee
6. De opdrachtgever heeft feedback gegeven op het Beroepsproduct met onderliggend rapport. Deze feedback is ondertekend door de opdrachtgever en terug te vinden in de bijlage van het rapport. In de bijlagen staan ook een self-assessment en een peer-assessment.	Ja	Nee
Alle onderdelen dienen met 'ja' afgetekend te worden voor verdere beoordeling; aan voorwaardelijke eisen voldaan?	Ja	Nee

B. Beoordelingsformulier Beroepsproduct met onderliggend rapport (route 1)			
Scores: in ontwikkeling (io), competent (c), excellent (e)			
Leerdoel 1: De student toont een onderzoekende houding en is gericht op begrijpen, vernieuwen en delen en raadpleegt de juiste kennisbronnen en expertise.			
Criterium 1 De student schrijft een heldere inleiding waarbij een actuele aanleiding en een concrete probleemstelling uitmonden in correcte onderzoeksvragen. De reden waarom de kinderen er baat bij hebben dit te ontwikkelen volgens de begeleiders van Visio Goes komt niet duidelijk naar voren. De aanleiding wordt onderbouwd met theorie. Waaraan zagen de begeleiders dat? Etc.	io	c	e
Criterium 2 De student verduidelijkt in de theoretische onderbouwing de belangrijkste onderwerpen uit de onderzoeksvragen en vergelijkt verschillende opvattingen kritisch met elkaar.	io	c	e

	Tegensprekende theorie is er weinig. Maak het wel een duidelijk onderwerp. Het stuk wat medisch lijkt te worden met getallen etc. (wat ik ook heb benoemd in je or) lijkt mij niet een belangrijk onderwerp voor je onderzoek. In de eerste instantie denk ik niet dat je hier al iets mee zou doen.			
Leerdoel 2: De student voert zelfstandig onderzoek uit, rekening houdend met bij onderzoek horende normen en verantwoordelijkheden.				
Criterium 3	De student beschrijft de onderzoeksmethode waaruit helder blijkt op welke manier en bij welke onderzoekseenheden de data verzameld zijn.	io	c	e
Criterium 4	De student verwerkt de verzamelde data tot overzichtelijke en objectieve resultaten. Er zijn voldoende data verzameld. Je hebt de begeleiders en kinderen gesproken. Dat je beide partijen hebt gekozen om te interviewen maakt het sterk.	io	c	e
Leerdoel 3: De student ontwikkelt vanuit data-analyse een beroepsproduct dat bijdraagt aan beroepsinnovatie en/of kennisontwikkeling.				
Criterium 5	De student vergelijkt de verzamelde data met de literatuur en ontwikkelt op basis hiervan een functioneel beroepsproduct. Goed dat je een focusgroep hebt gehouden om je beroepsproduct te ontwerpen. De kinderen weten als geen ander wat ze nodig hebben om een spel te kunnen spelen. Je verwijst goed terug naar de literatuur met de vier thema's van zelfbeeld. Het spel blijft gefocust op het zelfbeeld van de kinderen.	io	c	e
Criterium 6	De student implementeert het ontwikkelde beroepsproduct voldoende in de praktijk en monitort de implementatie van het beroepsproduct continu. Je gaat veel in gesprek met begeleiders en kinderen. Je luistert naar wat ze zeggen en verwerkt dit waar nodig in je complete product. Je observeert, houdt evaluatie gesprekken, laat feedbackformulieren invullen. Je laat anderen observeren. Je hebt ook ver van te voren moeten plannen om de implementatie te laten slagen en dat is je goed afgegaan.	io	c	e
Criterium 7	De student evalueert de implementatie van het beroepsproduct kritisch met collega's, reflecteert op het eigen handelen en formuleert op basis hiervan logische conclusies en aanbevelingen. Zoals eerder beschreven heb je veel feedback gevraagd aan begeleiders en kinderen, je bent kritisch op jezelf in de reflectie. Je conclusie en aanbevelingen vind ik ook passend bij je onderzoek. En wat een mooie kans dat je spel misschien echt geproduceerd gaat worden! Jij zal binnen Visio niet snel vergeten worden.	io	c	e
Leerdoel 4: De student deelt en borgt de opgedane kennis op gestructureerde en samenhangende wijze.				

Criterion 8	De student levert een goed inzetbaar en passend beroepsproduct op, met een professioneel en samenhangend onderliggend rapport met correcte samenvatting. Wanneer ik de beschrijving van je beroepsproduct lees zou ik het zo kunnen uittekenen. Ook vind ik dat iedereen die het leest het spel gelijk zou kunnen spelen. Er is op elk detail gelet.	io	c	e
Eindwaardering =				
Feedback: Ik weet dat er is gezegd kritisch te moeten kijken naar het OR en product van je medestudent. Maar ik kan weinig verbeteringen vinden die je kan verwerken in je OR of product. Het zijn voornamelijk spelling, grammatica, zinsopbouw, dingen in eigen woorden zetten etc. die je kan verbeteren. Je bent het doel van je onderzoek niet uit het oog verloren. De veiligheid van de groep zou weer een onderzoek apart worden dus ik snap dat je dit achterwegen hebt gelaten. En dat je hoofdvraag was vanaf 8 jaar, en je hebt uiteindelijk vanaf 9 jaar onderzocht, geeft wel aan hoe kritisch je bent geweest tijdens je onderzoek en uitwerking. Iedereen in de klas heeft kunnen zien hoe actief je bezig bent geweest. Ook klasgenoten waren positief over je geschreven werk, de feedback die je kreeg ging vaak alleen over spelling of opbouw van zinnen etc. Goed dat je alle feedback die je hebt gekregen, schriftelijk hebt gemaakt en toegevoegd hebt in je verslag. Ik hoop niet dat deze feedback heel erg tegenstrijdig gaat zijn met de feedback van de examinatoren.				

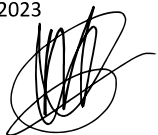
Bijlage 12: Self-assessment

Beoordelingsformulier O&O: Beroepsproduct met OR (route 1) 2022-2023 -

Ingevuld door: Manon van Gastel

Datum: 08-05-2023

Handtekening:

A. Voorwaardelijke eisen: Algemene structuur en taalgebruik		
1. Regels op het gebied van spelling, grammatica en interpunctie zijn correct toegepast	Ja	Nee
2. Vorm van het verslag is conform de voorschriften (alle inhoud en zijn aanwezig, er is een titelblad aanwezig, inhoudsopgave, het aantal pagina's is kloppend, lettergrootte 11 en kantlijnen op 'normal')	Ja	Nee
3. Het verslag heeft een duidelijke lay-out en indeling, de pagina's zijn genummerd, paragraaftitels geven de inhoud juist weer	Ja	Nee
4. Bronvermelding en referenties zijn volgens APA-richtlijnen en er zijn minimaal vijftien primaire, relevante wetenschappelijke bronnen gebruikt	Ja	Nee
5. Het verslag is authentiek en er is geen plagiaat gepleegd	Ja	Nee
6. De opdrachtgever heeft feedback gegeven op het Beroepsproduct met onderliggend rapport. Deze feedback is ondertekend door de opdrachtgever en terug te vinden in de bijlage van het rapport. In de bijlagen staan ook een self-assessment en een peer-assessment.	Ja	Nee
Alle onderdelen dienen met 'ja' afgetekend te worden voor verdere beoordeling; aan voorwaardelijke eisen voldaan?	Ja	Nee

B. Beoordelingsformulier Beroepsproduct met onderliggend rapport (route 1)				
Scores: in ontwikkeling (io), competent (c), excellent (e)				
Leerdoel 1: De student toont een onderzoekende houding en is gericht op begrijpen, vernieuwen en delen en raadpleegt de juiste kennisbronnen en expertise.				
Criterium 1	De student schrijft een heldere inleiding waarbij een actuele aanleiding en een concrete probleemstelling uitmonden in correcte onderzoeksvragen.	io	c	e
Criterium 2	De student verduidelijkt in de theoretische onderbouwing de belangrijkste onderwerpen uit de onderzoeksvragen en vergelijkt verschillende opvattingen kritisch met elkaar.	io	c	e
Leerdoel 2: De student voert zelfstandig onderzoek uit, rekening houdend met bij onderzoek horende normen en verantwoordelijkheden.				

Criterion 3	De student beschrijft de onderzoeksmethode waaruit helder blijkt op welke manier en bij welke onderzoekseenheden de data verzameld zijn.	io	c	e
Criterion 4	De student verwerkt de verzamelde data tot overzichtelijke en objectieve resultaten. Er zijn voldoende data verzameld.	io	c	e
Leerdoel 3: De student ontwikkelt vanuit data-analyse een beroepsproduct dat bijdraagt aan beroepsinnovatie en/of kennisontwikkeling.				
Criterion 5	De student vergelijkt de verzamelde data met de literatuur en ontwikkelt op basis hiervan een functioneel beroepsproduct.	io	c	e
Criterion 6	De student implementeert het ontwikkelde beroepsproduct voldoende in de praktijk en monitort de implementatie van het beroepsproduct continu.	io	c	e
Criterion 7	De student evalueert de implementatie van het beroepsproduct kritisch met collega's, reflecteert op het eigen handelen en formuleert op basis hiervan logische conclusies en aanbevelingen.	io	c	e
Leerdoel 4: De student deelt en borgt de opgedane kennis op gestructureerde en samenhangende wijze.				
Criterion 8	De student levert een goed inzetbaar en passend beroepsproduct op, met een professioneel en samenhangend onderliggend rapport met correcte samenvatting.	io	c	e
Eindwaardering =				
Feedback: De inleiding, theoretische verdieping, onderzoeksmethode, resultaten en discussie zijn voldoende omschreven. Sommige geschreven stukken zijn wat sterker dan andere stukken. Er is voldoende onderbouwing vanuit de literatuur. Vanuit de literatuur is een goed meetinstrument opgesteld. De interviewvragen hadden wat uitgebreider mogen zijn om meer diepgang te creëren in de gesprekken. Wel is de verzamelde data voldoende voor het onderzoek en is dit voldoende vergeleken met literatuur. De implementatie, evaluatie en het beroepsproduct zelf zijn sterke hoofdstukken in het onderzoeksrapport. Doordat het beroepsproduct samen met de doelgroep ontworpen is, is het zeer passend. De implementatie van het product is sterk omdat deze momenten op twee locaties van Visio heeft plaatsgevonden. Daardoor is van meerdere verschillende groepen feedback ontvangen welke verwerkt is in het product. De evaluatie van het product is sterk omdat goed afgewogen is wat beter gekund had aan het onderzoek en wat al erg goed is gegaan in het onderzoek. Wat zeker is, is dat ik hard gewerkt heb voor een mooi onderzoeksrapport waar ik volledig achter sta.				